

శ్రీ. ర స్తు.
చాటు పద్య మణి మంజరి.
(ద్వితీయభాగము.)

వేటూరి - ప్రభాకరశాస్త్రి
సంపాదితము.

ప్రచురితము.
1922.

(మ. 1-11)

Printed by C. Munisawmy Mudaliar & Sons

"Sivakami Vilas Press"

No. 41 Lingha Chetty Street Madras.

తొలి పలుకు.

(ప్రథమభాగమున.)

తీరుతీయములుగల భాషా వాహినియందు సుకవుల కవితామృతము ప్రబంధరూపమునన కాక చాటురూపమునను జాలువాటును. వీనులకు విందులై డెందమును దనుపాచ్చునుఁ జాటురచనము లొక్కొక్కయెడఁ బ్రబంధరచనముల సయితము మీఠియుండునని చెప్పట భాషావేదుల కనుభవపునరు క్తమగును. గ్రంథములుగా నేర్పడమిచేఁ దొల్లింటి యాంధ్రకవీశ్వరులు రచించిన చాటుపద్యము లెన్నేని యునికితప్పినవి. పుంపరాగతములగుచుఁ గొన్ని పల్లెటూళ్లలో ముడుపల్లనోళ్లయందును మఱికొన్ని పురువులకు భుక్తులెట్టు ప్రాచీనతాశపత్ర సంపుటములందును జీర్ణించుచున్నవి. ఇంపారు నిట్టిపద్యముల సంపాదించి గ్రంథరూపమున వెల్వరింపఁ దలంపుగొని యెఱిగినవారి నెల్ల నడిగియు దొరకినతాశపత్రసంపుటమెల్లఁ బరిశీలించియు నానాఁటఁ గొన్నిచాటువులఁ గూర్చితిని. హైందవసారస్వతమునకు గని యనఁదగు చెన్నపురపు లిఖితపుస్తకభాండాగారము పెక్కుపద్యరత్నముల నొసఁగినది. మఱికొన్ని ముద్రిత గ్రంథములనుండియు నేకరించితిని. రాజాలనుగూర్చి రాజమంత్రులనుగూర్చి కవీశ్వరులనుగూర్చి, నీతి శృంగార హాస్యాదివిషయములం, దింక ననేకవిషయములందుఁ, బలుఁజెఱుగుల సమకుటినపద్యములలోఁ బెక్కింటి నేఁటికాలపుమర్యాద నతిక్రమింపకుండ సవరించియు వీడనాడియు రత్నములనఁ దగినవాని కథాసందర్భములఁ జేర్చి గ్రంథరూపమున సమకూర్చితిని. శృంగారవిషయము మిక్కిలి మెలఁకువతో నిర్దుష్టపఱిచితిని. కొన్ని పద్యములు సందిగ్ధాశ్శములయినను జరిత్రకారులకుఁ జిక్కుకల్గనని మార్పునేయకయ ముద్రించితిని. నేఁటికవులచాటూ

వలం జేకొనలేదు. ప్రాచీనకృతులందరిపట్లము లేవేని యిందుఁ జేరినవో
నర్థింపలేని నాయపరమార్థమును తమింక జేరజాలను. శ్రోత్రి, శతకములందరి
పట్లము విందు జేర్చితిని. ప్రాచీనములతో నాశతకము లిప్పుడు కొన్ని దుర్ల
భములు. సహృదయుల నియ్యది యింపు నెంపు ననియే నాతలంపు.

ద్వి తీ య భా గ ము.

ప్రథమభాగమును గూర్చినప్రకారముననే యాద్వితీయ
భాగమునుగూడఁ గూర్చి సహృదయులకు సమర్పించుకొన్నాఁ
డను. ఇట్లే మఱికొన్ని భాగములనుగూడఁ గూర్పఁగల్గుమనో!

చెప్పుటరి.
దంసుభిక్ష్యవ్యము }

నేటూరి. ప్రభాకరశాస్త్రి.

విషయ సూచిక.

పుట. విషయము.

- 1 పేవతాప్రార్థనము.
- 2 సూర్యనారాయణమూర్తి
- 3 రామనవరత్నములు.
- 4 దశసీసములు.
- 12 కంచినరదరాజస్వామి
- 13 కావేటిరంగండు.
- 14 కలంగంటినంతట పేలుకొంటి
- 19 అంజనేయుడు.
- 22 ధరణి.

కవీశ్వరులు

- 23 శ్రీనాథకవి.
- 25 కందుకూరికవి. స్వలము
- 37 పుష్పగిరి తిమ్మకవి.
- ,, అడిదము నూరకవి.
- 42 కొత్తపాలకవి.
- ,, కృష్టిపాటి శేరికటమంబుకవి.
- 43 అల్లమరాజు. సుబ్రహ్మణ్యకవి
- 44 బుక్కపట్నం తాతాచార్యుడు.
- 45 తురగా వెంకటరాజు.
- ,, మాడభూషి వేంకటాచార్యుడు.

పుట. విషయము.

రాజులు

- 58 మైలమ భీమర
- 61 మాచయ బ్రహ్మండు
- 62 పొత్తుగంటి మైలానేడు.
- 65 గజరావు తిప్పరాయండు.
- ,, అనవే మారెడ్డి
- 68 పెదకోమటి వేమారెడ్డి
- 70 కాటయ వేమారెడ్డి
- 71 అల్లయ వేమారెడ్డి
- 73 వీరభద్రా రెడ్డి
- 74 శ్రీకృష్ణరాయండు
- 76 పూసపాటివారు
- 79 నత్సవాయ వారు
- 80 జూపల్లి వారు
- 85 పెమ్మసానివారు
- 88 తిమ్మయబుక్కరాజు
- 90 మేదర పెట్లవారు
- 96 అట్లూరి - వేంగళన్న
- ,, జల్లి - అంకభూపతి
- ,, కాశభూపతి

పుట. విషయము.

97 జగ్గరాజు

„ వేదేంద్ర - వేంకటకృష్ణరాజు

„ నూటిపేటియప్పారావు

„ వాసిరెడ్డి - వేంకటాద్రినాయుడు

103 వాసిరెడ్డి నాయుడుమ్మ

„ రామనాథబాబు.

104 ధనంజయభాటాజు.

మంత్రులు.

106 మంత్రులు

106 దేవనారాయణామాత్యుడు

107 రాయన భాస్కరుడు

„ కోటసింగ మంత్రి

„ గుంటుపల్లి ముత్తమంత్రి

109 సాశ్వతిమ్మరుసు.

„ కోనమరుసు.

„ పెమ్మయ సింగన

„ సింగయ రామన

„ భట్టిప్రోలు చల్లయ

110 మాదిరాజు వేంకటమంత్రి

„ డొక్కా సీతమ్మగారు

దుర్మంత్రులు.

„ లోభి

112 తంగడ కొండడు.

„ చపలయగారికుక్కన

పుట. విషయము.

113 బాచమరుసు

„ ఔహరా చారన

„ పుర్రేపు - వేంకటాయుడు.

„ శేరు లేనివాడు.

114 మఱి కొండలు.

„ చాక చనము

115 తీర్చి.

నాళ్లు.

116 తూర్పునాడు

„ కర్ణాట దేశము

117 కొండపేటి సీమసముతులు

118 మారెళ్ల సీమ.

„ వీరన కనుపూరు

„ కొల్లుకుదురు.

119 ఉచయగిరి రాజ్యలక్ష్మి

„ కొప్పోలు పృతంతము

బాలకులపద్యాలు.

121 బాలకులపద్యాలు

121 వినాయకుని చాతి.

122 బోగి పడుగు

123 కన్యాదానము

124 శ్రీకారములు.

పుట. విషయము.

భోజనము.

124 భోజనము

125 సాపాటు బాము.

126 సీర్మజ్జిక

సంకీర్త విషయములు.

126 చలి.

127 వేసంగి

,, అనావుట్టి

128 చాకలి.

,, తీటు.

,, పొగాకు.

130 రంగుల పద్యాలు

132 గాలివాన

134 ఖేచరములు.

136 భూచరములు

137 జలచరములు

138 క్రీచెన్న రాయాధిపా

140 భ్రమరాంబామల్లి శ్వరసంవాదము

పుట. విషయము.

142 కృంగారము

143 పద్మసాలె మిటూకి.

,, జంగము రాలు

144 మజ్జికొన్ని

146 కలగలుపు పద్యాలు.

,, రామాయణచాటుపులు

,, భారతకథ.

149 భాగవతచాటుపులు.

150 సమస్యలు.

152 తిలకాష్టమహిమబంధము.

153 సభాపతి.

పరిశిష్టము.

162 హరిహరరాయలు.

,, తిరునాళేంద్రుడు.

,, సాగిలై చరాణ.

165 వాసిరెడ్డి-వేంకటాద్రినాయుడు

,, రాజనీతి.

167 ప్రార్థనము.

168 సమాప్తి.

వి స్తు బా ట్టు.

పుట.	బంఱి.	ఇట్లుండవలెను.
24	15	కోష్ఠబింబము
26	21	సంవలపరి స్కారి
31	6	జయవత్సరే
57	22	మించియేమకక
62	2. త్యాత	“పోతుగంటి మెలా నేడు” అని చెప్పుకోవలెను.
74	5	ప్రిప్పియజ్ఞాత
76	20	చినుకుకుదుల మెత్తు
90	15	“జూపల్లి వారు” అనియుండవలెను.
94	7	జూపల్లి వారు అనుచది తొలగింపవలెను.
127	16	పువుదోటపెంపు గోల్పోవుననియె, - అని యుండవలెను.

107, 109, 111. పుటంతలపేరు—‘మంత్రులు’ అని యుండవలెను.

మఱి కొన్ని తప్పులుండను. చదువునవ్వుడు సరిపటుమకో వేడికోలు.

శ్రీసుచరణంకంఠమ్.

చాటు పద్యమణిమంజరి.

(ద్వితీయభాగము.)

దేవతాప్రార్థనము.

చ. కొలుత నవిఘ్నమస్తనుమధూర్జటిసంపదన సీమమ్రెక్కెదక్ష
ఫలితముఃజేయుమయ్య తలఁపబడుకార్యకలాపమెల్ల నా
వలసలిచేతిగంటమున వాక్కున నెప్పుడు పాయకుండుమీ
తెలివిఘటింపుమీ సతము దేవ వినాయక లోకనాయకా !

చ. నలివిహారు లిద్దఱును సంతతకాననచారు లిద్దఱున్
పెలయఁగ విప్రు లిద్దఱును పీఠపరాక్రమశాలు లిద్దఱున్
బొలఁతులడయునాఁ డొకఁడుభూమినిబుట్టెడువాఁడున్మోక్షఁడున్
జేలువుగ మీ కభీష్టఫలసిద్ధి ఘటింతు రసంతకాలమున్.

చ. అమరులు మేఘముల్ కుసుమ మాస్యము హేమము భాస్కరుండుమా
సము సురగంబు శంకరునిచాపము పంకము పొడవఁగ్రజం
డమృతకరుం డనందగిరిత్ర్యక్షరసంజ్ఞలమధ్యనర్ణముల్
క్రమమున నాహ్వాయం బొసరఁగల్గినవేణువు మిమ్ముఁబ్రోవుతెన్.

గీ. ఉక్కుఁగంబంబు పెడలినచక్కనయ్య
మున్ను ప్రహ్లాదుఁగాచిన వన్నెలాఁడు
నన్ను నేలిన శృంగారి నాయకుండు
హృదయముననిల్చు మరగళాదీశ్వరుండు.

సీ. మనము గారామునఁ బెనిచిరయట్టిచ
 కోరికాశిశువు లొకొనకయుండ
 మన నొజ్జఁగలతోటమహి నిందుకాంతంపుఁ
 బాదులలో నీళ్లు పాయకుండ
 మనకేకాకావన మద్యదీర్ఘకలోని
 తొగ లొకయప్పుడు మొగుడకుండ
 మనసరోజునలోన మరగినజక్కవ
 దోయి నీచమదోయి దొరయకుండ

గీ. నుండుఁగాని సదాశివుం డొడ్డినాఁడు
 మొలకచందురు నెలుపుమీ పలుకననుచు
 సగజచెలులాడుమాటల కలరుశివుఁడు
 మసలఁ గరుణావిధేయుఁడై మమచుఁగాత.

సూర్యనారాయణమూర్తి.

సీ. కాశ్యపగోత్రుఁడై ఘనతేక్కినవాఁడు
 ధర లక్షయోజనాంతరమువాఁడు
 గ్రహరాజు పర్తులాకారమండలుఁడును
 హేమవృష్టి కళింగభూమివిభుఁడు
 మాణిక్యకుండలమకుటహారములతో
 మేరుప్రదక్షిణమెలఁగువాఁడు
 సప్తాశ్వరథశంఖచక్రముల్ గలవాఁడు
 రక్తవర్ణుఁడు సింహరాశివాఁడు

గీ. సంబుజాత్తుండు మణిధనుఘాయావిభుండు
 శమనకర్ణులఁ గన్నట్టిజనికుండనంగ

దేవతాప్రార్థనము.

3

రాజగురుడైన నూర్యనారాయణుండు
ముమ్ముఁ గరుణావిధేయుడై మనుచుఁగాత!

రామ నవరత్నములు.

సీ. శ్రీజానకీదేవి చెలువుగా వామాంక
తలమున ముద్దులు గులుకుచుండ
నగ్రభాగంబున నాంజనేయుఁడు నిల్చి
పాదంబు లొత్తుచు భక్తి నెఱప
వెనుక నెమ్మనమున వినయంబు తనరార
సౌమిత్రి మాక్తికచ్ఛత్ర మూస.
నుభయపార్శ్వంబుల నొదిగి వింజామరల్
భరతకత్తుఘ్నులు పట్టి కొలువ

గీ. దండ సుగ్రీవుఁడు విభీషణుండు నవల
నంగదుండును జాంబవదాదు లుండఁ
దల్లి చల్లఁగఁ జూడఁగనల్లనికళ
లలరునినుఁ గొల్తునెపుడుఁ బట్టాభిరామ!

సీ. శ్రీవసిష్ఠాదు లాశీర్వాదములు నేయఁ
గల్యాణవాద్యముల్ కదిసి మ్రోయ
సరసపుణ్యాంగనాజనము పాలులు పాడ
నప్పరస్త్రీనిలు సృత్యంబులొడ
దళరథజనకాదిధరణీశు లలధంగ
బాంధవుల్ మోదనంపదఁ దగలంగ

కౌసల్య మొదలగుకాంత లానందింప
నిరువైపులనుఁ జేల్చులెచ్చరింప

గీ. మిథి - సుఖవేది నొండొరుమొండల గడిసి
 నానది ముత్యాల కలద్రాసులు పోసికొనెడు
 చెమ్మమూర్తులు బాసకీరామచంద్రు
 లొత్తచో నెండు ననుచు బ్రోతు రనుదింబు.

సీ. కాశీకుయజ్ఞంబు గాచిన జయశాలి
 యలయహల్యను బ్రోచినట్టిఘనండు
 కాకాసురుని తప్ప గాచినచయండు
 మానిరమౌత్రతిష్ఠానిభవండు
 కబరికోరిక దీర్చుచల్లనివేషండు
 హనుమంతు నేలఁఘనయశండు
 సుగ్రీవు వేగ ననుగ్రహించినమేటి
 సయ విభీషణుం బ్రోచునకృమ్మాత్తి

గీ. ఆత్మరక్షణదిరుదాంకురై నస్వామి
 వేడుకలు మీఱ నీతమ్మతోడఁ గూడి
 రామచంద్రుండు మమ్ము నిరంతరమ్ము
 చింత లేడఁబాపి కరుణ రక్షించుఁ గాత.

సీ. శ్యామలకోమలజలరకాయమువాని
 కమలసుందర లోచనములవాని
 భానుకోటిప్రభాభరితతేజమువాని
 జిలుగుబంగరువల్వ గలుగువాని
 నన్యకీటీసుందరహరములవాని
 నునుమానికపు మొలమూలువాని
 మణికంకణాంకితమందీరములవాని
 ఘనదీర్ఘ బాహుయగంజువాని

గీ. మంహసంబువాని సమగ్రవేద
శాస్త్రముఖస్వవిద్యలు చగువువాని
ఘటపోక్షేయమాహాత్మ్యకళలవాని
నిఖిలయోగేంద్రుడగువాని నేదలంతు.

పే. శ్రీకరందైత్యీశాకేతపురములో
మాణిక్యమండపమస్యసీమ
మందారతరుమాల సుందరమణిజాల
సింహసంఘన జీవాత్మ
కలితమాదివ్యాప్తదళపద్మమునఁ దండ్రడి
తొడను గూర్చుండి ముద్దగనువాని
లలితేంద్రనీలకోమలశరీరమువాని
కమలవిశాలనేత్రములవాని

గీ. సోదరత్రయసహవాససుఖమువాని
నతుల మకుటాదిభూషితుండైనవాని
కనకమయచేలుఁ గౌసల్యకన్నకొడుకు
ధ్యాన మొనరింతు నేవింతు నభిమతిఁతు.

పే. ఆండంపుఁజుండుతో నాణిముత్తైమ్ముల
జోక్షై ననెఱరావికకతోడ
నిద్దంపుఁజాలమద్దికాయలతోడ
మరువైనవిఱుఁపువ్వ మొగ ముతోడ
బొజ్జపైనటియించు పులిగోరుతాళితో
రమణీయమణికంకణములతోడ
సహత్పూజితఘంటల మొలనూలితో
నీటైనగిలుకుటంద్రియలతోడ

- గీ. తోడలత్తునానకత్రుఘ్నులాడ
బరుగులెత్తంగ వెనుకెంటుం బరుగులెత్తి
తల్లి కానల్య రాచ నాపెండ్ర యనుచు
నెత్తిముద్దాడుక్రిరాము నే నజంతు.
- నీ. పకరథసుతుడవై తాటకం బరిమాన్చి
మఘపోషివై శిల మగువంజేసి
కర్వునివెలుద్రుంచి జానకిం బెండ్లాడి
పరశురాము జయించి గురువునాజ్ఞ
వని కేగి ఖరుం ద్రుంచి కనకమ్మగం జేసి
యింజుని గూడ వాలిని వధించి
చిరధి బంధించి రావణుం గీటడంగించి
నీతతోడ నయోధ్యంజెలగుచుండి
- గీ. తల్లులును పమ్ములును బ్రయోపముచంబొంద
నాంజనేయాదిసహితుడవై సగుస్త
రాజ్య మేలెడుపట్టాభిరామమూర్తి!
క్షేమ మొసగుచ్చి మమ్ము రక్షింపవయ్య.
- నీ. పకరథరామ నీచయమం బాత్రుండ నయ్య
రక్షించు జానకీరామచంద్ర
కానల్యరామ చక్కంగ నేలుకోవయ్య
దరిజేర్చనయ్య కోదండరామ
జయరామ నేను నీశరణొందినా నయ్య
రఘురామ నాపై బరాకటయ్య
సాకేతరామ నాసన్నతి విరవయ్య
పట్టాభిరామ చేపట్టనయ్య

గీ, అన్నమన్నించు చిన్నరామన్న నన్ను
గన్నతండ్రివి మాకునీకన్న నెవరు?
శీఘ్రముగ మాకభీష్టసంసిద్ధిఁ జేయు
రామ శ్రీరామ కల్యాణరామ రామ.

సీ. నాచిన్నరామన్న ననుగన్నతండ్రి రా
నన్నేలునయ్య నాయన్నరార
నాముద్దులయ్య నాసామి రాఁ గదవోయి
అప్పు చక్కదనాలకుప్పురార
నాపెన్నిధానమా నాపుణ్యమూర్తిరా
నాయింద్రనీలరత్నంబ రార
బంగారుకొండ నాపాలిభాగ్యమ రార
అమృతంపుఁ జెలిమ రా యయ్యరార

గీ. చూత మెవ్వరు వత్తురో చూత మనుచుఁ
దల్లి పిలుంగ నందియల్ ఘట్టుమనఁగ
నవ్వి చెలరేఁగి గునగున నడచివచ్చు
నట్టికాసల్య గారావుఁ బట్టిఁ దలఁతు.

సీ. శ్రీరామచందునిపేర సంకితమయి
నవరత్ననామసుందరమునయిన
నవవద్యనవక మేనరుండైన భక్తితో
వ్రాసినఁ జదివిన వరుసతోడ
సంగ్రహించిన విన్న సకలఫలంబులు
శ్రీరాము లిచ్చును సిద్ధమెప్పు
దాయురాతోగ్యంబు లైశ్వర్యమును గల్గు
నిష్టసంపిద్ధియు నెల్ల చేజ్

గీ. క్రతినోయినా మానక కరమనియతి
వికేడు పురుషుడం ధని సర్వజనులలోన
నొట్టెనొత్తముం దనుః వేడివేడ్డెయిన
వానితో సాటిగారు భూవలయమునను.

దశసీసములు

సీ. పాలమున్నీటిలో పణిరాజశయ్యపై
యోగనిద్రాసక్తి నున్నవాని
కోటినూర్వక్రశల్ మీటుకీటముల్
వేయుమత్తకముల వెలయువాని
కొస్తుభమణియును గర్జకుండలములుం
గమలనేత్రంబులుం గలుగువాని
సిరియును భూదేవిచరణంబు లొల్లంగం
గయజారిసము చాలం గలుగువాని

గీ. దలంతు నుతియింతు ధ్యానింతుం దగ భజింతు
నన్నుం గృహతోడం బ్రోవు మనాథనాథ!
క్రిమ నోనాథ! మాధవ! క్రియనంత
పద్మనాథ! దయానిధి! పరమపురుష!

సీ. కొండీన్యూనతినోము కానుక సోలెడు
నూకలిచ్చిన మెచ్చి సాకినావు
కోరి కుచేయెడు కోణితరంగదుక్కులు దెచ్చి
యిచ్చిన సహజలిచ్చినావు
పాంచాలియండు మూకు పలుసుఖరయ నీళ్లు
తోసిన గృహతోడం బ్రోచి నావు

సగమొగిం గొఱికి యాశబడియిచ్చి నకండ్లు

శక్తించి యామెఁ గాపాడినావు

గీ. శక్తవత్సల నిరకంచ శక్త్యములను

నాకొసంగిం నర్పింతు నీకు నెప్పుడు—శ్రీమనో.

సీ. ఆదినారాయణ! ఆత్మపరాయణ!

కేశవాచ్యుత హరి వాసుదేవ!

క్యామలాంబువనర్ణ! కామితాక్షప్రద!

సామగాఃప్రియ! సవయహృదయ!

భక్తరత్నామణీ! పరమాత్మ! పరమేశ!

దేవ! జగన్మాధ! దేవచంద్ర!

శర్వాణిసమృత! గీర్వాణనిందిత!

నీరజలోచన! నిగమవినుత!

గీ. లోకనాయక సప్తక్తలోకనరద!

పుండరీకాక్ష మము వేగఁ బ్రోవుమయ్య—శ్రీమనో.

సీ. గ్రాహంబుచేఁ జిక్కి కరి వస్సి మొఱవెట్టి

గజరాజునాపదఁ గడపినావు

తండ్రిబాధకునోపి తగమిమ్ము నుతియింపఁ

గరుణతోఁ బ్రహ్లాదఁ గాచినావు

ఆపన్నుండై వేడ నావిభీషణునకు

మెచ్చి లంకారాజ్య మిచ్చినావు

కట్టినపుట్టముల్ కారవు లొప్పుంగఁ

బాంచాలి దురనంద బాపినావు

గీ. కాన శరణంబు వేడెడఁ గమలనాభ

అభయదానమ్ముపూకిమ్ము సుభగచరిత—శ్రీమనో.

నీ దేవ జనార్దన దివ్యగోవర్ధన
 ఖగరాజవాహన కలుషదహన
 వినుదేవరంధన వాణీశనందన
 కాళియమర్దన కంసహరణ
 పంకజలోచన భవబంధమోచన
 దారిద్ర్యభంజన దైత్యదమన
 సన్మునిపాలన సర్వరక్షిలన
 కరికాపనాశన యురగశయన

గీ. పరమహంస త్రిభువనపాఞ్జిత
 దీనమందార నను బ్రోవ నిక్కు నీకె—క్రీమనో.

నీ. దాతపు తల్లివి తండ్రీవి భ్రాతృపు
 హితుండపు బంధుండ పీన మాకు
 కావంగ బ్రోవంగగర్తపు భోక్తృపు
 పెన్నిధి పని కమ్మియున్నవాండ
 నను నేరమించక యనుకంప గనుపింప,
 దీరక్షామణి దిక్కు నూపు
 వేయు హేములు చెండువేలు జిహ్వలుగల
 శేఘండు మిము నుతి సేయలేడు.

గీ. ఇట్టి మిమ్ము నుతింప నేనెంతవాండ
 బాపకర్మండబాప్తండ బాపమతిని—క్రీమనో.

నీ. ఉదయాస్తమనములనుడుగ కనెడునాడు
 మాట లే మీనామమత్రజపము
 బాహుయుగ్మంబున బహువిధంబులఁ జేయు
 కనులె మీక్రీడివ్యాపాదపూజ

ఎడవక పుడమి పై నిడెడునాయడుగులు
తగ మీకుఁ జేయు ప్రదక్షిణములు
శయ్యపైవేడ్కల శయనించు బెల్లను
ధరఁ జాగి సాష్టాంగదండ మిడుట

గీ. గాఁ దలంపుము ననుఁ జాలఁ గరుణఁ బ్రోవ
నాదుకోర్కుల నీడేర్చు యాదవేంద్ర—క్రీమనో.

సీ. విష్ణుపం బవధారు విశ్వేశ యీశవి
నీసముల్ చెప్పితిఁ జిత్తగించు
మిది కడుభక్తితో నేస్త్రాగు నుతిసేయు
పకనసేయుచుహనుభావులకును
నాయురై శ్వరంబు లతిశుభప్రదములు
విష్ణుకీర్తనములు వినుట బుద్ధి
కోరినకోరికల్ కోనసాగఁగఁగాఁజేసి
ధనధాన్యపు త్తరిపాత్తాభివృద్ధి

గీ. సకలసంపద్విశేషముల్ సౌఖ్యములును
గలుగఁజేసివృధాంగులుగానొనర్చు—క్రీమనో.

సీ. మాధవ! మీకథామాధురిఁ గ్రోలునా
నాల్కదుష్కృథల ననంగ నియకు
వైకుంఠనిలయ! మీవర్ణనల్ వినునాదు
వీనులఁ బెఱకథల్ వినఁ గనియకు
కమలాక్ష! మీపాదకమలంబు నూచునా
కన్నులఁ బరసతికాంక్ష యిడకు
శౌరి! నీనిలయంబు చేరఁగోరెడునాదు
చిత్తంబునకుఁ బరచింత యిడకు

గీ. ఘోరగురిచెంబు లెలుసన్ను జేరనియకు
మాయురభిస్పృద్ధిక్మహనేయునుయ్య నాకు—క్రీమనో.

గీ. ప్రణవనారద ఒకదాబ్ధ్యక్రీమకు
కశ్యపగౌతమ కణ్వకుత్స్న
కపిల వేదద్యాస కాశికమాండవ్య
బలి విభీషణ భృగువరకురామ
జాంబవన్ ద్రుక్మాంగ దాంబరీమన్యుర
వామదేవ వసిష్ఠ వైశతేయ
మాండవ్య విదుర మార్కండేయ గాంధేయ
కౌనకబృహదత్వ సప్తకు లైని

గీ. నిన్ను నిర్లింపనేర్తులే నీరజాతు
సన్ను గృహతోడఁ జూడు మనాథనాథ!
క్రీమనోనాథ! మాధవ! క్రియపంత
పద్మనాథ! పయానిధీ పరమపురుష.

కంచీవరదరాజస్వామి.

గీ. నేతిలో వెనముద్ద చెంగల్వపూబంతి
పంపైసముత్యాలరావిరేక
పచ్చలుదాఁపినపతకంబు పులిగోరు
మేలైసముత్యాలమేలునరము
నీలాలప్రోగులు నిగ్గులు మెఱయంగఁ
దీరు నైకొన్నికస్తూరిబొట్టు
ధగధగధగకాంతి మినుటారత్నకిరీట
మలరారు పసిఁడిదువ్వలువచెలువ

గీ. మాన లూరింప నై కాళిమానమందు
బసిడిరథ మెక్కి తరువీధి బయలుకెడలు
నిన్ను గంటి నాకోర్కులన్నియును గంటి
నరగుణసమాజ! శ్రీకంచితరహజ!

కావేటిరంగడు.

నీ. మంచినీలబుజాయ మించుదేహమువాని
గచుచల్లనిచూడ్కి జూచువాని
ఉరకేంద్రశయనుడై యుష్వచుండెడువాని
మేలైనపచ్చలతాళివాని
కులుకు నెమ్మామున మొలకనవ్వలవాని
పంపైనమణికిరీటంబువాని
గురుతైనవరత్పకుండలంబులవాని
సాసంగికన్తూరి బొట్టువాని

గీ. ఆదిలక్ష్మీకి బ్రాణేశుడైనవాని
మీనకేతనజనుడై మెఱయువాని
నభయకావేరి మధ్యమం దున్నవాని
రంగధాముని బాహగంటి బొంగుచుంటి.

నీ. శ్రీరమా హృత్సంగ చిరకాతు కోత్తుంగ
హస్తాగ్రకలిత రథాంగ రంగ
కవిహృద్వనజభృంగ కలుష తమ పతంగ
కనదంఘ్రి సుఘాత గంగ రంగ
అక్షయోగ్రనిషంగ రాక్షసమదభంగ
అంగజతోటి సమాంగ నంగ

విమలకీర్తితరంగ విహంగరాజతురంగ
మకుటసంఘటితోత్త మాంగ రంగ!

గీ. చిరతరామ్నాయ పర్వత శృంగరంగ
పరమకారుణ్య రసమయాపాంగ రంగ
రక్షితానూన భద్ర సారంగ రంగ
భూరి నిగమాంతరంగ! కన్తూరంగ!

“కలగంటి సంతట మేలుకొంటి”

సీ. పానుపు పెనుబాము పడగలు నిగిడించి
చల్లనిగాడ్పులచవులుగ్రోల
కాస్తుభ్రరోచులు కల్లోలపరిభూత
విద్రుమలతలతో వియ్యమంద
కవలుచున్నప్పడు కనువిచ్చి చనువిచ్చి
యిందిర తనవక్షమందు నొడుగ
నాభిపద్మములోనినలుప యొక్కొకమాటు
జలపక్షిరవముల కులికిపడంగ

గీ. కన్ను హెడ్చినయపుడ పాల్కడలిలోన
నుల్లమున లోకముల జూచుచున్నవాని
వారిజోదరు నీరజచారునయను
మెలత కలగంటి సంతట మేలుకొంటి.

సీ. తనకుఁగణావలి తలయంపిగాఁ జేసి
పానై నవాఁ డొక్కపాఁడు తోడు
తననాభిఁబూచినతామర్క జడ్డువులు
చదివెడునొకముధిచడ్డువువాఁడు

తనపక్షమున మనోజంబునఁ (?) గ్రాడెడు
 పుష్పంపుఁ జూడ్కులపువ్వుఁ బోణి
 తనమ్రమాలమత్స్యవతారాదిలీలలు
 తగిలిపాడెడునొక్కదండె తపసి

గీ. సకలవేదాంతములుఁ దనజాడ వెదక
 నుదధిపెన్నెఁటిపైఁ దేలుచున్నవాని
 మేఘసంకాశరుచిగలమేనివాని
 మెలత కలఁగంటి సంతటి మేలుకొంటి.

సీ. కాటుకకొండపైఁ గాయురేయెండకుఁ
 జెలువైనపచ్చనివలువవాని
 గగనోదరంబున నెగడుచందురుసకుఁ
 గవయైసనాభిపంకజమువాని
 పాడుపుగుబ్బలిమీఁది స్రాద్ధుచందంబున
 బొడవైనైత్పంపుఁ దొడవువాని
 తరంగలదోతెంచునురుగులకాంతికి
 గరుసైనధవళశంఖంబువాని

గీ. తెల్లదామరవిరిమీఁదఁ దేఱివోలెఁ
 బాలమున్నీటిలోపలఁ బవ్వళించి
 యోగనిద్రావిలోలుఁడై యున్నవాని
 మెలత కలఁగంటి సంతటమేలుకొంటి.

సీ. శ్రీరామచంద్రుచేఁ జెలఁగి పూజలుగొన్న
 పరమేశుఁ దారంగపతియితండ
 ఏడుకోటలలోన వేడుక విహరించు
 కపటనాటకంఁ దైనపునుఁ దిక్కిండు

బ్రహ్మచరదామరప్రముఖులకెల్లను
నాదిమూలం నైచయతఁ డీతండు
నైచతేయుని నెక్కి నరుసదానెకోటిఁ
బరిహర్చి శ్రీజగత్పతి యితండు

గీ. విశ్వరూపంబు చూపిన వే ల్పితండు
విశ్వ ముదంబునెం గలవిభుఁడీతండు
అట్టిశ్రీ రంగశాయి నాయాత్మయంపు
మెలఁచి కలంగంటి నంతట మేలుకొంటి.

నీ. మున్నెఁటితరంగలు మోచినచాడువఁ
బులకాంతురంబులు మొలక లెత్త
ప్రిదిలినకాఁగిలిబిగియించుపెంచేతి
కంకణయుజుజాత్కార మెనఁగ
జలజాసనుఁడు లోని మెలఁగెడుపోక్కిలి
తమ్మిపైఁ జేంట్లు జంజుమ్ము రనఁగ
గంధర్వగానంబు కన్నులఁ జిలికినఁ
బర్యంకనాగంబు వడగ లెత్త

గీ. అల్ల నరకన్నువిచ్చి యింద్రదాదిసురుల
విన్నపము లోలి నాలించుచున్నవాని
వెడఁకకన్నుల నల్లనియొడలివాని
మెలఁత కలంగంటి నంతట మేలుకొంటి.

నీ. శ్రీకరరత్నకింజరమాపురస్ఫుర
త్పాదపద్మంబులు పరగునాని
కాంచీకలాపఘఘటితదుకూలంబు
కాంచీపదేలంబుగలుగు నాని

౧౧) వేయకంబులు కమనీయహారముల్

కంకణాంగదములు గలుగువాని

మకురకుండలరత్నమహానీయమకుటస

స్థందహాసవిలాసమహిమవాని

గీ. భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నపవనసుతులు

గొలువ జానకితోఁ గూడి కొమరుమిగులు

నట్టియాయోధ్యరాము నే నాత్మలోన

మెలఁత కలఁగంటి నంతట మేలుకొంటి.

సీ. ఇంద్రసీతసమాహసాంద్రఘనాఘనో

జ్వలమైనదేహంబు గలుగువాని

సత్యప్రధానమా సాధుభావంబున

సజ్జనరక్షణ సలుపువాని

మేరుమహీధరభూరిధైర్యంబున

నల్లిగభీరత నలరువాని

...

గీ. భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నపవనసుతులు

గొలువ జానకితోఁ గూడి కొమరుమిగులు

నట్టియాయోధ్యరాము నే నాత్మలోన

మెలఁత కలఁగంటి నంతట మేలుకొంటి.

సీ. శతకోటికందర్పసమజగన్మోహన

భూరిసౌందర్యవిస్ఫుర్తివాని

త్రిభువనకోదండదీక్షాగురుం డన

బిరుదువిఖ్యాతిఁ బెంపెనగువాని

చండభండనధరాస్థి దివ్యమేఘంబు

నలె శరలాఘవం బలరువాని

సింధుబంధురగద్యసింధురక్రమకళా

సింహావిక్రమకేళి జెలుగువాని

గీ. భవతలక్ష్యణశత్రుఘ్న పవనసుతులు
గొలువఁ జేరోలగంబునఁ జెలువ మలరు
నట్టి పట్టాభిరాము నేనాత్మలోన
మెలఁత కలఁగఁటి నంతట మేలుకొంటి.

సీ. ఆచారకల్లోల మగుమాల్ కావలి

విలసితం బగుపాలవెల్లిఁ గంటి

నందు రత్నాంకితం బాపెక్కుపడఁగఁ

బ్రజ్యుల్లెడుపెనుబాముఁ గంటి

దానిపై సుఖలీలఁ దగిలి నిద్రించెడు

వరమాత్ము నొకదివ్యపురుషుఁ గంటి

నాభివృద్ధి నురయున ననిశంబు రత్నంపుఁ

బ్రతిమఁ బోలెడు దివ్యభామఁ గంటి

గీ. నాలతాంగిమేని యందొక్కకళయు నా

సాబఁగువక్త్రమందుఁ జొరఁగఁ గంటి

నంతఁ బుణ్యపాతకాక్షిర్ణనాదస

మృతితవిహగరుతుల మేలుకొంటి.

సీ. నీలమేఘచ్ఛాయ నెగడెడుతిరుమేన

మెండుగాఁ గస్తురి మెత్తినాఁడు

ధగధగద్ధగయనతగుకుచిల్లయు లెస్స

కటితటి దిండుగాఁ గట్టినాఁడు

కోటిమార్గులకాంతి కుదురై నరత్నంబు

ఘనకీటులు తలఁ గలిగినాఁడు

కలుముల నీనెడుకాంతిచే నొఱపైన
యమమునఁ గొస్తుభ మూనినాఁడు

గీ. విరజ కావేరి మధ్యను వెలసినాఁడు
ఎలమి భక్తులకోర్కుల నిచ్చినాఁడు
అట్టిశ్రీరంగశాయి నే నాత్మలోన
మెలఁత కలఁగంటి సంతట మేలుకొంటి.

ఆ ర్తజన రక్షణోపాయ! యాంజనేయ!

సీ. శరధి లంఘించి దాశరథి యిచ్చినభూష
ణము సీత కొసఁగిననాఁటిరూపు
లింకారమాముఖాలంకార మాగ్రహణ
న్నతి నీఱుచేసిననాఁటిరూపు
నీతాలమునఁ జుట్టి నీ వాలమున దైత్య
నాథులఁ బొరిగొన్ననాఁటిరూపు
మరుదీశసుతుడ నా మరుదీశసుతుకేత
సం బెక్కి తోడైననాఁటిరూపు

గీ. తలఁచువారికి నాడఁగె తలుఁగు టరుదె
నీకృపానూర్తి నీకీర్తి నిస్సమములు
మహితశ్రీరామపదభక్తిమద్విధేయ
ఆ ర్తజనరక్షణోపాయ! ఆంజనేయ!

సీ. శ్రీరాము నాత్మలోఁ జేర్చుకొన్నమహాత్మ!
చిత్తంబులోన వసేంపు మయ్య
కడులూపుమైఁ జొటికడలి దాటినధీర
కడలేనిభవవార్ధిఁ గడపుమయ్య
ధవునిసేమంబు సీతకు నొసఁగినమేటి
పరిణామ మొసఁగి చేష్టమయ్య

ఛట్టించి మందులగట్టుఁ దెచ్చినదేవ
జీవనాపద మిచ్చి ప్రోవుమయ్య

గీ. హనుమ నెవు నమర్థుడ వయ్య యివుడు
నింత నన్ను నుపేక్ష నేయింపదగునె—మహిత.

సీ. లక్ష్మణారాశి కోలకుఁ దెచ్చె నీరాజు
నగుచు నంబుధి దాటినాడ వీవు
రాతి నాతిగఁ జేసి రక్షించె నీరాజు
మకరి నంగనఁ జేసి మంచితీవు
మాయలమాదీచు మడియించె నీరాజు
చెడుకాలనేమి నుక్కడఁచి తీవు
లంకేశుఁ ద్రుంచె నాబుములోన నీరాజు
వెన లంక నీటుగావించి తీవు

గీ. ఆశ్రితావనుఁ డగురాము నంతరాజు
పతిహితుం డగు నీవంటిబంటు గలఁడె—మహిత.

సీ. పుట్టినాఁ డితఁడు శంభునియమోక్షుం బైన
శక్తిచేఁ బార్వతీజవరయనను
పట్టినాఁ డితఁడు చేపట్టుఁగొమ్మగఁ బంటి
చవిఁ జిన్ననాఁడె హస్తయుల రవిని
కొట్టినాఁ డితఁడు గగ్గోలుక్లా బుకలో
వెన్నాడి యక్షాదివీరవరుల
చుట్టినా డితఁ డాజిఁ బెట్టనికోటగా
వాంఛింబు కపిసేన మగొన్నంగ

గీ. ఇతఁడు దైవంబు పటులేజాఁ డితఁడు శరణు
బాహుబలవంతుఁ డితఁడు వ్యాధి బుడగి తొర—మహిత.

సీ. రాలవే యదులు వ్రేలాలసోలిక నీవు
 వాల మల్లార్చిన వానరేంద్ర!
 తూలవే గిరులు బంతులతెఱంగున నీవు
 హస్తముల్ సాచిన నలఘుతేజ!
 పగులదే మిన్నంటి పంటికై వడి నీవు
 పెళపెళ నార్చిన భీతిరహిత!
 తిరుగదే ధరణి కుమ్మరిసాచెవలె నీవు
 కుప్పించియెగసినఁ గులిక దేహ!

గీ దేవదానవమానవాధిపులలోన
 నిన్ను వర్ణింపఁ దరమె నిర్మిద్రశ్శత్రు!—మహిత

సీ. స్తంభసంభూతావసరఘోరతరసర
 పంచాస్యకహకహచ్ఛటులఁ దెగడి
 శాకినీడాకినీసంతతలయకాల
 భైరవకిలకిలాచ్ఛటులఁ దెగడి
 సంవర్తసమయప్రచండ దండధారి
 భగ్గకోలాహలాచ్ఛటులఁ దెగడి
 దక్షాధ్వరధ్వంసకాక్షుద్రబలవీర
 భద్రహూహూక్రియార్థటులఁ దెగడి

గీ. పాలుచు భవదట్టహాసంబు చెలఁగఁ బంక్తి
 ముఖుని తొమ్ము పగుల్పవే ముప్పిహతిని—మహిత.

సీ. నిడుదవాలంబుతో నిలువునామంబుతో
 నిగనిగ మెఱయు నెమ్మొగముతోడ
 సహజవర్ణంబుతో సవరనిమాంజితో
 సలిలపూరితకమండలముతోడ

పసిఁడియందియలతోఁ బట్టుజన్నిదముతోఁ
 చాటలలోచనాబ్జములతోడ
 కరములమోడ్పుతోఁ గటిహేమపటముతోఁ
 గమనీయకుండలకాంతితోడ

గీ. కరుణగలమూర్తితోడ సాక్షాత్కరించి
 నిండువేడుక నామది నుండు మెపుడు—మహిత.

ధరణి.

సీ. కుహనాకిటీంద్రునికోట సోఁకినభామ
 కలిమిచూపులసింధుకన్యసవతి
 అంభోజవర్ణన కై నశృంగారిణి
 తాలిమిక్లెల్లను దానకంబు
 గజకుంభములమీఁదఁ గాపున్నదేవత
 రాజశేఖరుమనోరథము రథము
 పెనువేల్పుఁ గోర్కులఁ బిదికెడిధేనువు
 మెట్టపట్టులకును బుట్టినిల్లు

గీ. హరునియష్టాంగములకును నాదివేల్పు
 కడఁగి రత్నాదివస్తువుల్ గలుగుపెట్టె
 యల్లనలయాద్రికిందటి యంటుబిళ్ల
 భవ్యగంధాదిగుణముల భరణి ధరణి.

శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముఁడు.

కర్ణాటాశీశ్వరుఁ డగుప్రాథదేవరాయల నీతిఁడు దర్శింపఁబోయినప్పుడు
చెప్పినపద్యము లీక్రిందివి క్షౌత్తిగాఁ జేపూరినవి. దేవరాయలయాస్థానమున
ధర్మాధికారిగా ముమ్మకవి యనుచేరి విద్యత్కవి యుండెనట! ముందుగా
శ్రీనాథుఁ డాకవీశ్వరుని దర్శించి యీక్రిందిపద్యములు చెప్పెనట!

సీ. పంపావిరూపాక్ష బహుజటాజూటికా

రగ్వధప్రసవసౌరభ్యములకు

తుంగగద్రాసముత్తుంగవీచీఘటా

గంభీరఘమఘుమారంభములకు

కళసాపురప్రాంతకదళీవనాంతర

ద్రాక్షాలతాఫలస్తబకములకు

కర్ణాటకామినీకర్ణహటకరత్న

తాటంకయుగధాళభశ్యములకు

గీ. నిర్మిబంధనిబంధమై నెనయుకవిత

తెలుఁగునను సంస్కృతంబునఁ బలుకనేర్తు

ప్రాథదేవేంద్రరాయభూపాలవరుని

సమ్ముఖంబున దయఁ జూడు ముమ్మసుకవి!

చ. తరువున గాండినం బిడఁడె ధర్మజు నానఁ గిరీటి యేను వా

కృపసిజనేత్రయానతి విచారముచొప్పున గర్వహీనతక

మరలి తెలుంగుభూమి కసమానగతిం గొనిపోవువాడ నై

బిరుదులు నారివాఁగుకడఁ బెట్టితి సత్కవిసార్వభౌముఁడక.

ముమ్మకవియెడ నీవిధముగా నార్జనమునెఱపెను. పిదప రాయలసంద
ర్శనమునకు జాగగుచుండఁగా రాయల కిట్లు వార్తపంపెను:—

శ్రీ. డంబు నూపి ధరాతలంబుపైఁ దిరుగాడు

కవిమీఁదఁగాని నాకవచ (?) మేయ.

దమ్మియోగంబుల దొరకొని చెప్పెడు

కవిశిష్యునఁగాని కాలుచాచ

శంగీతసాహిత్యసుసవిద్యల నేర్పు

కవుల తొమ్ములు గాని కాల్చి విడువ

చదివి చెప్పఁగ నేర్చి సభయందు విలసిల్లు

కవినోరుఁగాని వ్రక్కలుగఁ దన్న

గీ. పంటకవులకు బలువైనయింటిమగఁడ

కవులవాదంబు విన వేడ్క గల్గెనేని

సన్నుఁ బిలిపింపు మాస్థానసన్నిధికిని

లక్ష్యోపేంద్ర! ప్రాథరాయక్షితీంద్ర!

రాయలసందర్శనము సమకూరెను. డిండిమభట్టు ప్రత్యర్థి పండితుఁడుగా నేర్పడెను. బాలను యువతినిఁ బ్రాథను లోలను, గూర్చి రాజు, నాల్గు నీసపద్యములు చెప్పఁగోరెను. క్రీనాథుఁడు చెప్పెను, అందొకటి:—

నీ. కమనీయకరపల్లవము మేనుగదియంగ

నొయ్యనచాచిన నులీకివడును

ఆలింగనమునకు నక్కునఁజేర్చినఁ

జేదోయి యొరముపైఁ జేచ్చి కొనును

చుంబనమ్మన కోవబింబంబు గమకింప

వదన మొయ్య నొకింత వంచుకొనును

గీ. లిగింతోనేతకుఁ గినుకయు సిగ్గును

మొలపంగఁగమ్ములు మోడ్చుకొనును

గీ. అట్టిబాల రతిక్రీడ ననువుపలుప

నేర్చుగల్గునె పరులకు నీకకోక

రాజపరమేశ! రాజాధిరాజవిభవ
లక్షణోపేంద్ర! ప్రాధరాయక్షితింద్ర!

డిండిమధట్టరకునితోడి వివాద మీసందర్భమందలిది. ప్రత్యర్థిని

శ్రీనాథుఁడు చెప్పినపద్యము లివి చేకూఱినవి.

మ. జననాథోత్తమ! దేవరాయస్వతీ! చక్రేశ! శ్రీవత్సలాం

ఛనసంకాశ! మహాప్రభావ! హరితూరత్న! నాభోటికి

గున్మచస్తోత్రసముద్భవం బయినవాగ్దోషంబు శాంతంబుగా

గనకస్నానము చేసి కాక పొగడంగా శక్యమే దేవరత్.

కనకస్నానమహోత్సవము జరిగినది.

కా. జోటి! భారతి! యార్భటి! మెఱయుమీ! చోద్యంబుగా నేను గ

ర్ణాటాధీశ్వరుఁ బ్రాధదేవన్యవతి! నాసీరధాటిచేము

కోటిధూటకధటికామురపుటికుట్టక సంఘట్టన

సోఘటిధూత ధరారజశ్చక్రకేతంభోటి! బ్రహ్మసింహేశ్వర! 12. 260.

ఇత్యాదిపద్యముల దేవరాయలను స్తుతించినాఁడు.

కందుకూరిరుద్రకవి. 17. 7. 96.

ఈకవి వీశ్వరబ్రాహ్మణులుఁడు. ఈయనపంశమువా రిప్పుడు కందు
కూరిపగ్గఱనే చింతలపాలెమనుగ్రామమున నున్నారు. రుద్రకవియనంతర మావం
శమునకు “కవివారు” అని యుపనామ వేర్పడినదట! నేటిదాక నావంశము
వారు “రుద్ర” నామము పారంపర్యముగా బ్రెచ్చుకొనుచున్నారు. ఈక్రింది
విధమున రుద్రకవిచరిత్రవిషయ మావంశమువారిపగ్గఱ జేకూరినది:—

రుద్రకవి కృష్ణరాయలనాటివాఁడు. రాయలయాస్థానమున కీయనను
దత్రత్యులు మంత్రులు రాసీయరైరి. రాయలనున్న హితభృత్యుడగు మంగల
కోండోజి యనువానితోఁబాటున రాయలసందర్శము పొసఁగఁగా రుద్రకవి
యీక్రిందిపద్యము చెప్పినాఁడు.

క. ఎంగిలిముచ్చగులాములు

గంగతిగాఁ గులము చెఱుసఁ జనువెంచి రయా
యింగిత మెఱిగినఘనుఁ డీ
మంగలకొంఁజోజి మేలు మంత్రులకన్నె.

క. ఆసలు కాలించి మహా

కోపంబునఁ దాతయాఖ్యకోవిదుఁ డనియె

“కావల్లి? తేవల్లి?

కోపితు? నద, కించనామ గుణవ?” న్ననితా.

రుద్రనివాళ్యము.

ఉ. బంధురవిప్రవప్రగృహభాసురగోపుర సాధనాకా

బంధుతటాకకూపపరిపక్వఫలాన్వితవృక్షవాటికా

గంధమద భ్రమద్భ్రమరగాన విహారికిఁ గందుకూరికి

సింధుప్రేతభూములను జెప్పఁగఁ నొప్పగుసామ్య మబ్బునే.

పే. పరనిజకర్మభూర్వహతబ్రాహ్మణులు మీన్

పరనిజకర్మభూర్వహతబ్రాహ్మణులు మీన్

ఇనుముచేతనునొసర్చినశంఖచక్రాంక

గురువులు మీ ర్జగద్గురుడ నేను

దానప్రతిగ్రహధీనవిరుదు మీది

పేషణీహనుమంత విరుదు నాది

ఋషివంశభూషణశ్రేష్ఠులు మీరలు

కనకకుంతలపరిష్కారి నేను

గీ. అనుచుఁ దెల్పిత మామకఘనకులంబు

రాయలు వినంగ నంద రారా యనంగ

సత్కృత్యులలోనఁ దాతయాచార్య యేన

రూఢికెక్కినకందుకూర్ రుద్రకవిని.

సీ. ఆమాట తప్తలోహశలాకతో దీటు

గా నాటి చెవిఁ బుట్టుకతినబాధ

ఇట్టట్టగాఁ జేయ నిట్టూర్పు నిగిడించి

యూరకే తల యూఁచి హుంకరించె

తాతయ తా“నిషీ”దేతి వా క్కడుగఁగా

రుద్రుఁ “డెక్కడ” నని రూఢిఁ బలికె

అపుడు “సమీచీన మద్య సమస్యాయి

మా వద”యని దుస్సమస్య లెన్ని

గీ. యిచ్చె నన్నిటిఁ బూఁచి హృదయలసద

నూయఁ దాతయాజ్ఞైకవిధేయుఁడైన

రాజుమం దతిజడరోషరక్తరూక్ష

వీక్ష నీక్షించి యిట్లనె డత్తుఁడగుచు.

పూరించినసమస్య లీక్రిందివి యటః— తల లొక్కేబడినాలుకానఁ
బడియొక దగ్గఁగివక్షంబునకొ, — దుగ్ధపయోధిమధ్యమున — వక్త్రంబు
పదికన్నులైదు — అస్థలితబ్రహ్మచారి. — ఉండ్రవోరిదురాత్మక — [ఈసమ
స్యలు మోచెల్లదత్తప్ప వెంకన్నకవులుపూరించినవనివినికి. ఇవిఈవఱకు
ముద్రితములయినవి.]

ఉ. రింప్రహి యేమిటం గఱచు? ఋక్షము లెక్కడనుండు? నంధకుకొ

నంప్రసుఁ జేసె వేవిభుఁ? డవంతరమం దతఁడేమిచేసె చే

రుంప్రభిలాత్ముఁడైన అపు రూప మదేగతినుండె? జెప్పమా

దంప్రలమీంద శంకరుఁడు తాండవమాడెను రాముకై వడికొ.

క. పచ్చలు కెంపులు హేమము

నిచ్చలముగవిశ్వకర్మ నిర్మించె నయా

యుచ్చులకొఱకై తాపిత

పచ్చనిరాచిలుకమీదఁ బచ్చిక మొలచెన్.

ఈక్రిందివి రుద్రకవి కోపించి రాజమీదఁ జెప్పిన పద్యములట:—

ఉ. తిట్టుదునా భుజంగవిషదగ్ధవానల ధాగధై గచి
ట్టిట్టిచిటాన్ఫటి ప్రకట శీఘ్రమహోగ్రతదంతనిష్ఠురో
దృట్టచ విస్ఫులింగలయకారణదారుణ లబ్ధబధ్రా
ట్వట్టణగోపురధ్వజనిపాతహతాహుతిగాఁ గ నుద్ధతిన్.

ఉ. తిట్టుదునా మహోగ్రకరతీత్రనవోవగద్యపద్యసం
ఘట్టఘట్టఘట్టవధగా విధిగాచిన నై నమానీసి
పట్టణానసౌధమణిబంధురసింధురనైంధవాఘ్యులన్
బట్టపురాజులన్ దొరలఁ బండితులన్ దురహంకృతాద్రులన్.

ఉ. తిట్టుదునా మహోగ్రకరతీత్రనవోవగద్యపద్యసం
ఘట్టఘట్టింద్రకోటిఘనకంఠవిషామ్మల కీతి మెట్టుకన్
పట్టణ దాకఁగా వలయు నిందయు జేయక పద్య మిష్టినా
పట్టపురాజుకీతి బహుభంగుల దెస్స సుఖింపఁగా వలెన్.

ఈవిధముగా సింహావలోకనముగా మూఁడుపద్యములను బలికెనట !
రాయల భయభ్రాంతుఁడై మీసామర్థ్యము మాకుఁ దెలియదాయె నని
స్తుతియించెను. పిమ్మట నీశాన్యసింహాసనారూఢుని గావించెను.

[అనఁగా:— అట్టదిగ్ధజము లనఁబరగుకవీశ్వరు లెనముద్రును రాయల
యాస్థానమంతయున నెనిమిదిదిక్కులను నెనిమిది సింహాసనములపై వెలసి
యొండెడివా రని యగుచున్నది. అందు రుద్రకవి యీశాన్య సింహాసనమువాఁ
డయినాఁడు.]

రుద్రకవి రాయలయాస్థానమునఁ బండ్రెండేండ్లు వెసియించెను. సప్త
కవులనఁబగగు పెద్దన, తిమ్మన, పుత్తేటిరామశర్మద్రయ, పింగళినూరన, కవి రాట్టు
తెనాలిరామలింగయ, బట్టచూర్తి యనువారితోఁ, దాతయాచార్యులతో
ననేకవిధముల వాగ్వాదములు సలిపెను. కవిరాట్టు ఎవ్వరో ?

వరకవికొండయ్య, బ్రహ్మరాజు సరసరాజు, నను నల్లు మామలు కవులు,
రుద్రకవికవిత నాతేపించిరట. ఈక్రిందిపద్యములను రుద్రకవి చెప్పెనట:—

క. విదితంబుగఁ గవిరుద్రుని

సదమలవాస్థానితకాస్త్రసంహితపదము

కుదిరిక తెలియక యూరక

వదరకురా వెట్టిముండ ! వరకవికొండా !

చ. “తెలియని వన్నితప్పలని.—

[ఈపద్యము తెనాలి రామలింగనిపద్యముగాఁ బ్రఖ్యాతము. ఒకశిక
త్వమంచెనయ్య’నను పద్యమింకొకటి దీనితోడిది రామలింగనిది కలదు.]

రుద్రకవికిఁ గొప్పీలు త్రిపురాంతకుఁడు వాగల్గ చిప్పిన్న యనువా
రిర్వరు శిష్యులట ! నవఘంటసుదతో ననుపండితునితో వాదించుచు క్రికిందిప
ద్యమును శ్రీకృష్ణరాయలఁగూర్చి త్రిపురాంతకుఁడు చెప్పినాడట !

మ. గడియకు నూలుపద్యము లఖిలతరప్రతిభకొ ఘటించునో

బడిబడి నూలుఘంటములఁ బద్యములకొ లిఖియింతునో పడు

పడి వివిధాండ్రభాషలఁ బ్రబంధము లొక్కొకనాఁడు చేతునో

యడుగుఁడిమీచునంబునకు పాదము వేంకటకృష్ణభూపరా !

[ఇది కృష్ణరాయలఁగూర్చివదికామి స్మృత్యు. మోచర్ల దత్తవల్లభగారి నాద
రించిన తెట్టుప్రభువు, వేంకటేశ్వరకృష్ణరాజుగారి గూర్చి చెప్పబడినది
కాదుగను. “తెట్టుకొమారకృష్ణ బగతీవరనందన రాజ్యభిక్షుక్రింద బట్టి” —

పైవేంకట కృష్ణరాజగారు, ఎండ్లూరిప్రభువగు మందపాటి రామచంద్రరాజుగారి మేనమామ]

చ. జబగదదమ్మ, బణ్ణ, శపసర్రు, కపయ్య, యుభ, ఇట్టలంచు వా
జబజులెల్లఁ జేసి యగ సాలెల బేలల బోయపాలెపుం
బబువులఁ దేల్చి చేతఁగలపై కము దోచుటగాదు రుద్ర! నీ
డబడెను భద్రమంత్రియెచుటం గొనసాగదు పోకుపోకు మీ!

అని భద్రమంత్రి చెప్పఁగాఁ గొప్పబుత్రిపురాంతకుఁ డిట్లుచెప్పెను:—

క. భద్రా! క్వానము మొటింగిన
రుద్రాంకిత జంగమయ్యూహాధికిఁ గొడువా
చిద్రూపుడయినసాక్షా
ద్రుద్రుడయీ కందుకూరిరుద్రుఁడు భాత్రిక.

చిట్టప్ప యిట్లు చెప్పినాఁడు.

క. రుద్రకవివాక్పటుత్వము
భీదప్రదయుక్తిఁ దనరు భాసురలీలక
రుద్రస్వరూపు నెదురను
తగుద్రు లెదుర్కొనఁగఁ గలరె కుంభనిలొనక.

“ఎవిగాననినోఁ గవికాంచునే కదా.” అన్న సమస్యను రుద్రకవియే
పూరించినాఁడు. “పెద్దనగారు రుద్రకవిని “తగురా కవిరుద్ర”యని యిట్లు
ప్రశంసించి రట.

ఉ. వ్యంగకవిత్వతర్జ్వచతురాస్యలు కై యటభాష్యఃకృత్
షష్ఠగ్రహశక్తికల్పనకుమల్ కవు లెందఱు లేరు? నీదువ్ర
త్యక్తమహాభూతవికల్ప తగురా కవిరుద్ర! రుద్రభ
క్తాగ్రహమంజుల్లసంభరితహల్లలకున్ స్వరహాళి కొజ్జరె.

కవీశ్వరులు. త్రి.శ. 1558
 1456-1534

శాకాబ్దములు 1480. జయసవత్సర మాఘ శుద్ధపంచమిజయవాస.
 మున మల్కిబ్రహ్మ, ప్రభువు రుద్రకవికి రెంటుచింతల (చింతలపాలెము)
 గ్రామము నొసంగినాడు. పైగ్రామము నేటికిని రుద్రకవి వంశ్యులకే
 చెల్లుచున్నది.

శ్లో. అద్యాశీతిచతుశ్చతాధికసహస్రం వై శకాబ్దా గతా
 స్ర [అ]స్మిక్తశ్రీవయవత్సరే జయతీథౌ మాసేచ మాఘే తథా
 పంచమ్యాం ద్వయతింత్రీణీజనపదం రుద్రస్య విద్యత్కవేః
 ప్రీత్యా శ్రీయిభరామభూపతి రదాత్ ఊణీధరాఖండలః.

సీ. ఇల శకవత్సరంబులు వేయునన్నాలు
 యెనుబదియును జనునెడ జయబ
 మున మాఘమాసంబునను శుద్ధ పంచమి
 నాడు మల్కిభరామనరవరుండు
 తగుకందుకూరిరుద్రకవీశునకు జరు
 గుంబలి పురిని మాన్యం బొసంగె
 నైఋతిభాగంబున న్నదేమ్మచ్చెల్ల
 పాల మదిరెంటుచింతల యనంగ

గీ. నలరు పురియు తరమనఁ దా నరయ జోగి
 రాజుగారి పొలంబు పూర్వదిశ యొడ్డె
 వారిపొలము దక్షిణము పాలేరు పడుమ
 రమర గూడూరు పొలిమేర హద్దు లివియు.
 మల్కిభరామ పొగడ్తపద్యములు:—

ఉ. రామతుఁ డైనమల్కియిభరామునికీ ర్తియు వెండికొండయుకొ
 ద్రాసునఁ బైట్టి తొన్న రజతాచల మెక్కున రాకయుండినకొ

భాసురలీల నిల్పె నల్లబ్రహ్మ సదాశివు జాహ్నువీపతికై
వాసుకికంకణుకై ఋషభవాహనుఁ జంద్రకళావతంసునికై.

చ. పాలుపుగ సంతరాళమునఁ బూచివపూవును బువ్వుతోనఁ బెం
నలరినచెట్టు చెట్టుచిగురాకునఁ బండిసవండు పంటిపై
కొలదలిపించె పిందెగలకొమ్మయు నీకు నశాశిభూతి ని
చ్చలసుఖ మాయువుకై మతియొగుగును మల్కిభరామభూవరాశి(?)
ఈక్రిందిపద్యమున రుద్రకవి నెవరో ప్రశంసించిరి.

మ. హరియా స్కందపురీజనార్దనువరం బందెకై మహాసత్కృపి
శ్వసలౌ రాయతవారిసన్నిధిని హర్షంబందెఁ బట్టెంబుగ
ట్టిరి యాందోళికలుకై జవోగ్రతరఘోటీ లగ్రహరంబు లం
దఱుచూడకై బహుమానమందెఁ గవిరుద్రాఖ్యుండు తాముఖ్యుడై.

“—దనుజమందనకందుకూరిజనార్దనా.” అనుమకుటము గలశృంగారప
ద్యాప్తకము (1 భాగమున ముద్రితము) రుద్రక వికృతీయని వినికి.” బలవద్రోహి
హరభాస్వరీయ దరీదరీ హరీ” యనుముకుటముగలశతక మొకటి కూడ రుద్ర
కవికృతీయే యని వినికి. ఆదిసమగ్రముగా లభింపలేదు. మచ్చునకు చూడఁ
పద్యములు మాత్రము:—

చ. కలశపయోధిమీందఁ దరంగత్ మతిహోయనివ్రాహ్మ వేయుభం
గులతలపాన్పు పాము బుసకొట్టెగ నేగతి నిద్రచెందెదో
యలసతఁ దండ్రి చీమచిటుకన్నును నిద్రురరాదు మూకు నో—బల.

చ. కలుసునది త్రేరీ పుష్పితగంధకరీ మహాభృత్తిగరీ భవా
చలభిదురీ దయారసవిశాజరుభరీ నిగమూర్తూధురీ
ఖలగజకేసరీ విభవకంపితవేదనిధిరీ శ్రితాదురీ—బలవత్తురీ

చ. అలమగనానితహృదయం నీదేహ శుభం నీమనోనివంతు నే
బలిబలి పన్ను తీవ్రమనఁ బటముగట్టవె లంక కప్పాడె
కొలిచిన నిన్నె కొల్పవలె గోరిక లిచ్చిన నేనయితికై—బల.

క. ఈపాఁకి నై కాఖువు

హసాసకు లక్ష్మీ తొలఁగి మతిచెడి ప్రపై

హసాసకుఁ గొఱగాకయు

ఖాసారామన్ను వల్ల కాడుం జేరుక.

నీ. భాసిల్లు నిభరాయివట్టభద్రుం డిచ్చె

భూదాసశాసనపుణ్యలేఖ

వసియించు దిక్కుల నరక్షిర్తి యగునని

రసికశేఖరుడనె రమణతోడ

కరమొప్పు కాళికాపురముతో సరియగు

స్కాందపట్టణనీమ గడిదిఁ జెలఁగు

నాణి బేరైనట్టిజరుగుమల్లిపాలాసఁ

దువఁ బజేకొకుచ్చెల్లు దొరయ నొసఁగ

బహుకాలమును బుత్త్రిపాత్త్రాభివృద్ధిగా

ననుభవించు మటంచు నానతిచ్చె

ఇట్లు మేమిడుభూమి యించుకం తైనను

నాళచెందినవారు కాళిలోన

గీ. విప్రగోపభచేసిక విధి విధించు

పాపమునఁ జెంది మేక్కాను బండిఁ జంపి

మేటియగునానల నొసంగి మెసఁగినట్లు [?]

కందుకురియద్ర ఘనులకుఁ గరుణ నొసఁగె.

నీ. శ్రీలలరఁగ రాటచిత్రలఖండిక

కేవలశ్రీభక్తియొక్క మల్క భరామ

డలరుద్రకవికి సర్వభక్తిహోదామహి

హిమ మొసంగిన నవల మేటియ

తానీషపాచ్చావు తనరార నడపించె

వెనుక తావుతొనుఁ డనువు మీఱ

దయచేసెఁ బిమ్మటఁ దగఁబొల్పఱానుఁడు

నతనికిఁ బిదప నింపలఁగాను

సాతుఁబొలుఁడు సాహెబు మన్నించెఁ

దగనొప్పె నైదుముస్తాఖుండు

గరిమతో ననవ ర్తిభానుఁడు కృపనిచ్చె

కడుసురాజద్దవుల్ గారు నిడిరి

త్రావరుగ్ ప్రభు వీవల దయచేసె

నందుకు సాక్షియాననుభవంబు

దీనికిఁ గొల్లశీతిద్యయంబై యొప్పు

శ్రీజనార్దనవరశ్రీఁ జెలంగు

కవిరుద్రును నలఖండ్రకఫలభోక్త

లీరేడు పూరుషు లీవరయిరి

రుద్రాఖ్య, కవివయ, రూఢితత్కులమందుఁ

దత్కులీనుల మేముదానికడను

క్షీరనదీతటత్రైత్రమందుఁ దపంబు

గావించుభవదీయకవులమయ్య

గీ. భూరిసుక వీంద్ర మందారమేరుధీర

చారుగుణ శీల సత్క్రియా సత్యలోల

పల్లెచెంచలరాయ ! సత్పృథువిధేయ !

రుద్రకవి విషయ మప్పకవీయమున నిట్లుకలదు.

చ. కొలఁదిగమున్నుచెప్పెఁ జలిగొంపనృసింహుఁడు పల్లెయందు నీ

వల నగసాలిరుద్ర పనువాఁడును మొల్కల్లటండుఁ గూడెచె

చెలియక కొంపటిల్లువికృతీక బదమధ్యమునక లకారక
 కలతలవై యకారమును బాపుడు రార్యులు నవ్వునట్లుగక.

ఇందుకు వినుకొండలో గుంటపల్లి భాస్కరయగారి సమ్మతిమందు
 గందుకూరి రుద్రయగారు చెప్పినపద్యము—

చ. వెలగకు వెల్లయంచునవిం జలిగొండవృన్దిహుండాడగా,
 మొలకకు మొల్కయంచు గవిముఖ్యుడు రుద్రయపల్క దోసమా?
 భలి భలి మంచిమాటయె ప్రబంధమునా జలరాశి యందులో
 పల నెఱసు ల్గ్రహింతురె యపారములౌ మణులెల్ల నుండగక.

మొల్క యనుక్రయోగముగల పద్యమిది—

ఉ. ఎన్నడు నేరచెక బెళుకు లీచెలికన్నులు కారుకమ్ముల
 న్నన్న! కురుల్ పిఱుందు పలుకై పటువైఖరిగైకొనెంగదే
 మొన్నగదమ్మ పిన్న మొలమొల్కులు నేడివె ముద్దులాడి లే
 జన్నులు మిన్నలై పయటసందున వాగురుమాత లాడెడుక.

ఈ క్రిందిపద్య మొకటి యుపలబ్ధమయినది:—

పీ. పాటిరగంధపూ ద్ధోటిసమంచిత
 ధాటితరస్కారి ధూటకములు
 కోటిందు వరకళా పోటిద్దధంభోలి
 దంభోలిసితకంఖ వ్రజంబు
 చేటివీటాల్ కవాటిఘనారామ
 వాటికుభగ్రామ వారములునా

E

పృథుల సత్కుండలములు.

గీ. ప్రాధి గైకొంటి నీయ్యనాదవమ్మది
 కలికవాచవమ్మనాది ప్రాకస్తకావ్య

ప్రీతి క్రికృష్ణరాయ ధాత్రిశువున

మనుకులండను రుద్రాచ్య ఘనసుకవిని.

పుష్పగిరి తిమ్మకవి.

ఈయన ములికినాటి బ్రాహ్మణుఁడు. నెల్లూరిమండలమండలి మోడె గుంటలోనున్నవాఁడు. ఈయనకృతులుగా సమీరకుమారవిజయము, కొన్నిశతకములు నుపలబ్ధములు. కంకంటిపాపరాజునుత్తరరామాయణమీయనరనియించినదే యని లోకప్రతీతి. సమీరకుమారవిజయమునకు నుత్తరరామాయణమునై లీభేదము గోచరించుటచే నాప్రతీతి విశ్వాస్యము కానేరదని కొందఱువాదము. గ్రంథస్వయమందలిషడ్వైక్యము వారు పాటించరు. తిమ్మకవినివాసగ్రామము చేరున నుపలబ్ధమయినయొకప్రాత్రవాత పుస్తకమున గ్రంథాంతగద్యమున, పాపరాజప్రమోదసంపాదనార్థము, తిమ్మకవి రచియించినట్లున్నది. తిమ్మకవి సాహాయ్యముచే నానాఁడు మఱియుఁ గొందఱు కవులలో గణన గాంచరి. ద్విపదభాగవతకర్త తేకుమళ్ల రంగకాయకవి యిట్టివాఁడు.

మ. కమనీయంబగు నీదుకావ్యరస మాకర్ణించి నానాబుధుల్

సముడొ సీతడు పూర్వసత్కవులకుఁ సాభాసురే యంచు స్తో

త్రము గావించురు శంభుజాటకటిసేధంగ త్తరంగార్చితీ

మమతాహంకృతిమూ పుష్పగిరితిమ్మా! సత్కవిగ్రామదీ!

అడిదము-నూరకవి.

చ. ఇరువదిమూఁడుపూరుషము లిప్పటికయ్యెఁగవత్సవృత్తిచే

నరపతు లెల్ల మెచ్చుబదు నాల్గుతరంజులమంచునిమ్మట

జెరవగు జీనన స్థితిలభించుట. తొమ్మిదియయ్యెఁబూరుషుల

తరములు నిక్కలింగ వసుధాధవులెంగట. వాక్రయించుటతో.

పూసపాటి పెద్దవిజయరామమహారాజుగారు బాధుల్లాఖానుచోడలివద్దమునుండి తిరిగివచ్చుచుండఁగా దోపిలఁ జూచి నూరకవీచేయివలెనొకటి!

సీ. గరిశీలలోపల గంతు వేయుటకేమి

యీఁటెపట్టియరిపై దాటువలెను
సానసుగ మొలక త్తి బిగియఁ జెక్కుటకేమి

వెఱవక వైరుల నఱకవలెను
మాటిమాటికిఁ జెడ్డమాట లాడుటకేమి

యదలించి రిపులఁ జెండాడవలెను
తొమ్మున నెఱుగందమ్ము పూయుటకేమి

గాయంపు నెత్తురుల్ గ్రమ్మవలెను

గీ. కాని లేకున్న సత్కీర్తి కాంతగలచె

పూసపాటి కులాంభోధి పూర్ణసోమ

సమరజయభీమ గజవతి సార్వభౌమ

విమల సద్గుణరామ శ్రీ విజయరామ!

నూరకవి తన శిష్యులఁగూర్చి చెప్పినదట:—

గీ. పారమందిరి యక్కినపల్లివారు

దుక్కిచేతనుదీర దెందువులకల్ల

దూసికృష్ణుండు చదువంటె దుఃఖపడును

ధీరుడైనెల్ల మరపాక నూరసుకవి.

చింతకాయ లిచ్చినపాచిమీదిపద్యము:—

గీ. బండ్లునోడలుపట్టవు పలుమలైతె

చేరివేడిన వీఁడాయోఁ జింతకాయ

కొండశంభాములో రాచకోడుకుకన్న

శంబమున వేల్పు దేగాని పచ్చిగాఁడు

దాచుకొనినాది సద్యము:—

గీ. బాగా బూయబడినచేత

బాచన్న పెద్దబూచి పట్లకాదానుక
బూచంటెరాత్రి వెఱతురు
బాచన్నను జూచి పట్టపగలే వెఱతుర్.

శృంగవరపుఁ గోట జమీనుదారు రాజభూపాలరాజుగారు విజయనగరపు
బూసపాటి వారితోఁ బోరాడఁ బూనఁగాఁ జెప్పినపద్యము:—

గీ. విజయరామమహారాజవీరుఁడేలు

పట్ట ములికించె రాజభూపాలరాజు
కడమ మాటలకేమి యీకాలమునను
బుఱ్ఱైనవ్వెను బులితోఁక గొఱ్ఱై కఱచె.

పర్రాకిమిడిరాజుగారిమీదఁ జెప్పినపద్యములు:—

క. గోవింద ద్వాదశివరె

నేవచ్చితి రాకరాక నీనగరికి నో
పాపనగుణ నారాయణ
దేవుమహారాజ సాహితీ నవభోజా.

క. నీవిచ్చుబత్తై క. రొచ్చక

భూవల్ల భుడిచ్చుత్యోగమున కెనవచ్చుక
బాపనగుణ నారాయణ
దేవుమహారాజ సాహితీనవభోజా.

క. వారిధికిని వారిధియే

మేరునగంబురకు సాటి మేరునగంబే
నారాయణదేవుకు సరి
నారాయణ దేవుగాక నరపక్షులెదురా
పాలికోండను గూర్చి చెప్పినది:—

క. రాజా జారుడుమొదలి నొద్ద యుండు వీరాత్మునిభూమిఁజెన్నఁ

కోజుల్ కొండలు జీనహింసకును సంకోచింప చెవ్వారికి
దాజీమీయరు పాలకొండపైలో దాక్షిణ్యహూన్యత్వ మీ
ఫాజీపట్టణ మేలనచ్చితిని నాపాపంబుసర్వేశ్వరా.

మ. నరిసింగుడును వెంతుప్రాతుడును గృష్ణపాత్రుడున్ నాయుడున్
శరభాపాత్రుడన్ పాలకొండధరణీపాత్రుడన్ భారేయులై
ధన నర్థిలైదు రామభద్ర నృపునాస్థానంబునన్ బంచముల్
చివకాలంబుగవీరి వెంటఁదిరుగన్ జీచీ మనం బొప్పునే.

బత్తుల - ఆయ్యన్నయను దాతనుగూర్చి చెప్పిన వానిలో:—

క. ఇచ్చెడు వానికి రణమునఁ

జొచ్చెడు వానికిని గాక శుభుని రక్షింపు

నచ్చునె పందకు లోభికిఁ

బచ్చని విల్కాడవయ్య బత్తులయయ్యా!

గీ. చేదుబట్టు వేళఁజెలగి యేడ్చును బిడ్డ

యంతకఠినుఖము నదియొచ్చు

నర్థియడుగు వేళనది కష్టమనిపించు

ననఘచరిత బత్తులయ్యనార్య.

పాలకొండ ప్రాంతమునుగూర్చి:—

కా. శ్రీమాక్షిర్ణ విక్రీర్ణ ధామములు నక్షిణేశ్వరంభూటపీ

స్తోమంబుల్ బహుకాలిధాన్యతకు లెచ్చటన్ నదీమాతృక

గ్రామంబుల్ బహుగ్రహారము లనేకంబుల్ ధరంజూడఁగాఁ

తామంబన్నదిలేదు శ్రీరగిదేశంబందు నెంచెయిన్.

కొట్రబాలకవియు మారకవియు సమకాలమువారు. వీరియ్యక వాగ్దా
దాజీమీ య్యతాంబు వేరుగల కవి యొక్కఁడనిచి నాడును.

గీ. నందినాగలమీద నూరికొన్న వేదాదాన

మారకవి వాగ్దాదాన

శోట్రపాలకవియకుంత వాగ్ధాటికిఁ

బర్హతాలఁగాఁడు పారిపోయె

ఒకప్పుడు నూరకవి బోయకొంగలబానుండి తప్పించుకొని చెప్పినది:-

మ. హనుమంతుడెడటక దివాకరసుతుం డాచెంత సామిత్రియున్

దను నేవింపఁగ జానకీవిభుఁడువాత్సల్యంబుతో నిల్చి యిం

పున నన్నెప్పుడు గాచుచుండఁగను నీబోయాధముల్ కిన్నచే

ననుజంపంగలవారె రావుకులజన్మారంగరా యోత్తమా!

గంటము చేసియిచ్చిన కమసాలిమీదఁ జెప్పినది.

క. ముల్లోకంబులనాలుక

పల్లిపరశురాముక్తిరీప్రబలివెఱుంగున్

మల్లి సుమవల్లిన్ జా

బిల్లిన్ మఱిపాలవెల్లి భీష్మునితల్లిన్.

మన్నెదొరలమీఁది పద్యములు:-

క. అర్బుదములు నృభృదములు

బర్హరదోధిపతులు పడిగాపులు నీ

దర్బారునఁ బడియుందురు

దోర్బలసంపన్న మన్నె దొరయోరికన్నా.

క. ధీరాగ్రణి శివరామ

క్షౌరమణుండేలు చెముడు శంఖజుహుఁడు

పోరామారొంపిల్లా

పారాదామంగజరాజ పాత్రముపట్టా!

సమస్తము

ఉ. సారతరప్రబంధము లనరభ్యుముగా నొనరించునట్టియో

మౌళికమీద్రుని జనగి మోతమటముమ మోటమటకిన్

అశక్తిమోత దుష్కృతుల అచ్చునానక నొరు నుత్తర

మోతమట మోతమట మోతమట మోతమట మోతమట మోతమట

తన్నాడిరించిన పొద్దుపాటి వేంకటమంత్రి స్వర్గసుండుకాఁగాఁజెప్పినది.
 మ. కరుణాసాగరుఁ జొన్నపాటిసులవేంట్రామదాసుకొ ననుం
 ధరయందుంచక స్వర్గలోకమునకుం దర్శించి వావేమి ? త
 త్పురి గల్పదులు లేవె యాచకులకు ? భూయాచకశ్రేణి కే
 వ్యరు దిక్కిమిది మొండిజగద్రథకావా ? వెట్టి నైపల్కితికొ.

కొట్రబాల (భాస్కర) కవి.

ఈయననుగూర్చి యొకానొకబట్టుకవి చెప్పినది.

కా. భట్రాజుకొ నిరసించి పద్యములు చెప్పంబూనుచో మేటి యా
 చట్రాతింబలె నున్నవానికిని నిచ్చుల్ తెవ్వి పుట్టించునే
 కుట్రుల్ నేరదినత్యసంధుఁ డని లోకుల్ మెచ్చ వర్తించు నీ
 కొట్రబాలకవీండు కేఖరుఁడు మాకుం బూజ్యుఁ డెల్లప్పుడుకొ.

[అబట్టుకవి అడిదమునూఁకవిని గూర్చి చెప్పిన పద్యములు]

క. అంతొ కవులము గామా

అంతింతో పద్యసమితి నల్లఁగ లేమా

దంతివి నీతో సమమా

కాంతొనుమబాణ ! నూరకవి నెఱజూణా !

క. రవి యెఱుంగును భువితత్త్వము

భువిలోపల జనుల నెల్ల బోషించు సదా

శివుఁ డెఱుంగు నాట్యతత్త్వము

కవితాతత్త్వంబు నూరకవి యే యెఱుంగుకొ.

కృష్ణపాటి-వేంకటసుబ్బకవి.

ఈయన కర్నూలుపట్టణవాని. ఇతనికి చెప్పిన యేండ్లము బూర్ణమున్న
 వాఁడు. మచిలీపట్టణమున నాధ్యక్షుఁడై (పన్నగిరి) కంకరబాణి స్థాపించు
 ఁది బ్రాహ్మణసమూహమును బురుగుచుండుచోఁ మాధవస్వామి గుట్టియ నారం

భింపఁగాఁ గవిత్యమహాత్మ్యముచే నావ్ష బాధఁ దొలఁగించి శ్రీవారిచే గొప్ప
సమ్మానముఁ బడసినాడట ! అప్పటి పద్యము లివి:—

ఉ. గోండ్లలుపెట్టి మేఘుఁ డతికోపమునకొ గురియంగఁ జొచ్చె మా
తండ్రి! మరు త్తనూజ! నను దబ్బఱకాఁడని యెంచకుండ నీ
వేండ్రము నీవె మాన్పవలె వేరువిధంబులఁ గాకయున్న మీ
తండ్రికి నైనఁ జెప్పి జలదప్రతిబంధము మాన్పు మారుతీ!

కా. విద్యుత్పిఁగశమఁగశేతుణకృపావిరుభత శ్రీకృష్టిపా
డ్వివ్వదేవంకట సుబ్బనూరికవితో ద్వృత్త్యమాలించి నీ
విద్యుద్గర్జనభర్జనాదు లడరకొ వేమారు వర్షింహకే
విద్యాశంకర భారతీవిజయముకొ విక్రాంతి వాటిల్లఁగాక!

నత్యమునుగూర్చి యాయనకును ఉయ్యాలవాడ నారసింహరెడ్డిగారి యా
స్థానపండితుఁడగు నోబకాచార్యులకును జరిగినసంభాషణపద్యములివి—

ఉ. నత్యము లేదుగా! పవననందన దివ్యకటాక్ష వీక్షణా
వశ్యవరప్రభావ విభవానుభవాదృశ భూమిభృద్ధనుః
క్షైశ్యఘమంఘముం ఘమిత గాంగర్పురీ విలత త్తరంగ సా
దృశ్య కవిత్య తత్త్వ ముఖరీకృత వేంకట సుబ్బనూరికొ.

కా. కోకో! నత్య మవశ్య మీశ్వర జటా కోటిరట్టద్యోధునీ
ప్రకాశోర్మి సకాశవేశల సుశబ్ద ప్రక్రియా పక్రమా
నేకగ్రంథ నిబంధనార్జిత సముష్ణిద్ర ప్రతాపప్రధా
స్తోత్రశ్రీకర కృష్టిపాటి కుల సింధుస్వచ్ఛ చంద్రోదయా!

అల్లమరాజు - సుబ్రహ్మణ్యకవి.

ఈయన యిప్పటికి ముప్పదేడ్లకు ముందున్న గొప్పకవి. బహు గ్రంథ
కర్త. వీక్షణాచార్యులకును రావు వేంకట సుమీశుని గల గాధర భామరాయ
ప్రభునిచే సమ్మానితుఁడు. ప్రభు వానాశ్రమము జూరించి యాశువుగా వీక్షణ
చెప్పినపద్యము.

క. శ్రీధర శారీ నైకుం

తా ధర శ్రీరావువేంకటమహీధరగం

గాధర రామారాయ

తాధరునిం బ్రోవు మెపుడుఁ గరుణాదృష్టిక.

కాట్రావులపల్లె యువ్వనీటి నూతులఁ గూర్చి చెప్పిన పద్యము.

క. దేవాసురు లబ్ధిదరువ

నావిర్భూత మయి హాలహాలమపుడు మహా

దేవునకుఁ భీతిలి కా

ట్రావులపలి నూతులందు డాఁగెను జుండీ.

వైదికుని కవిత్వము నాతేపించు వారిగూర్చి చెప్పినది:—

ఉ. చందన శాఖికన్న విరసంబగు బూరుగుమేలటన్నతీ

విందగి నట్లు వైదికక విత్వసుధారసధారలెల్లఁజె

ల్వాందఁగ భూతలంబున నియోగికవిత్వముతోడ సాటిరా

దందురు బెట్టిదంబగు నటించురు కొందఱు మూఢమానవుల్.

బుక్కపట్నం తిరుమల తాతాచార్యులు.

తెల్లు విశ్వగుణాదిర్మకర్త యీతఁడు రోతగా బూతులుదైములను
జెప్పించుడు వాడట! మతుకుమల్లి — శాస్త్రులను వ్యభిచారి యాయన లేద
నఁగాఁ గోపించి యీక్రింది పద్యముచెప్పెను.

క. శాస్త్రుల యీశ్వరుఁడు

పానోత్తుల మగధుని పీనివరువేమా కా

కాస్తంత నస్య మడియి

కాస్తంత నస్య మడియి

కాస్తంత నస్య మడియి

కాస్తంత నస్య మడియి

కాస్తంత నస్య మడియి

కొంటెకూతలు నేరుచుకొంటి వోగ

కుటిలతిరుమలతాతెన్న! కొంటెదున్న.

తాతార్యుడు నైద్యముచేయనట! రోగము కుదుర్చుకొన్న వాడై
యచ్చన్న యను నొకడు తానిచ్చెదనన్న యీ వియ్యాయకపోగా నేద్యము
నీ యాచార్యుడు చెప్పెను:—

క. పచ్చడము దుప్పటాయెను

విచ్చలవిడి తులనిపత్రి విడియం బాచెక

అచ్చల సగుబాటాయెను

అచ్చన్న! నీదుకీర్తి యట్టిటాయెక.

తరుగా-నెంకమరాజుగారు.

మదిసి ముప్పనబడినప్ప డీపద్యము చెప్పకొన్నాడట! ఈయన స్వర్ణ.
స్థుడయి యిప్పటికి నిర్వది యేండ్లు కావచ్చినది.

ఈ. దార యడంగె బిమ్మట నుదారుడు కండవపట్టి తీతు దృ

క్సారము దూరమయ్యె నధికం బగుచేహటుత్వఃమాట నా

వారము వండిపెట్టుటకు వాడుదియుం గఱవయ్యె నేటి కీ

దారుణకష్ట ముంచితిగదా నతలోకవిమ్మి వారకా!

మాడభూషి-వేంకటాచార్యుడు.

ఈయన యిప్పటికి ముప్పదియేండ్లకు మించు కైకుంకవాసి యయ్యెను.
విద్వా నభినవ పండితరాయ' లని యీయన బిరుదునామము. ఈయన తర్క-
వ్యాకరణములందు గొప్ప పండితుడు. సంస్కృతాంధ్రములందు గొప్పకవి.
శతావధానా ప్తావధాన చాతుర్యము దీయన జగజ్జిట్టి ఏక సూధాగ్రాహి.
పనప్పాకం. అనంతాచార్యులుగా రీయిన ప్రాణమిత్రము. అనంతాచార్యులు
గారి దగ్గఱ కొకప్పు డవలి పుడగు పోక యలవదేపు విద్యారంబుడు బచ్చి
స్వరచితము లయిన శ్లోకములను జదువుచు వివరించుచు ప్రతీతియగుచు
నుండగా వేంకటాచార్యులుగారు "విమలమణికి గదియిచ్చెను. అప్పుడు

ఆత్మోత్కృష్ట్య ప్రకంసాపరామృణుడుగానున్న యాపండితునితో “చయ్యా! యీశ్లోకములు పిన్ననాఁడు మానాయనగారు నాకుఁ జెప్పిరి. ప్రసాచీన కవి కృతము లయిన యీశ్లోకముల నసంతాచార్యులుగా నెఱుంగరుగదా యని యాత్మీయములుగాఁ జదువ నారంభించితిరా?” యని యడ్డుపలికిరట. కుషీ తుండై వెడనవ్వునవ్వి యా యరవదేశవుఁ బండితుఁడు, వేంకటాచార్యులుగారి నెఱుంగక, యేదీ సీతు నచ్చునేని చదువుము రచించినవాడను నేనే యిక్కడనుండఁగా నాలోనే యిట్లు పలికెద వేమయ్యా! ఎవ్వర వీవు?” అని తుటారించెనట! ఇదిగో చదువుచున్నానని వేంకటాచార్యులుగా రన్నింటిని నేక సంఘాగ్రహణమున నప్పగించిరి. వెల్లఁబోయి యా పండితుఁడు వేడుకొనెనట! మీ మాహాత్మ్యము నెఱుంగనైతిని మన్నింపుఁడని; ఈవిషయ మసంతాచార్యులుగారివలననే నేను విన్నాను. వేంకటాచార్యులుగారు రచించిన రామావధూటి తారావళినుండి కొన్నిపద్యములు:—

పీ. శ్రీరాధికాపూజాశేషజ సంతోష

పినుకుడొ క్రీకృష్ణవిభున కెరఁగి

సకల విద్యావాప్తి సాధనభూతయో

కారదాంబకు నమస్కారములిడి

యైహికానంద ప్రవాహ పూరక మైన

శృంగారరస మాత్మ నిరవుకొలిపి

మదన సామ్రాజ్య సింహాసనారూఢులై

పునఃసంపరపితశేఖరుల నెంచి

గీ. వివిధరతి త్పత్రపాండిత్యభవ మహాను

భవముల పద్మాభిరముఖం నెర్పటిచిసీస

చంద్రునిత్రాచూలికనాదవిదలు

మయమి లలితగోగూర్తరూపావధూటి.

సీ. చక్కని కెమ్మోవి సరసంపుఁబలుకులు
 బారైన కురులు పొల్సారు బొమలు
 సోగనైనమాపులు సోగకన్నులు తళ్ళు
 దేరుచెక్కులు కాంతు లూరు నొసలు
 తీరైనచుబుకంబు దిద్దిన క్రిమాన్
 లేఖయు మృదువైన లేతఁగవు
 కుదురైన రదనల్ గుమ్మబుగ్గలు నంద
 మగునాస నాసికామండనములు

గీ. కలిగిచెలువొందు నీమోముఁదలచి నలచి
 తాల్మిచెడి బెట్టుకై కొంతదైర్యమూని
 గుట్టుచెడకుండఁ గాలంబు నెట్టుచుంటి
 మరునిరతనాలపేటి రామావధూటి.

సీ. కనుమూసి సంతలోఁగలకల నచ్చెచు
 వచ్చికాఁగిటఁజేర్చి ముచ్చటూడి
 మోముమోమునఁజేర్చి ముద్దుల నూరార్చి
 సారెసారెకు మోవిచప్పరించి
 నన్నిట్లు లేడబాయ నాయమా మీకని
 యతినిష్ఠురము లాడుసంతలోన
 మేల్కొని నలుదెసల్ మిణుకుచుఁ జూచి క
 స్మీరు ముస్మీరుగా నెగడఁబ్రతిది

గీ. శంబు రాత్రులు నిటులుండె నాయశ్శక్తి,
 యిట్లుకలలోన నన్నలయించుం డె
 వారిజాతాక్షి నాతోడ వచ్చియిట్లునెట్లొ
 మమతతో నుండరాదె రామావధూటి.

పీ. నీమోము నీగోము నీమోవి నీతావి

నీసోరు నీతీరు నీకుడగును

నీచనుల్ నీకను ల్నీకాను నీమేను

నీతోడ ల్నీనడల్ నీకుడగును

నీగుట్టు నీబెట్టు నీకురుల్ నీమరుల్

నీచెల్మి నీతాల్మి నీకుడగును

నీతక్కునీ బెక్కునీనీటు నీగోటు

నీహాయల్ నీలయల్ నీకూడగును

గీ. నీకుడగి నట్టి పురుషుడ నేన నాకు

డగిననుందరి వీవకాడలచి చాల

వలచి యన్యోన మతనుని గొలిచిమిగుల

మంచితో నుంటిమిగదె రామావధూటి.

పీ. ఒకనాటి కలలోన సకియనీకాలిపా

జేబులో జందెంబు చిక్కునట్లు

ఒకనాటికలలోన సకియనీ చేతిలో

చీలోన నాకురుల్ చిక్కినట్లు

ఒకనాటికలలోన సకియకాగిటుతేర్పు

తటిగంబె గడ్డానడాకి నట్లు

ఒకనాటి కలలోన సకియమెల్లననాదు

గూబలో కోక్కోరోకూడినట్లు

గీ. ఇన్నివిధముల నచ్చట నన్ననాటి

వచ్చెన్నియు గలలోన వచ్చియిచట

గాడికూర్చున్నవి నన్నతాసియెట్లు

మరులు విల్పంగనేర్తు రామావధూటి.

సీ. సమ్మిసవాని సన్న్యాసము సేయుట

కాశీలో గోహత్యగాదె కలెక

వలచి వచ్చిసవాని వంచనల్ సేయుట

సరహత్యగాదె పున్నాగవేణి

చెలిమికోరినవానిఁ జేపట్టి విడుచుట

బ్రహ్మహత్యయెకాదె పంకజాక్షి

అడితప్పినదోష మన్నిదోషచులలో

మొదటిదోషము సుమీ మోహనాంగి

గీ. నిన్నునమ్మితి వలచితి నీవు నన్నుఁ

బ్రేమఁజేపట్టితివి యింక విడువననుచు

బాసజేసితి విప్పుడి పగిదిఁగూర్చి

మఱచిపోవంగఁ దగునె రామావధూటి.

సీ. చంద్రఖండంబుపైఁ జంద్రఖండమురేక

నుదుటఁ గుంకుమవంకఁ బదిలవఱిచి

కొండలపై మంచు నిండియుండిన రీతిఁ

జనులపై మైరేకఁ జక్కఁపఱిచి

కలువరేకులఁ దుమ్మెదలు వ్రాలి యున్నట్లు

కనుదోయి నంజనంబును ఘటించి

బంగారు ప్రతిమలఁ బటికనార్చినరీతి

లలిజిల్లు మల్లునెల్ల ధరించి

గీ. యంగజప్రభు విజయ కాహళులపగిదిఁ

గాళ్ల నందెలు పొండెబుల్ ఘల్లజనుచు

ప్రమోయమెల్లన వచ్చి నామ్రోలనిలుఁచు

శీవిమఱవంగదరమె రామావధూటి.

పీ. ఒక నాఁడు మేడపై నొంటిగా కిటికీలో

కెల్లబిగించి శయించువేళ

చల్లగా నేవచ్చి మెల్లమెల్లనె ముద్దు

ఓడబోవఁగాఁ మ్రల్చిపడి విరాన

లేచి చెంగట నన్నుఁజూచి పెబాసురా

పండి యటంచు నురంబుపైకి

తిగించి నాచిబుకంబుఁ దివురచు నవ్వుచు

మధుర వాక్యముల నన్ మరులుకొల్పి

గీ. సురసులై నట్టి నీవంటి జాణలిట్లు

చెబుల మానంబులను బయల్ సేయవగునె

యంచుమంచిగ బోధించి నట్టి నేర్పు

మదికి మఱవంగఁ దరమె రామావధూటి.

నీ. చిననాఁటినుండి విజృంభించి సఖులతోఁ

బొందు నొ సర్పితఁగుంధరవన

యాలాటి మోహంబులీలాటి విరహంబు

లేనాఁ డెఱుంగనే యిగురుఁబోఁడి

నీవంటిచెలియతో నేస్త మచ్చెనటంచుఁ

జాలఁ బొంగితిగదే జలజగంధి

యిప్పుడిట్లేడ బాసియేఁగుట నాపూర్వ

పుణ్యంబుగాఁ బోలుఁ బూవుఁబోఁడి.

గీ. యంతపాపంబు జగతిలోనె చటనైనఁ

గలదె నాపాపమిటు పండెఁగాశ్చర్యమునఁ

దరుణి నీమది కరుణ మాత్రంబు తప్పి

పోవకున్నను జాలు రామావధూటి.

సీ. బోఁటిసే మాకికిబోపలె సనుచునే

నొక్కింత పలుకంగ నుస్సుననుచు
నెప్పుడుఁ బ్రయాణాలె యేమినేతు నటంచుఁ
గనుఁగొలడుల నీరుగ్రమ్మఁగొంత
నేపున “కెప్పుడు విచ్చేయుదు రొక్కొ! య

• చ్చటనె యచ్చటల ముచ్చల మరగి
యుందురో” యన భయంబొంది నే నెన్నటి
కిని నట్టివాడఁగా నని పలుకఁగ

గీ. ఒబ్బుసుండి తప్పక హుటాహుటిగ రండి
యనుచుఁగొంటుఁ జేర్చి బాష్పాంబులుక
శేపుపోవచ్చు ననుచుఁబ్రార్థించునట్టి
మంచి మఱవంగఁదరమె రామావధూటి.

సీ. ధరలోన జన్మ మెత్తంగనేమి ఫలంబు
సరస విద్యల నెల్లఁ జదువలయు
చదివినేమాయె స్వారస్య మెఱిగిన
చెలియతో స్నేహంబు నేయవలయు
చేసినమాయెఁ జిడిముడిలేకవి

చ్చలవిడిముచ్చట్ల మెలఁగవలయు
మెలగిననేమాయె నెవబాయ కెల్లప్పు
డేకీభవించివ ర్తింప వలయు

గీ. అటులవ ర్తింప నేమాయె సర్విధమునఁ
జెడనిప్రేమలతోఁ దనుల్విడు నవలయు
నహహాయివియెల్లఁ బూర్వపుణ్యమునగాక
మనుజులకు వీలుపడునె రామావధూటి.

- సీ. మేడలోఁజన్నెళ్లు మెండుగాఁజల్లించి
తడియొత్తచిటిచాఁచ లిడి సుమ్యముల
తన్నయిఁబడిచి చెంతల మిచ్చుకగుమ్మ
తులును మోడావాలరులును గల్లు
సీసాలు చక్కెరతో జీడిపప్పులును బొ
దముపప్పులును మంచిద్రాక్షపండ్లు
కడ్డాయములు ముంతఖర్జూరము ల్లల
పల్లెములోఁప్రేమతో భద్రపఱచి
- గీ. భోజనమొరచినేను రాఁ బోలుపుమీఱ
శయ్యపైఁజేర్చి యుచితోపచారములను
వేసుఁగిపగళ్ల సుఖియింపఁజేసినట్టి
మంచిమఱవంగఁ వరమె రామావధూటి.
- సీ. కమలాక్షి నీమోముఁ గనుఁగొన్ననాకన్ను
లేమియుఁ గనుఁగొననేవగించు
చింబోష్ఠి నీదుమోవిని గ్రోలునాజిహ్వా
యేమియుఁ గ్రోలంగనేవగించు
కలవాణి నీదు పల్కులు విన్ననావీను
లేమియునువినంగనేవగించు
గనకాంగి నీతోడఁ గలసిననాదుమే
నేమియున్నప్పిరియింప నేవగించు
- గీ. సరసిరుహగంధి నీమేవిపరిమళంబుఁ
గొన్ననానాస రోదియు మాకొనఁగఁబోదు
అహహా!పంచేంద్రియములు నీయందె నాఁటి
హఱల వియ నేమిసేతు రామావధూటి.

సీ. సాధంబుపై నీళ్లు చల్లించిచిమ్మించి
చాపలు పడిపించిచారు రత్న
కంచశంబులువేసి ఘనహంసతూలికా
తల్పంబుఁ బడిపించి తమకమలర
సంగుపై ననుఁజేర్చియగరుగంధముఁబూసి
చలువపన్నీరులు చల్లమల్లె
పూచండలును జాజిపూచండ బురమున
వేసిచల్లనిగాలి వీచుచుండ

గీ. కడుగ నీరీతి వేసవిరాత్రులందు
రాగమెచ్చంగ నిష్టోప భోగములను
నన్నుసుఖియింపఁ జేసిననాఁటికూర్మి
మదికిమఱనంగ వశమె రామావధూటి.

సీ. ఉదయమేలేచి నికొ నదలలేకై దాటు
గడియలవఱకుండి కదలి మేడ
డిగివచ్చుచో వాకిటికిముందు గుబగుబ
నీవేఁగి యీవలనావలఁగని
పైయన నేవేగఁజని బసలోఁగల
పనులెల్లఁదీర్చి సాపాటుచేసి
గంధంబుఁబూసి వేడ్యలమించి కెలఁకుల
సమ్మలక్కలు వెఱఁగందిచూడ

గీ. నీటుగావచ్చుచోఁ జూచి నేఁడు దృష్టి.
తాఁకునని ప్రాద్దుగ్రుంకినతతోక్షణంబు
జీడిగింజలదృష్టి తీసినవిధంబు
మఱచిపోవంగఁదరమె రామావధూటి.

- సీ. ఊరునేఁజేపైలు జేరుట నిశ్చయం
పైఁచో నెరురుమాటాడలేక
మోము వెల్వెలఁబోన ముచ్చటాడుచునుండి
ధ్యాసంబు వేలుగాఁదల్లడిలుచు
అమాటలీమాట లడుగుచు నుచితోప
చారముల్ సేయుచు గారవమున
భోజనానంతరంబునను దమ్ములము గు
దానివ్వితంబుగ నిచ్చియవలఁజేయి
- గీ. చేతిలోనుంచి యూరికి క్షేమముగను
బోయి శీఘ్రంబు రమ్మని పొలుపుమీఱి
నన్నుఁబంపిన యానాఁటి నైపుణంబు
మఱచిపోవంగఁదరమె రామావధూటి.
- సీ. కడుపులోఁగమ్మని కాంక్షలూరుచునుండు
నినుజ్ఞాపకము సేయఁగనకగాఁత్రి
కనులకేమో తళుక్కును నల్లుగాఁదోఁచు
నిన్నెన్న సాదామనీలతాంగి
నిలువెల్ల సేమేమొ పులకించునీతీరు
స్మరియించ శీలంశురుచిరసుముఖి
సారెను సేమేమొ నో రూరుచుండునీ
మాటలఁదలప బింబాధురోష్ఠి
- గీ. యోచనగనుండుమదికేమి తోఁచకుండు
దిగులుగానుండు మరుమాయదెలియకుండక
పైవమిఁకముందెటులు సేయదలఁచినాఁడొ
మునకుఁదెలియంగరాదు రామావధూటి.

- సీ. ధరలో ననేకసుందరులుందు నైఁవా
రలయందు నెందు నీవలె నె మంచి
గుణము విశ్వాసంబు కుదురు సత్త్వముతప్ప
కుండుట యుక్త మయుక్త మెఱిగి
తివురుట వినయవిధేయత లభిమాన
మాదరంబు దయామయాంతరంగ
మందంబు చందంబు నళుకును దైశుకును
సమయంబు ననుచెంపు సౌఖ్యంబు
- గీ. దగిన సరసునిఁ జేపట్టి తప్ప లొప్పు
లెఱిగి విడువక ప్రేమచే నేలికొనుట
తెలివి తేట బుపాయముల్ లలితవాక్య
మాధురియు నిన్ని గలవె రామావధూటి.
- సీ. నీయాత్మనాయాత్మ నిజముగా నొకటంచు
నామనంబునఁ జాలనమ్మియుంటి
నాతోడఁజేసిన సమ్మిక లెప్పుడు
మఱిచిపోవని రూఢిపఱిచియుంటి
నెవరెన్ని చెప్పిన నిఁకనన్నువిడనాడ
వంచు నామది నిశ్చయింతుకొంటి
మనశరీరము లున్నమట్టుకు మనలోనఁ
బొర కల్గ దని తలపోసియుంటి
- గీ. వనితరోయిప్పు డిటుకాలవశముచేత
మనల కెడబాపు కల్గె నీమదివిరక్తి
జొరయ లోఁగడసంగతుల్ మఱిచిపోవ
మంచిమార్గముకాదు రామావధూటి

సీ. ఘనమైనమోహంబుఁ గలవాడనాటచే

లలన నే నికింత తెలుపవలసె

కట్టుకై యభిమానపడు వాడనాటచేఁ

దెజన నికింత బోధింపవలసెఁ

ప్రొడ్డానుశవమానపడువాడనాటచే

నింతి నిన్నింత ప్రార్థింపవలసెఁ

జెలిమిపైలక్ష్యంబు గలవాడనాటచే

వసితసికింతగా వ్రాయవలసెఁ

గీ. గాకతమతమ యక్కఱల్ గడపుకొనెడు

వారలందఱతో పాటివాడనైన

నితయేటికి? నీకు నొక్కింతయైన

మనచునను వయలేదు రామావధూటి.

సీ. నీమోము నే నొక్కనిముసంబు గనుఁగొన

శరయేటి కనిపించుఁ జంద్రవదన!

నీమో వినే నొక్కనిముస మానిన దొండ

పండేటి కనిపించుఁబల్లవోష్టి

నీకనులే నొక్కనిమిషంబు గనినఁబ

ద్మమేటి కనిపించుఁ దరళనయన

నీబొడుల్ నేనొక్క నిమిషంబు గనుఁగొన్న

విల్లేటికనిపించు వలసితఱ్ఱు

గీ. నీదుచెక్కులు నేనొక్క నిమిషమైన

గనిన నద్దంబు లేమిటి కనుచుఁదోచు

నిట్టి నినుఁబాసియున్న నాకిప్పుడుజన్మ

వేన్పు నాయవి తోచు రామావధూటి.

సీ. క్రిమించు నెమ్మొము తామరవి తక్కుఁ

గన్నులు విరిసినకైరవములు

కుదురై నరవనముల్ కుందకుట్టలములు

తీరై ననాసిక తిలగుమంబు

తలశాధరోష్ఠంబు దాసానిపుష్పంబు

పాలుపైన పొక్కిలి పొన్నపువ్వు

ఆవోక లగుజంఘ లరఁటి పూమొగ్గలు

చక్కని మెయి శివీషునూన

గీ. మహాహ మును మంచిమంచి పూ లరసి తెచ్చి

పాదవి నెమ్మేనుఁ జేసెఁగాబోలు బ్రహ్మ

దాన నిల గల యెల్ల కుందరులలోన

మాకు స్పృహణీయవై తిరామావధూటి.

సీ. నారంగములు బృహన్నారంగములుగల్గి

విరిసిల్లు నుద్యాన వీధులందు

కాదంబములు షడ్మకాదంబములు గల్గి

తనరారుకాసార తటములందు

షడ్వంకములు మహాషడ్వంకములు గల్గి

వినుతికెక్కిన సౌధవీధులందు

మణిపుత్తికలు నభోమణి పుత్తికలు గల్గి

సౌరుమీరినచంద్రకాలలందు

గీ. మనముమనముల మోహ ముమ్మ రముగాఁగ

మరునిఁబూజించి మిగిలి యేత రతుల

నతులగతులను జేలి సమ్మతుల మీటి

తీవినుంటిమి గదవె రామావధూటి.

ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి.

సీ. పూర్వాహ్నాద్రులు పోలిమేరలై యుండ

నేరాజు జగమెల్ల నేలగల్గె

లక్షింపఁ దొమ్మిదిలక్షలవిలుకాండ్రు

నేరాజుబలములో నెలమిఁ గలరు

ధరణి దెబ్బదియేడుగురు నాయకోత్తము

నేరాజు నేవెత్తు రిచ్చగించి

దాక్షిణాత్యులనెల్లఁ దటిమి జయస్తంభ

మేరాజు నిల్పె రామేశ్వరాన

గీ. అతఁడు కాకతివీరరుద్రావనీశుఁ

హమ్మహారాజు చెప్పంగ నలరె ధాత్రి

రాజశేఖరుఁ డెంతయు రమణతోడ

జగముపాలించు భూలోకచక్రవర్తి.

మైలమభీమన.

ఈతనిపేరఁ గల్గుపద్యములు ("గరళపుముద్ద—") ఏఱువభీమ—) వే(లే). ములవాడభీమకవిక్రితములుగా లక్షణగ్రంథములం దుదాహరింపఁబడినవి. ఈ క్రింద నుదాహరింపఁబడుపద్యములెల్ల నొక్కచెరుసలోనివే యగుటచే నొక్కరిచేతనే (భీమకవిచేత) రచియింపఁబడిన వనుకొనెదను. భీమకవిపద్యములు : 33 పాహిణిమారన, చాళుక్యచొక్కభూపతి, సాగిపోతరాజు, కళింగగంగు (చోడ గంగంగడు) తెలుంగాధీశుఁడు, మైలమభీమడు, ననువారికిఁ బ్రసక్తించినవి యగుటచేత, నాయదలు సమకాలమువారు కాఁదగుదురు. భీమకవినిగూర్చి "ప్రబంధరత్నావళి" పీఠికలోఁ గొంత విస్తరించి చర్చించియున్నాము. విజయ నగరసంస్థానపుఁబ్రభువులగు పూసపాటిహ రీమైలమభీమననుబంధులట ! ఈతఁడు ఏలేరు, కప్పి, వేంగి, కళింగలను జయించినట్లు పద్యములం దున్నవి. ఏఱువభీమ మైలమభీమ పదము లొక్కనిపేళ్లే.

గంగు. 4.772-1000. త్రినంప పత్తము
గంగు. 4. 1000 - 1067.

ఉ. యాచక భేచరుండు సుగుణాంబుధి మైలమభీమఁ డీల్గినన్
జూచి విరించె రంభ యెడఁజొచ్చెఁదిలో త్తమ; దారినిదృఙ్గ
ద్రోచె ఘృతాచి ముగ్ధుఁడు దొడ్డడి కయ్యముపుట్టె సంతలో
నాచుకుపోయె ముక్తిసతి నవ్విరి యద్దకఁ జూచి నిర్జరుల్
నోచినవారిసొమ్ము లవి నోమనివారికి వెచ్చునే ధరన్
[ఇందలికడపటిచరణము నాచనసోముని హరివంశమందునుగలదు.]

చ. ఆపొతులఁ దాడి పోరునెడ నంబుధికల్గిననాఁటిరాము గో
గ్రహణమునాఁటిపార్థ గదఁగాఁ గౌరవు నేసిననాఁటిభీము నా
గ్రహ మెసగం బురత్రయముఁ గాల్చిననాఁటిలలాటలో చనుక
మహి నుపమింపఁగాఁ దగు నె మైలభీముని భీమవిక్రముక.

ఉ. పన్ని తురంగమంబునకుఁ బక్కెఁడ వట్టినవార్త చారుచే
విన్న భయంబునంగలగి వేసఁబ్రాటెనె చక్ర (!) గొట్టముల్
మన్నెయపట్టణంబులను మక్కెన వేంగి కళింగ లాదిగా
నిన్నియు నొక్కపె ట్టెగనె నేఱువభీమన్మ పాలు భాటికిన్

క. ఆరివరు లేఱువభీమని

పొరువున మనలేరు చిచ్చుపొంతను వెన్నె

తెరువునఁ బైసరై జూడరి

సిరియై రేన్నెట్టుకింద జిల్లెడుచెట్టె.

ఉ. ఆలములో నరాతులకు హమ్మనామగ్నానవచ్చునే మహా
కాళికి శూలికిన్ బ్రహ్మకాలపుగాలికి రాఘవేంద్రుబా
ణాళికిఁ బక్షి నాయకనఖాళికి మత్తగజేంద్రులైరిదం
ప్రాళికి దావపానకశిఖాళికి మైలమభీమువారికిన్.

ఉ. నేరుపు బ్రహ్మజేరె విజనియ్యల తేజము మూర్ఖులజేరె నా
కారము కాముఁడేరె నధికం బగులత్పియనంతుఁడేరె గం

భీరత వార్ధిక జేరె గలపెంపు కులాద్రులఁ జేరె గీర్తిదా
నూటలు లేక త్రిమృతులు నున్నది మైలమభీముఁ డీర్చినన్.

చ. గజశృంగముద్దహోహ మనగాఢమహాశనికోట్లు సమ్మెలుల్
హమనయనాగ్ని కొల్చి యురగాధిపుకోటలు హ్నుకాన్లు ది
క్కసటికిరంబు దాయ లయకాలుండు కన్యకైరవేసెను
హరణగుణాభిరాముఁ డగు మైలమభీముఁ డొప్పుప్రీతిన్.

మ. తెరలంబాజీ నభయ దాకినఁ బయోధిం బోచినన్ శైలగ
హర్షముల్ దూతినఁ జిక్కభీముఁడునప్రసాతంబుఁ బోనిచ్చునే
గరుడంజై చని పట్టు మింటితుద నుగ్రగ్రాహమైచొచ్చి సా
గరమధ్యంబునమ్రుంగుఁ బట్టుకొను సింగంబైగుహంతంబునన్.

క. అలమునఁ జిక్కభీముఁడు
వా లతీవేగమునఁ బెరికి నడితుదగవియన్,
బ్రేలిపడఁ బడుగు నేసెను ?

ఏలేరును గసిమి భైరవేతుం డెఱుంగన్

ఉ. వీరగుణవ్రతాపగుణవిశ్రుత! మైలమ భీమ నీయశం
బారభమాసతారకరహరవిలాసము నీనికేతనం
బాభమాసతారకరహరవిలాసము నీభుజార్ద్రశం
బారభమాసతారకరహరవిలాసము చిత్ర మిద్ధరన్.

ఉ. భండవభీమ నీయెదుర బాటక నిల్చినవ్రతపుల్ బృహ
న్మండలపుండరీకపురనాకనివాసులు నోర్చినన్ బృహ
న్మండలపుండరీకపురనాకనివాసులు చచ్చినన్ బృహ
న్మండలపుండరీకపురనాకనివాసులు చిత్ర మిద్ధరన్.

చ. విడితగురువ్రతాపగుణవిశ్రుత! మైలమభీమభూప నీ
పదిలపుభుద్ధదారఁ డగి పోతినీరుండు గోపురంబుపై

విదితసువర్ణరత్నమయవేదికమీదను నిల్చి కాంచు నౌ
ప్రదిపదు లగ్నిహోత్రులను బన్నిరునూర్వల నూలుచున్ద్రులక.

చ. ఆసమునఁ గాసికానగరమం దనువృత్త త్యజించినంతనే
యనదృశ మైనకన్నుగల దచ్చట మైలమభీమభూప నీ
యనిఁ దెగిపడ్డనైరులకు నంబకముల్ పదినూలులయ్యెనీ
యనికిని వారణాసికిని నంతర మెంత దలంచిచూచినె.

మాచయబ్రహ్మఁడు.

ఈతఁడు, నాచనసోమునివసంతవిలాసకృతికిఁ బతీయని, యాగ్రంథ
మందలి మొదటిపద్యమిది యని శ్రీరామ కృష్ణకవిగా రుదాహరించినారు.

తా. శ్రీచన్నుంగ్రవక్రేవఁ గ్రొమ్మెఱుఁగులక శృంగారపుందోటుకు
బ్రాచీనం బగుచున్నవింకతినఖప్రాధిక్ సుఖాంభోధివే
లాచంద్రోదయమైనదేవుఁడు కృపాలంకారచిత్తంబునక
జూచుక మాచయబ్రహ్మధీమణిఁ గవిస్తొమొకచింతామణికిన్.

ఈతనిగూర్చి చాటువు:—

సీ. కమలంబునకుఁ బుట్టి కమలంబుచుట్టమై
కమలంబు తననాభిఁ గాంచిగాక
గంగకు నుదయించి గంగ నాదలఁదాల్చి
గంగలో భవసంబు గలపిగాక
జలరాశి జన్మించి జలరాశి లంఘించి
జలరాశి బాణాగ్నిఁ జమరి గాక
వహ్నికి నుదయించి వహ్ని నెచ్చెలిఁ జేసి
వహ్ని ఖాండవముపై బ్రాణి గాక

గీ. ఊర కవ్వారు నీతోడ నొరయువారు
బుద్ధితేజోరమాశౌర్య భూతి యత్ను

కాంతి విక్రమభ్యాతి సంగతుల చలతి

ప్రాశవోదా! మాచయబ్రహ్మక్ర.

సీ. బలిమిఁ బ్రతాపనికొలవునాయంకుల

కుంచెలు మాన్విచగురుభుజుండు

భువి దొడ్డమారెమ్మగవిని దూరుచు నర్దు

ప్రకట విద్యేషి నాయఁకులమగఁడు

ఎలమి దెబ్బది యేడ్డు రలరాచఁగొల్పిరా

రుద్రదేవుని యొద్ద భద్రగజము

ననతేర నందఱుఁ బాఱంగఁ గరిఁద్రోవి

హరిదంతి నీమాంకుఁ డనఁగఱచఁగి

గీ. ధరణిలోన వెలయుదండాడుగండొక

భీమవృషతిప్రత్తి పృథులగోత్ర

పోతుగంటి మైలభూపాల! నీచేతి

హేతి కడుగు నిల్వ నెందులేరు.

సీ మానిసికొండొద్ద మన్నె వేశ్యాభుజం

గాంకుబామ్మయదేవు నాజిఁ బరచె

ఈసునఁ బైపడ్డబోసంగికడదాఁక

వరఁగ మంగయనేని భంగపఱచె

పోరిలో నెఱయుకొంఁమారినల్లయశ్శి

... వెనఁదీమ లేటిబయలు

నుప్పురపల్లాద్ద నుద్యోత్తిఁ బైవడి

ధిల్లితురుష్కుల త్రుళ్లడంచె

ధిల్లిలో తెలుగుబిజ్జ లనృపాలునిగల్పి

తావిశలక్తి ర్భిద్రుగతిని నిల్పె

పోతుగంటి మైలభూపాల! నీచేతి

గీ. భీమభూపాలసుతుఁడు తద్భీముబలుఁడు

వైరిగజభీముఁడమిత సత్యప్రియుఁడు

ఘనభుజాశాలియగు పోతుగంటుమైలి.

సీ. ఢిల్లీలో సురధానుఁ డొల్లి వేదిధరానె [?]

దృఢుండు ప్రత్యక్షసాక్షిగాఁగ

మహనీయజయశాలి మలికిసేమారుండు

జగదేకశూరులు సాక్షిగాగ

జగతిపై డెబ్బదేడుగురు నాయకులు

నక్షీణబలయుతుల్ సాక్షిగాఁగ

సహజసాహస యుద్ధసన్నద్ధవరభటా

శ్రయమైన దాకొలు సాక్షిగాఁగఁ

గీ. సూర్యవంశోదయ ఖ్యాతుఁడాయతెలుఁగు

బీజలసృపాబుఁ గెల్చెఁ దద్భీముబలుఁడు

వైరిగజభీముఁ డమితసత్యప్రియుఁడు

ఘనభుజాశాలియగు పోతుగంటుమైలి.

ఈయనకొడుకు.

సీ. మాయుకే భాగోరమల్ల సువరణాంక

చాఁగుకే తెలుఁగుబిజ్జలవిభాళ

హాహ సముద్ధ తాహవవైరిగజభీమ

మేలుమేలు కుమిశాలిగోత్ర

హోహాసత్కిర్తి సముచ్చిత బ్రహండ

హోహోత్ర శస్త్రసంహతుగండ

అవుర పాంబోదేశహన్నిబ్బవరగండ

బలి జేతిదంప భూపాలవశహాగ

గీ. యనుచుఁగొనియాడుదురునిన్ను సర్గిజనులు

మగధమాళవనేపాళమత్స్యసఖిల

భీమభూపాల సత్త్వత్రప్పభుచరిత్ర

విభవనాభాగ మైల భూవిభునినాగ !

ఉ. వల్లభ ! భోగభాగ్యసురవల్లభ ! చారువివేకశారదా

వల్లభ ! నిత్యసత్యరఘువల్లభ ! ధర్మవిచారద్రౌపదీ

వల్లభ ! వాగ్విటాసఖివల్లభ ! కాంతి విహారశారదా

వల్లభ ! చింతహస్తపురవల్లభ ! అబ్బచ్చపాలువల్లభా !

మ. కదిలెక ఖండియరాయవల్లభుడు వేడ్క దాడి యీధాత్రిపై

యచె ఛత్రం బచె చామరం బచె హయం బన్న భయభ్రాంతులై

కదనోర్వీధరచావచక్రభృతిగాఖడ్గాది శస్త్రాస్త్రముల్

చదర వైచిత్ర దీయనైరులుగిరుల్ సంప్రాప్తులైరక్కరే !

అతనికొడుకు.

ఉ. భండన మాటపట్టు జయభామినినెచ్చెలి చండవిద్విష

స్మిండలి దేహ రక్తములు మానక పానకముల్ గ్రసించు ను

ద్దండతడాకినుల్ సఖులు తక్కినభూతము లర్థ లిమ్మహి క

ఖండియరాయవల్లభుని గన్ననృపాలకరాసి పుత్రికిక.

అతనియనుజాండు.

వీ. ప్రతిపక్షసుండవీ బంధరస్తవముల

పనుపుపయ్యెదలకుఁ బాయుతెరువు

రిపురాయభామివీనిపులధమ్మిల్లంబు

విరుల నెత్తవికి పీడుకోలు

కాత్రవకామిని చటుల సేత్రంబుల

కలికికాటుకలకుఁ గానివావి

అరరామభామినీయాపకాభము

సాబలు పేడములకు జక్కకమని

గీ. చేసె నారాధ ధాత్రి నీచేకరాసి

నైరిగజభీమ వల్ల భేష్వరకుమా

వనజహితలేజ ! కామినీజనమనోజ

బహుతరాటోప సింగభూషితాప.

ఈసింగమనేడేరావు (చితువురాల) సింగమనాయనిచావముజిడి.

జగరావు - తిప్పరాయడు.

గీ. యవనుల గెల్వడే యంపరాయలుమా

నెట్టిన, కంబము మెట్టుపైట

పరిపంధియోధుల బరపడే వాడినె

నుద్దండవృత్తి కోనూరియెద్ద

కాటయవేమ భూకాంతునై న్యంబెల్ల

గొట్టడే యలగుడుగొలనికేసి

చమకపానూత్యుని సాచిగాఁగొట్టడే

కొండపి డాపెడకొండగడిసి

గీ. ప్రబలరణరంగజయభేరిభాంకృతుండు

రాయచేకోలుగండధరావిభుండు.

రామ రఘురామ బలభద్రరామ నిభుండు

దీప్రబలుడై నగజరావు తిప్పఘనుండు.

అనవేమారెడ్డి.

రెడ్డిరాజులలో నీతఁడు విఖ్యాతబహుక్రముండు. క్రీ. 1370 ప్రాంతముల నున్నవాఁడు. రెడ్డిరాజ్యమునకు నద్దంకి రాజధానిగా నుండగా నీతఁడు క్రొత్తగాఁ గొండపిట్లయ్య మును, గట్టింబి తనకు రాజధానిగాఁ జేర్చి

న్నాడు. “గొండపిండి రాజధానిం నవిచిత్ర మకల్పయత్ | కృష్ణా త్వష్టాఽపి వైచిత్ర్య మధూ ద్యస్యా స్సవిస్మయః” — ఈతడు వెల్గోటి వెలమరాజుతో బోరాడి రాజ్యమును బెంపువెలయఁజేసికొర్యకాలి. ఈయన సమరాజధాని ప్రశంసాత్మకమగు సమస్య:—

ఉ. ప్రేటున కాటుకుస్కలుగ వేయంగ జాలినరాయరౌతులున్

బోటపల్లెన విరభటపుంగవు లోయన వేమభూప! నీ

పీటను గర్దయుండుగను విగ్రహు లెంతటివారెదుర్పంగా

ఘోటకహటకప్రకటమంజరధాటికిఁ గొండపిటికిన్.

ఉ. కాటమరెడ్డివేమఁ దడఘాటమహద్భుతచండఖడ్గండ్లై

కాటచుటేరికోట గొని గౌతమవాహిని దాటిపోయి యా

కోటల నున్నహనుతుల కోమలులన్ దగఁ గొంచువచ్చెన్ బో

ఘోటకహటకప్రకటమంజరధాటికిఁ గొండపిటికిన్.

ఉ. ఘోటకహటకహట మురకొనిఁగనింధమరాటలాటక

గ్లాటకలిగనంగ ప్రవిశొంగ విడేహకరుశయ్యముల్

సాటియె యచ్చవేమవిప్రులొభుఁ డేలినదర్శమైన యా

ఘోటకహటకప్రకటమంజరధాటికిఁ గొండపిటికిన్.

ఉ. ఎత్తనదేవ మొప్పఁ గనునేవున వేమయయన్న వేముడం

డెత్తినవాడ వచ్చుఁ బరువెత్తుతలంపులె యెత్తుఁగాని మో

మెత్తను తెప్పలెత్తిగొడుగెత్తఁ బతాకము లెత్తఁగా మరం

లెత్తు లెత్తరంబుమెయి నెత్తనభీతి నూతికొటికిన్.

కా. భద్రత్యాగగుణాయురహంకరప్రసూర్తై గొండండుసం

వద్రోహకృత్ నన్న వేమవృషతిన్ భాషింతు నీభూమీ నే

భద్రోహంతు భాషుత్తు భరతున్ భాషియిన్ భార్గవున్

భద్రున్ భాషి భగింభున్ భవసుతున్ భంగోద్భవున్ భాషజున్.

క. విని చెప్పకున్న చోపం

ఁని చెప్పినఁ గొండెమందు; రది యెట్లున్న

నినుఁ బొంది కీర్తికామిని

యనవేమనృపాల! జెసల కరగెను జామ్మి.

సీ. వీరనారాయణవిభుఁడు గొల్లెనయైతై

సేనంక దాడిగా నేగువాడొ

రాజవేశ్యావిటరాజు తేజీనెక్కె

వాహళిగా నెందు వచ్చువాడొ

జగనొబ్బగండండు సరస బంటులఁ జేర్చె

నేకోటఁ జుట్టుకో నెన్నినాడొ

కలియుగబేతాళఘనుఁడు ఖడ్గముపూసె

ధరలోని నెవనికై తలఁచినాడొ

గీ. ఎఱుంగరా దని వేగరు లెఱుంగఁజెప్ప

నీచుకాత్రవబలములు నిద్రలేక

తివిరి జడిసిరి నీఖడ్గతీవ్రధాటి

నతనుసమరూప ! అనవేమనాఖ్యభూప!

పీ. పావకపరమేష్ఠి పవనపారావార

పాకకాసనులు నీపాటివారు

కందర్పకాశ్యపీ కమలాధిపతికర్ణ

కాలకంధరులు నీకరణివోరు

యామినీశయయాతియాదోధిపతి యక్ష

యమతనూభవులు నీయంతవారు

తపనతాటక? వైరతోలాంకతారాద్రి

తారకాంతకులు నీతరమువారు

గీ. సుద్ధి మతిరయగాంధీర్వస్థుద్ధిరీహ
 శాంతికరుణా మేధాతాకాంతిధాన్య
 సార ధనధన్యతేనో తిక్తాన్య వైర్వ
 భుజబలంబుల ననవేమధూవనద్య.

సీ. భవతభాషాపాడ్కి రుచిర్మధుజగాధి
 భూభేదమల సాంబునాండు
 మధుమారమిహార వింధురమృగరమూర
 భిన్నరమైత్రుల వేర్మివాండు
 శరశాత్ర కిరీతిక శుకశూక
 శేషశేషేయుల నెలవువాండు
 కరికాలకిరీకీల కరుహిలకెనకేన
 కైటభానాతుల కరణివాండు

ఉ. భారుణిరాణివాని నని తా ననుచున్నది యన్న వేమతో
 మారుత భుక్కులాధిపుని మానగఁగారణ మేమిక్కలైనో
 ————— నారియైనయా
 నారికి నారియైనఁ బరనారులు నవ్వరె చుజ్జగబులక.

క. ఏషనిశఁ దగినమనుజుని
 నాపని కనుపంగలేక యవనిశుండు దా
 నోషనిమనుజునిఁ బంపిన
 నాపని దాఁ జెఱిచివట్టు లనవేమనృపా.

పెదకోమటి వేమూరెడ్డి.

ఈయనకు సర్వజ్ఞచక్రవర్తి యని బిరుదు. అమరవరకవ్యాఖ్యానాహి
 త్యచింతావణ్యాది కృతుల కీయన కర్త. క్రిశాభకవిపాఠ్యభాష్యంబు దీయన
 యాస్థానమున విద్యాధికారి. క్రీ. శ. 1404. మొదలు. 1480 వఱకు నీరతదశ
 తాజ్యపాలనము చేసివారిడు.

శ్రీ. కపటకంకిరవాకారనారాయణ

క్షేప్తశానినాచయి శేలిసేయు
కల్పంతదుద్ధంతి కాలభైరవశేరి
భూసురుకోన్మాదం బడంగ జేయ
ప్రళయకాలాభీల కల్పఘోషనిశాత
పలుపుటారానయి జంతుశిశు
నిహనామామాకాల కోలఘోషా
పాతాళనినదంబు భంగపటుచు

శ్రీ. గండం మెఱుసినిరిపుకోటిగుండె లిలయి
జంపగతి మ్రోయునీరశోద్దండభేరి
జయరమాసంగ! రాయవేశ్యాభుజంగ
అమృతబలధామ! పెదకోమటన్నవేమ.

శ్రీ. కానీనకాకోక కానీనకాకోక

కానీన కాకోకకాద్రవేయ
కాద్రవేయాధర్మ కాధవేయాధర్మ
కాద్రవేయాధర్మకాలకాల
కాలకాల ప్రాంగకాలకాలప్రాంగ
కాలకాల ప్రాంగకారకార
కారకారగ్రాహ కారకారగ్రాహ
కారకార గ్రాహగ్రాహగాహ

శ్రీ. గాహగాహను గాహనుకై నధూమ
ధూమనాటిక నాటికదురభిమాన
రమ్యగుణలోల! సంగడిరక్షపాల!
అమితగుణధామ! పెదకోమటన్నవేమ!

చ. భరణియో బొమ్మరిల్లు వసుధావరణంబులు బొమ్మలంబుధుల్
గురుగులు చక్రవాళిగిరి కోట నభం బది నేసకోర ని

ర్జరగిరి గడ్డిపీటలు యిరుచంద్రులు మేటినివాళిపల్లెముల్
గురుతరపుణ్యం దై నవైవకోమటివేమనకీ ద్రికాంతమకా.

సీ. ఆచార్య మద్దంబో? (అచ్చెంపువద్దంద?) అనవేమపురమను

గ్రామంబు తోరణకట్టిచేసి

ధనదీకోటనుగల్గు ధనధాన్యవస్తువు

బరికట్టుకొని చూజలాడిచేసి

మునుకొనియభిమానముద్ద (?) భక్షింపంగ

సామ్రాజ్య కేతులు చాచిచేసి

ఆశ్రింగనమునేయు నర్చుగారికి [నన్నవేముకు] చెప్ప

నూరలో చెప్పలు నూటిచేసి

గీ. కణగి శత్రులు [విప్రులు] నేయునాఘాత్యముచేసి

నోచ్చయుంజీవి నీసాటి యుద్వింగలంజె

[ఒచ్చివీర్లు గాంచితివ్వీలోన

సెప్పరాజులు సాటిరా చెప్పనైచ]

సమదరిపునర రాజవేశ్యా భుజంగ!

అచులబలభీమ! పెనకోమ టన్నవేమ!

కాటయ వేమారెడ్డి.

ఈతఁడు కాళిదాసునాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యాత. కుమారగిరిచేఁ
గొంపవీటిరాజ్య మేలించినవాఁడు. “నవ్వాకాటయశాఁకః పోల్తో మాఠస్య
కాట్యవనానుః! పీరాన్నసోతస్యపతే ర్జామాతా జయతివేమభూపాలః”:-
ఈయనభార్య, కుమారగిరితోఁబుట్టువు. కుమారగిరి తనయనసానకాలమున నీత
నికి ర్జామహేంద్ర ప్రాంతదేశమును బాలితోష్టికముగా నొసఁగి యక్కడికిఁ
జంపినాఁడు. తనయొకపుత్తుఁడు మృతినొందఁగా నీతఁ డారాజ్యమును దన
యల్లుఁడగు పింభద్రారెడ్డి కరణముగా నొసఁగి. యాతనికి బాసటయై యక్క

దశావతారమును గడపెను. పాపములను యనంతము కొండవీటిరాజ్య మేలినపె
చిత్తోమటి వేమారెడ్డి కీయన విరోధి. పెద్దతొనుటివేమునికీ జెల్లించినరాజ
మహేంద్రరాజ్యము నీతఁడు పడయుట విరోధికారము. శ్రీనాథుఁ డీతనియ
నుత్యుడ' నివ్రశంసింఁచెను.

ఉ. మానుషదానమానబలమానితధర్మ మమనోన్మతః

ఖానుతభూతివిత్తములఁ గాటయవేమరఁ బోలు వానవిత్

'వానివిరోధి వానివిధు వానివిషతుని వానియగ్రజాన్

వానిమఱుది వానిసుతు వానియమిత్రుని వానిమిత్రునిన్.

ఉ. ఓలి నరాతులం దునిమె నుగ్రతఁ గాటయరెడ్డివేమభూ

పాటుండు రాక్షసత్రిపురభంగముచేసిన భీమురీతి, నా

కాలపుఁ బొద్దువెఱిరి జగంబును జాల నుతించుచుండఁగా

నాలిపరాభవంబునకు నంబుధి గట్టిచరాముకై వడిన్.

అల్లయ వేమారెడ్డి.

శ్రీనాథునికాశీఖండము కృతిగొచ్చువీరభద్రారెడ్డి కీతఁ డన్న. భార్య
మూలమునఁ దమ్మునికి వచ్చిచూజుచుండరాజ్యము నీతఁడు నిర్వక్ర పరా
క్రముడై పెంపొందించినాడు. క్రీ. శ. 1440 ప్రాంతములదాక నీతఁడు
కలఁడు. ఈతనిపయి జెప్పబడినపద్యముల పెక్కులు శ్రీనాథకవిశ్వరునివి:-
సీ. వివిధవిద్యోద్ధండ విద్యత్కురునకాండ

హరిణాంక! రూపనారాయణాంక!

నీతో గ్రకరవాల నిర్జితాదిసృపాల

సస్తాంగ! రాజవేశ్యాభుజంగ

సకలమహీరాజ్య సంరక్షణోద్యోజ్య

కులశీల! గుజ్జరిదళవిభాళ

భామాజనస్వాంత పరితోషజలతాంత

నిత్యమహారాయణైతోలుగంధ

కీ. జయవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిపాకర గంధమాతకు తెలుసెను

విజయరఘురామ! అట్లాడ విభునివేమ!

సీ. భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

గర్వరఘురామ! అట్లాడ విభునివేమ!

విజయరఘురామ! అట్లాడ విభునివేమ!

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

గీ. విజయరఘురామ! అట్లాడ విభునివేమ!

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

సీ. భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

భువనవిజయం గన్వితం శ్రీమదానందమహాదేవ

గీ. అనంగ నుతికెక్కి నాన కేరాదరాయ
యరలపండువమందు వాయనమరణ
బలియఘాలియమారువబందికాన
విజయరఘురామ! అల్లాడవిభునివేమ!

వీరభద్రారెడ్డి.

శ్రీనాథకవికాశీఖండము నిలఁడు కృత్తిగొనెను. రాజమహేంద్రము రాజ
ధానిగాఁ గృష్ణానద్యుత్తరతీరమునుండి చీరకటి, చిల్కనముద్రములదాక రాజ్య
మేలినవాఁడు. ఈయనయన్న యశ్వేమాచార్య బహుసమర్థుఁడు. కొండపేడు
రాజధానిగా నాంధ్రదేశమేలినపెంకోమటివేమారెడ్డికి పురువకోడలు. పెదకో
మటివేమారెడ్డియుఁ దత్పుత్రియను స్వర్ణములయిన పిదప శ్రీనాథుఁడు వీరి
యాస్థానమునకుఁ జేరెను. ఈయన సత్యములందును గొప్పశ్రీనాథునివి కలవు.
సీ. జయ రాజవేశ్యాభుజంగాంక నిశ్శంక

యభ్యుదయంబు రాజాధిరాజ

మంగళం బానత మండలికరగండ

సంకల్పసంసిద్ధి సమనవిజయ

బ్రహ్మాయు మిరాయబసు శంకరముద్ర

వర్ధిల్లు గాయగోవాళ బిరుద

మహిమించు రిపుచెంచు ముహూర్తారాంక

స్వస్తి కర్పూరని సుతిరాయ

గీ. ఆంధ్ర — — — సింధు యవనచేది

వీరలక్ష్మీస్వయంవర విక్షణాఢ్య!

ధరణి పాలింపు మాచంద్రతారకముగ

విక్రమాన్నిద్ర! యశ్వేయవీరభద్ర!

సీ. పృథ్వికచ్ఛపరాజు వీరపు భగవం దన్ని
భణినార్యభూమినివేమారెడ్డి

భుజీశ్వరముఁ డ్రొక్కి గిరులక్కి ఎరవాడ
 పుసుతో చంభోధినిరుల జూచి
 అనిలమాము దాటి యిలమండలము మాటి
 శబదాజీ నక్షత్రసమితఁ గేటి
 ఘనశింశు మారచక్రముఁ ద్రిప్పియతాతి
 శస్త్ర మించి గోలోక శివ మహంచి

- గీ. పూర్ణవిభుగాత్ర సీయోంబురుహనేత్ర
 జగము లన్నియు దాచయై సుచరించె
 విమతలయద్ర! యల్లయవీరభద్ర!
- గీ. భద్రమరుత్ప గ్రమాణగుణ పౌరుషదానవిసీతికౌర్వసం
 వస్త్రాశిమప్రక స్తిగుణార్థితుఁ డశ్లేయవీరభద్రుఁ డా
 భద్రకభద్రభద్ర గజభద్రక భద్రకభద్రభద్రక
 ల్పద్రుమ వీరభద్రులభద్రసముద్రసురాది భద్రులక.

శ్రీకృష్ణరాయలు.

ఈక్రిందిసమస్త లాల్లలక్షీధరపండితునిచేఁ బూరింపఁబడినది. ఈతఁడఁ

కృష్ణరాయనియాస్థానవిద్యార్థుఁడని.

శ్లో క్రీకృష్ణక్షీతిపాలన తైమణి భిర్వివ్వత్కవీనాంగుహా
 నానారత్నవిత్రకట్టిమభువో రత్నాకరత్వం గలాః

అర్ధిః కేసల వారిపూరనిలయ స్సంభాష్యతే సజ్జనైః

✓రంభోధి ర్జలధిః పయోధి యదిధి ర్వాసాన్నిధి ర్వాసిధిః.

ఇదే సమస్తముఁ బ్రాచీనతరమగు వేటొకపూరణము:—

శ్లో. అంబా కువ్యతి తాత! మూర్ధ్ని నిహితా గంధేయముత్సృజ్యతాం
 విద్యుత్ మణ్ముఖ కాగతి ర్మయి చిరంతస్యా స్థి స్థితాయా వద !

రోహతక్కువకా దశేషనవనైః ప్రత్యుత్తరః సత్తవా
సంభోధిర్జలధిః కయోధి రుదధి ర్వారాన్నిధిః స్వాధికిః.

సీ. చెడిపి రాగా త్తినయడుగుచుమ్మలకును

గట్టుపయ్యెడఁ జించి చుట్టకొనుచు

బయలై నపచకుంభపాళులకును జంటి

కికువుల మాటుగాఁ జేర్చుకొనుచు

గసుగందులకువడగాలికిఁ జాటుగాఁ

గచభరంబులు విప్పి కప్పకొనుచు

వీడినతురుమునీవియదాఁక నడలించి

చేలాంతము ముసుంగు చేర్చుకొనుచు

గీ. ఖానమల్కువజీరులమానవతులు

పాటుపరువున నీవు కల్బిగగొనినఁ

బ్రమసి దెసచెడి నలుగడఁ బఱతురార !

ఆహవోపేంద్ర ! కృష్ణరాయశీతీంద్ర !

మ.రీతివేమి కృష్ణతతి దేవా ! కృష్ణరాయశూమా

తలనాధుం దనివారితాన్న మిడఁగా దద్దాహ్మణాహాశన్త

బులకుంబోయే నముద్రజీవన; మిడంబూరించునారాజు ని

ర్మలితాన్నో దకదానధారల విచారంచేల ప్రాణేశ్వరీ !

మ. సరసాధీశ్వరుకృష్ణరాయజగతీనాథా ! భవశ్రీ ర్మిక్తి

సురకల్లోవిని వీఁగి భర్గునిజటాజూటంబుప్రాపించె నా

హరుఁ డెవ్వాహిని వార్ధిముంచుట భయస్వాంతాంగుడై పూనె నా

కరిజర్మంబు కపాలమున్ భసితమున్ ఖట్వాంగమున్ శూలమున్.

సీ. అమితప్రతాపబాలార్కవిన్ముద్రిచే

నదనగోల్పడియే నయ్యెరుయశ్శిరి

భేరినందంబు కాసులొక నాచములచే

వినుకొండ నున్నందు విడిసిగడియె

నాహిరీచవుతానె (?) నాహిముఖంబురా

అక్కణ్ణు కరణ బెల్లంబుకొండ

క్రూరగాహుతఖస్థకులిశధారలచేతల

గొలసి చెట్టుపగట్టె గొండపీఠం

క. కూచె బెజవాడ కంపించె గొండపట్టి

మోలె గట్టకంబు గగ్గోటపడియె ఢిల్లీ

ఏకభాటిగోవు చం దెత్తిరవును

కీర్తిలోపాయభారయ ! కృష్ణరాయ !

పూసపాటివారు.

ఉ. ఆయతకీర్తి సజ్జచకులాగ్రణి మాధవవర్మ చింతలం

గాయబుకొసి యమ్ముకొను కట్టెలగుండపనూజచావుకై

క్రియుతుండైన పుత్తు తలచేతికినిచ్చె బెజాడపాడె నా[?]

పాయక నిచ్చె వార్ధిశశిబాణశకాబ్దములైనకాలమున్. 5-514.

ఉ. కట్టెలగుండి... కట్టెదురక చనపట్టి చెచ్చి య

ప్పట్టవఁ జంపి చిత్రమని భర్తఁడు మెచ్చి సువర్ణవృష్టియ

ప్పట్టణభూమిలోఁ గురియఁ బంచెను మాధవవర్మ పాడి పెం

పెట్టిదొ యంచు నింద్రుసభఁ జేర్కొని రహస్యఁ దేవసంఘముల్.

సీ చినుకుకుఁజేసుకెత్తు కనకరపుష్పంబు

నేలాజ్ఞ కురిపించె నేడుగడలు

చరిత్రవిదూరుండై దుర్గ జగన్నాథు

మెప్పించె నేరాజు మేదినందు

గతుమంబునకు బోయవారు బన్నిశివు...

తవళికుఁ బంపెను.....

చతురంగములు శక్తితో సంధించి

పగతులు నేరాజు పజపినాడు

గీ. భానువంశ్యుండు సహకారభాంశపుండు

ధర్మసాయుండు తమ...తాతతండ్రడి

పాసంగ నెవ్వారు నీసాటి పూసపాటి

రాజకులదీప ! ఉద్దండరాచమావ !

చ. ఎనిమిదివేలదోరగలయేనుగనుక నడి నేలదొక్కి త్రొక్కి
క్రమనివళలక్షవాజులును గాలుండు పోని

ఎనయంగ దుర్గయిచ్చె ధనమిష్టధనంజయభీకరాంకుకుక

మనుజవరేణ్యతం బరగుమాధవవర్మకు గారవంబునక.

సీ. మత్తఖండాపూని మామలు తెగమొత్తి

మెఱయుమన్నీలకు మిండగీడు

పూని గంతులువేసి బోరుననార్చియు

మరియుమన్నీలకు మూకవిప్పు

కోపించి నడిపీథి గుఱ్ఱంబుదట్టించి

వదరుమన్నీలకు వలపు విట్టుండు

వనితలమండల వన్నెలుపెట్టుక

నిక్కుమన్నీలకు నెత్తిపిగుడు

గీ. అనుచు నర్థులు దిక్కుఅనభిశుతింప

వీరవిక్రమవిఖ్యాతి వెలపితార

మన్నెసుల్తాన కాత్రషమానభంగ

వినుతనారాచ! చింతిమ్ము విభునిరాచ

మనసు లొంగవి వైరిమన్నె మేరుటాండ్ర

గదవాన గర్భాభిషేకమొ

గంజుంచెడు మన్నెకొంటె భూపసులాండ్రు

నెనెరి కోటికి నెచ్చెపెట్టు

లక్ష్మణమోసము లుడ్డగించెడుమన్నె

మాటులంజెలవంచు కోసివేయు

నొవరిన రిపుమన్నె దుక్కిటెద్దుల గాంచి

కరకరినదలించి కనవుమేపు

గీ. జెడుగుగుల్లాపుమన్నెల జెండియాడు

విధనగుల్లాపుమన్నెల వెన్నుజలుచు

భూనుతాటోవ గుణపేటి పూసపాటి

రాచవిభుతమ్మ! ఉద్దండరాచమాన!

క. కరకరి తమ్మయరాచం

వజ్జిముఠి తురగంబు నెక్కి యాజగృహానికి

బజువల్ల విడిచినంతనె

మొఱవెట్ల చరాతిరాజు ముఖ్యులవల్లెక్.

క. మన్నెసుల తానుబిరుదం

చెన్నంగ గజరాజువీట నెన్నంగదాముక్

మన్నెలమరుచు వచ్చిన

దన్నును నీగొడుగువాడు తమ్మయరాచా.

గీ. హేమాచలముదాక నేకభద్రంబుగా

భువియెర మోత బుద్ధిపట్ట

మొఱవెట్ల చరాతిరాజు ముఖ్యులవల్లెక్.

గరిమతో బెజ్జవాడ గజరాజువల్లెక్.

పాండ్లుకేకయచోళ పువ్విరజలమల్లె

దాగబుచ్చ మోతాది దేవదర్శు

పిడుగుము ప్రియముగా నడి నేనె మీతాచ
భీకరంబుగఁ జిక్కినవృక్షతి

గీ. చండవిక్రమ! ఘనవంశజలభిచంద్ర
బాపు! సగధీర రణనంగ ధైరవాంక
సోసంగ నెవ్వారు నీసాటిపూసపాటి
రాచవిభుతమ్మ! ఉద్దండరాచమాన!

మ. అతిశౌర్యండ్లగు పూసపాటికులరాచాక్షికు తమ్ముయ్యవ
న్నతిగావించుచు నాశ్రయింతు రిల వడ్డాటి వసిచ్చేదికా
కితకోటప్రభులాత్మ బాంధవతనో గెల్వంగలేకో మహా
చతురుండంచునొ ఖద్విపాగ్నిశ శభృచ్చాకాబ్దకాలంబులక.

ఉ. కొందఱురాజు లప్పనము గొమ్మనియియ్యంగ బంధువర్తమై
కొందఱు గొల్వఁజేర్చుడివి కొందఱు మ్రొక్కఁగ నూడిగంబులక
ముందటఁ గొందఱుంబిరుదు మ్రోనఁగ రాజుల పూసలంగమై
యందున మించె రాచమనుజాధిపుతమ్మన రాజసామ్రాటండే.

పత్నివాయవారు.

ఉ. ఆరయ పత్నివాయవైతలగాధిపంశ నారసింహ! మీ
ద్వారము గర్వితాహితవిదారము సత్కవిబంధురక్షణో
దారము సత్యశౌచనయధర్మవిచారము కామలోభవి
స్తారనివారముక సదుపచారము నైన్యనివార మారంగక.

శ. రాచర్క మనఁగఁ జందెవుఁ
బోచా మఱి రివులగలిచి భూసుతకీర్తిక
యాచకుల కియ్యంగలుగుటె
రాచర్కము పత్నివాయరామనృపాలా!

మ. ఇతఁడా రంగదభంగసంగరచమూహేతిచ్చటాపావతో
ద్ధతకీలాశలభాయమానరిపురాడ్డారాక్షుభరానదీ

సతతం బలసమాను సమానం తప్తయోగిస్తుతా

యతకోర్యోజ్జ్వలంజై నకత్సయరామమ్నానరుం గీతణా!

మ. మహా నానందస్వవాలక్రీడితయరామస్వామివా లోక్కినూ
ర్ది హునేకాఖానునిమ స్తకం బనిమొకకంపెంపయ్యెరెండయ్యెన
వ్యహానిలోటకమండలం బప్పుడు రంభాకంచుకగ్రంథియూక
రహి కండయ్యె జనానులాపమునకుక దిప్పేదిప్రేటాటనకొ.

ఈ. లేకునతోడ వత్సన యతిమృదగర్వత్రప్రాపునేరితిక

రాకు చరిత్రమా యికం బరాసననైన గిరాకునైన నీ

పోకలు సాగ వింకం జెడిపోనక మాపగవారి జేయమా

దీక్షానివచ్చి లేని నినుం దిట్టక కొట్టక మాన నిమ్మహికొ.

క. చాబాలోఁ గూర్చున్నాఁ

జేబాల్లుండు ముద్దుగుమ్మ యెవ్వరె చెపుమా

చాబాఘ నీ వచెఱుంగవె

బాబాజీ బుచ్చితిమ్మబహదర చెలియా!

ఈకొండమనేడే రావుసింగమనేనియన్ననునేనిబావ

మీ. చటులకాత్రవకోటిఁ జక్కగా నటకవే

పిలిచి బిడ్డలపేర్లుపెట్టుకున్న

మత్తొరిసంఘంబు మట్టిమల్లాడవే

పరతెంచివనమాలం బడకయన్న

చెవఁటివిరోధులం జించిచెండాడవే

యాలమితోఁ గానుక లియ్యకున్న

గల్పినైరలంబట్టి కసపుదిన్నింపవే

వేమేగ శరణంబుం వేడకున్న

మీ. గండభేయండుగండగండభయం

గురుతపోఁడండభయమా రిక్కిలంబున

భూపతివారు

శుభకరాకారకొండభూవిభుకొమాగ

దీప్తితాటోప ! జూపలితిమ్మ భూప !

సీ. రథసంబుతో నైరిరాజస్వపత్నులఁ

గొట్టుతొక్కలఁ జూపచుట్టుగాను

చలులారినరచిత్రవాకంబులఁ

జించు గోళ్ళను బటాపంచగాను

కపటకాత్రవ విహంగమకొటి శరసులు

చెండు ముక్కున గంతతుండెములుగ

ఘోరవిద్యేషిశకుంతమాంసంబులు

భక్షించు వేడ్కతోఁ గుక్షివిండ

గీ. అవుర నీగండభేరుండ మహారహంబు

తివిరి యారీతివిహరించు దిక్కులందు

శుభకరాకార కొండభూవిభుకుమార

దీప్తితాటోప ! జూపలి తిమ్మభూప !

సీ. బిరుసైన నీగండభేరుండ బిరుదంబు

తమదన్నవాడు నీతమ్మదిండి

పెంపె ననీగండభేరుండబిరుదంబు

పెట్టెడువాడు నీబె సవాడు

తీరైన నీగండభేరుండబిరుదంబు

గుడియూనువాడు నీగొడుగువాడు

పేరైననీగండ భేరుండబిరుదంబు

కోరెడువాడు నీకుంచెవాడు

గీ. మండలంబున గండభేరుండ బిరుదు

నీకె తగుఁగాక దూబమన్నీల కేల

భవ్యచాక్ర ! కొండపూసాలపూత్ర

దీప్తితామ్ర ! జూన్ల తిమ్మభూప!

ఉ. మండితక్తి మీచే నయమాఘచతుర్దశినాడు గండభే
రండముచేసి క్రిందునీ రూఢిని వెల్లకిరాయఁ దద్దిరా
కొండయతిమ్మనికొకరునిగోరెను జూపలివంతచంద్రు ని
మ్మందలమందుఁ గొండపలిమాన్మలు సాక్షిగఁగృష్ణసాక్షిగకొ

క. గండర ధేరుండవినదు

కొండయతిమ్మక్షితీశమను భూషణమై

యందుఁ జల కనకశైలము

కొందుక పరిపంధిచాపగుడినెలఁ గలదే.

క. కొలుపక యిచ్చుట త్యాగము

కొలిపించుట యిచ్చుటెల్లఁ గూలిప నింతే

కొలువునకుఁ బసర మీదా

పొలుపుగ జూపల్లి కొండభూవరుతిమ్మా!

క. కొండపలియయల వీరుదులు

నిండినవేడుకలఁ పెట్టి నీ కెదిరించే

లండీలఁ పెట్టి ముక్కులు

చందుడు వచ్చేటఁ గొండజనవరుతిమ్మా.

సీ. కొండంకభుజశక్తిఁ గొండలు సాధించి

యవలీల గడికొట లాక్రమించి

పాడుకల్లెలు మేటిపట్టణంబులు చేసి

ఘనతటాకము లనేకములు నిల్పి

బహుగ్రనంబులు పెట్టి బావులు త్రవ్వించి

బావులుపెండిండ్లు పరగఁజేసి

విరతకట్టడం ప్రజాసాలనం బానరించి
మరియు శాస్త్రవకోటిమద మడంచి

శ్రీ. భరితసత్కర్తచేత భూభార మెల్ల
నేలుచున్నాడు మచీయును నేలగలడు
బలిమి గనుపట్టి రామభూపాలుపట్టి
క్రీవిశాలుండు జూపలిచెన్నఘనుడు.

క. ఏరున సింహాసమున
కేరీ పాలింప రాజు లిల సత్త్వమునకై
నేరుపున గలిమిబలిమిని
హారత ని న్నెన్ని యెన్న జూపలిచెన్నా.

క. అడపాలు కుంచె లరిగెలు
ముడిచెడఁగాఁ జింతకుంటము త్రేడుచన్నీ?
తడఁబడుచు వేసి పాఁజగ
సుడివడఁగా నొడిచితొర జూపలిసింగా.

చ. శుభచరితాంగ లింగవిభుజూపలికొండలరాయభూప యా
రథటిని నై రిభూపులు గురంబున నిల్చియు నిభమామి దా
గుభులు గుభుల్లటంచు వడిఘోరిల 'మోవఁగవారిగుండియల్
గుభులుగుభుల్లటంచువడిఘోరిల 'మోవ నగుప్రతిభ్యనుల్!

చ. అరిబలభేది లింగవసుధాధిపుకొండలరాయచంద్ర సు
గరమున నిన్ను మార్కొనివగర్వితరాజకుమారకోటి భీ
కరముగ నీకరాసిఁ వెని క్రందుగ నాడెవికేఁగున క్షతిక
సరసిజమిత్రమండలము జంతుగబిళ్ల తెఱంగు దాల్చి

ఉ. కొండవృషాలుపాత్రై చయకోవిద భోగజయంత్ర లింగభూ
మండలనాయకేంద్రనికొమార వృథాకర సూత్రపుష్పకో

దంజననూరికాప నిరతయను నిన్నును బ్రస్తుతింతురా
కొండలరాయ వైరినృపకుండచ జూపలికాసనో త్తమా!

ఉ. మండునగండువాడ్రవికమాచమమత్స్యవిదేహకాశభూ
మండలరాజమధ్యమున మచ్చిక నెంతురు నిన్ను గండధే
యండచ ప్రచండుఁ డని రూఢిగ నర్థులు జువ్వికాండ మా
కొండలరాయ నిక సుకవికోవివరాయనిఁ బ్రస్తుతించెదన్
జూపల్లివారు.

సీ. కలతభక్తజ్ఞానఖని ధర్మజుఁడు గాని
పరభయంకరభుజాబలము లేదు
పరభయంకరభుజాబలుఁడు భీముఁడుగాని
వివిధాస్త్రశస్త్రకోవిదత లేదు
వివిధాస్త్రశస్త్రకోవిదుఁ డెప్పుడుఁడుగాని
సతతదానకళాభిరతియు లేదు
సతతదానకళాభిగతుఁడు కర్ణుఁడుగాని
వరపంశసంగతత్వంబు లేదు

గీ. ఆనుచు ధర్మజభీమార్జునార్క సుతులఁ
బరిహసింతువు ఘనధర్మ బాహుస త్త్వ
శస్త్రపటిమ విత్తిరి భాస్వత్కులముల
గురుతరాటోప ! జూపల్లి గోపభూప !

సీ. క్రిక్కిరి రస్తు సంచితగండభేరుండ
బ్రహ్మయు కరవాలలైరవుండ
అభివృద్ధి రస్తు రాహత్తుమువ్వరగండ
శుభమస్తు రాదివి [విశ?] మాతకార
మహలంబు దుష్టగోకులమానమ్దన
కటకహన్నిబ్బరగండవిరుద

శత్రుక్షయోస్తు చేష్టభక్తిపాదీణ

భద్రంబు నీకు విష్వస్థగోత్ర

గీ. ఆయా రాజోగ్య ము త్తమనాయకేంద్ర

అభయంకల్పసిద్ధి నీ కనుదినంబు

వైభవాకార! అష్టయ్యనరకుమార

రాజదేవేంద్ర! జూపల్లి రామచంద్ర!

సాయపనేనివారు.

సీ. అనిగొ సాయపనేనియారట్టఘోటాణ

ధాటికాఘోటికాదళితరజము

ఇనిగొ సయ్యన ధీరహేలాధమామికా

ధాంధుఁ ధాంధుఁ ధ్వనితరవము

అచె నచ్చెఁ జనివేంకటాద్రినాయకసింహ

బలుఁడు బాహుబ్రహ్మశిఖాలి

ఇచె లక్ష్మపట్టించె నెట్టిం పలికొండ

ఘనదర్శభటజనుల్ కడువడంక

గీ. గినిసి మన్నిలు చూడంగ మొననిశాని

గరిమ నడపించి పలికొండఁ గట్టితార

సమదహంవీరనిశ్శంకసార్వభౌమ

ధీరదేవేంద్ర! వేంకటాద్రిక్షితీకద్ర!

పెమ్మసానివారు.

సీ. జూటూరి ముండల శూరత్వ మేర్పడ

రణభూమిలో సల్కరాజుగెల్చి

కోరి వేతముచెల్ల కోట ధూళిగఁజేసి

చింతగం ట్రుఘుపతిపంత ముఁచి

దాదగంటికయ్యాచి కిరంబుగ నెవు

జెండియు సల్పని మెరిగఁదోలే

సాహసుం దైవట్టిసహజయ్యఖానుని

సదలించి యాచవ సంతలోన

గీ. త్రిమృతై సట్టిసల్పయతిమృతిభునిఁ

ద్రుంచి దాయలఁ బట్టాన నుంచితొర

కృశుల నెల్పుల సురధాణి పెమ్మసాని

చన్నవిభురామలింగ! తేజఃపతంగ!

సీ. నేలిమితేజీలు చాటుపమామీలు

చికిలేలగోరీలు సింగిణీలు

ఘడ్నాయిసట్టి లుకపురంపుసురటీలు

తులతేనినైజాలు తోడుమీలు

చాడెట్లజల్లులు జవ్వానిపిల్లులు

తెలివిరుత్తెపుఁ జేల్లు బలుగుడార్లు

పన్నీటిచెంబులు పైడికేడెంబులు

సందలందులు జరాచాంద్రవములు

గీ. కొల్లగొనివచ్చె నీమూఁత కొంకులేక

క్షీతిఁ బ్రణుతధర్మమృదుతరచేలభర్మ

సిద్ధగజకర్మ పెమసానిచిన్నతిమ్మ

వితరణగుడేంద్ర! భోగనిర్జితసురేంద్ర!

సీ. అభయంబొసంగుము హత్తుమువ్వంగరండ

కాపుము వాఁడిచేకంఠవిరుద

క్రోధింతుము గండికోటదుర్గాధ్యక్ష

కరుణించు గండరగండవిరుద

రక్షించు గరుడనాయకాంకవిహార
మనువుము శాత్రువహదవిఫాల
నిగ్రహింపకుము మాన్నిష్ఠగంధ చే
వట్టు గంధరసూర్యభద్రచిహ్ను

గీ. అనుచు నీచేతిహేతికి నడచి రిపులు
శరణుఁ బొందిరి భవదీయచరములకు
ధీర పెనుసాని యక్కపార్థి నకుమార
భోగదేవేంద్ర! చిసతిమ్మ భూపచంద్ర!

సీ. వేలసంఖ్యలుగదా వినుతించ నీయివి
స్థిరసత్యస్థాప తిమ్మభూప
తనరు నజ్జీలమీఁదనె కదా నీధాటి
ధీరతరాటోప తిమ్మభూప!
మన్నెరాజుల కదా నిన్నుఁగొల్పినవారు
దేవేంద్రసమూహ తిమ్మభూప
రాయదేవుఁడె కదా రహిమించు నీకొల్వు
కమ్మవంశసుదీప తిమ్మభూప!

గీ. ఎంతమన్నెండ వౌకార యెంచిమాడ
గండరాదిత్య ముఖ్య గ్రంథండబిరుద
భీకరాహనసేనాని! పెమ్మసాని
యక్కభూపాల చిసతిమ్మ యలఘుభద్ర.

సీ. రమణ మీపెదతండ్రి రామలింగవిభుండు
ముగురుజీర్ణ ను మెక్కపఱిచె
మీతండ్రిపెదతిమ్మ భూతలాభ్యత్నండు
దస్తూరిభానుని మ స్తనంచె

మీయన్న బళి చిన్ననాయకేంద్రుడు మస్త

ఖానుని బలము చీకాకుపటిచె

అది విచారించి నీవశ్వరాయని బల

మడచవే జమ్ములమడుగు బయల

గీ. అహహ నీగెల్లు నెన్నంగ నవనిలోనఁ

దరమె శేషునికై న ముష్క రతురుష్క

మస్తకన్యస్త చరణ సమస్త శస్త్రే

ననబిరుదసింహ పెనుసాని నారసింహ.

తిమ్మయ బుక్కరాజు.

సీ. పరవీరనరపాలశిరములు పొక్కిళ్లు

భద్రేభకుంభముల్ భండసమితి

లలితప్రతాపనలం బగ్నికీలలు

కవటారిశల్యముల్ కావ్యసమితి

కడికండలైయుండు తురగాలుఖజ్జాలు

నిబిడారిసతుల కన్నీరుజలము

కుటిలారిమాంసంబు కూళ్లునుగూరలు

ప్రత్యర్థిరక్తంబు పానకంబు

గీ. ఇన్నియునుగూర్చి సమరోర్వి నిష్టమహిమ

నామెతలు పెట్టి భూతాళి కర్పితముగఁ

ప్రేమదళుకొత్త జయకాంత పెండ్లిగోరు

భోగసురరాజు తిమ్మయబుక్కరాజు.

శౌకమూరివారు.

సీ. శ్రీమించుమన్నియ శేఖరాధిపవర్య

శౌర్యగాంగేయ సౌందర్యమదన

సమదారిగజసింహ పర్వజ్ఞత్రిపురా
 పరశక్రభేదన పరశురామ
 సత్యహృచ్చంద్ర నిత్యవైశవసాంద్ర
 మానదుర్యోధన దానకర్ణ
 పాకారిసమభోగ భానుసన్నిభ తేజ
 అద్విదైర్య ... మానశద్రమాన్తి

కీ. నిన్నుబట్టింపంగవులకు నేర్పు గలచె
 శాకమూరన్వయాంభోధిర్వచిక
 ధాటిఁఘననాయక ప్రభుమేటితనయ
 నైరిజింద్రంహ! వేంకటనారసింహ.

కీ. దర్శితాహితరాజ దర్శికరాశికి
 బరగంబత్త్రోభాధిభర్త యయ్యె
 బ్రహ్మర్షివరవాల భద్రేభసమితికి
 సంహారవిక్రమసింహ మయ్యె
 ధీననైరిమహార త్రిపురసంహమునకు
 కాద్రహిరావేళ యద్రుంహయ్యె
 పటిలారిపృథ్వీశకుల మేఘునటలికి
 బ్రహ్మకాలాభీలపననుఁడయ్యె

గీ. సప్రతాపంబు బట్టింప నెవరితరము
 శాకమూరన్వయాంభోధి చంద్రబింబ
 ధాటిఁఘననాయక ప్రభుమేటితనయ
 నైరిజింద్రంహ ! వేంకటనార సింహ.

కీ. ప్రత్యర్థిమత్తేభపంక్తికి మృగరాజు
 పరసర్పవితతికిఁ బక్షిరాజు
 శాస్త్రసనీహారచయముకు దినరాజు
 అహితగోత్రానికి సమరరాజు

దర్శితాహితపద్యదశముల కుడురాజు

సభియాతిఘనులకు ననిలరాజు

పరిపంథిమారుతప్రతతికి నహిరాజు

నరివనంబులకు దావాగ్నిరాజు

గీ. అనుచు విమతులు నీధాటి నడరి బెడరి
యణఁగియుందురు శాకమూరన్వయేశ
గురుగుఃశోదార రఘునాయకులకుమార
వైరిజిద్రంహ! వేంకటనారసింహ,

మేదర మెట్లవారు.

సీ. కాల్బలంబులమీఁద ఖడ్గంబు వైవఁడు
రాయరాహుత్తుల వేయుఁగాని
రూఢి కెక్కినహయాపూఢుల దాయఁడు
పీరసాహసులను దాయుఁగాని
వెన్నిచ్చిపఱచుభూవిభులవెంటాడించఁ
డెదిరించురిపులపై నెక్కుఁగాని
సామాన్యయోధుల సరకునేయం దాజి
మించునెక్కుడుకాండ్ర డించుఁగాని

గీ. వెఱచి పఱచినఁ గనువులు కఱచి మఱచి
గట్టుకెక్కిన నరచినఁ గాచు రిపుల
బలిచె మేదర మెట్లయౌబళసుతుండు
మన్నెమాత్రుండె నరసనక్ష్మావిభుండు.

సీ. బాహుబలాహోపపటుగర్వముల మించు
కూటుపమన్నీలగుండెదిగులు
ఆహుఁక్షోణిలో నరిసేనఁ బొడఁగని
పాతెడు మన్నెభూపతులనిటుండు

పలుకుపంతము లొక్కభంగిగా మెలగక
యడచెడికొదమనాయకులమగడు

పొడవనిపోటును నిడనిత్యాగంబునై
యిలనొప్పమన్నీల యింటిభర్త

గీ. అతడు పువునూరిభువనవిఖ్యాతయగుడు
అతడు గజపతిరాజసాహాయ్యకర్త
అతడు సుల్తానగర్వస్వాపహర్త
నారసింహుండు మేడరనరసవిభుడు.

సీ. గజపతిమన్నీడుకమలాక్షి! యితడెడఁజే

సఖి రాజవేశ్యాభుజంగుఁ డితఁడె
కోమలి! కోటలగొంగ యీతండఁజే

కాంత! రాచూరిదుర్గాపహరుఁడె
నారి! యీతఁడు పువునూరిసింహం బఁజే
అలివేణి! కొదమనాయకుఁ డితఁడె
చెలియరో! సురుమాయించిహ్నా మీతండఁజే
అతివ! గగ్గోలురాయాంకుఁ డితఁడె.

గీ. ఆనుచుఁ బొరాంగనలు మహాహర్ష మొదప
నొండొరుల హెచ్చింపుచు నుండురహహ
బళిర మేడర మెట్లాయ్యలకుమార
మన్నెబేవేంద్ర! నరసింహమండలేంద్ర!

క. కంటకపురిపులఁ బొడఁగని

గంటుచు వెన్నిచ్చి పోక కినిసినయపుడే
బంజైసవానికెల్లను
కంటే నిలిచేది వరుసకడరయ సరసా!

సీ. మాటాడితప్పెడిమన్నీల నేవేడ

భట్టు నెద్దని లోభివంద బాగడ

వెన్నిచ్చుమన్నీని వినుతినేయఁగ నొల్ల

కొలువెఱుంగనిమడ్డఁ గొలువ నొల్ల

ప్రజ్ఞమీఱనిమన్నె బజగెల్లఁ బ్రణుతింప

నీతిచాలనిమన్నెనీచు నొల్ల

పరువెఱుంగని మన్నెవానిఁ గన్నులఁ జూడ

మహిని దుర్మన్నియమాటనెంచ

గీ. నిన్ను నీవంటిమన్నీల నెంతఁగాని

అహవోద్దండ తొదమనాయఁకులగండ

వనధిగంభీర! అయ్యలవరకుమార

మేటిరణరస! ... మేదరమెట్లనరస!

ఉ. బట్టును నేను కమ్మకులపట్టపురాజపు నీవు కావ్యవా

గట్టుడ నేను, శౌర్యనయధర్మవిదగ్ధుడ వీవు, నేల యీ

పట్టునఁ దొంటియట్టు నయపద్ధతిఁ బ్రోచిక్కపానిరూపము

మెట్టగదయ్య యయ్య! ఘనమేదరమెట్లనృసింహభూషరా!

సీ. విజయంబుగజపతినిజమన్నెఁగౌరేయ!

అహవోద్దామ కేశాదిరాయ!

నేరై ననురుమాయిచిరుదాంకమూర్ధనయ!

ప్రతిపక్షసంహార పరశురామ!

హంపీరపునుూరిసింహాసనధురీణ!

గగ్గోలురాయ సుగ్రామభీమ!

ప్రకటకొటలగొంగ ప్రత్యర్థిమదభంగ!

జగదీశరాజవేశ్యాభుజంగ!

గీ. అనుచు సుకవులు ని స్నేతు రన్నిదిశల

మిహిరసుమతేజ మేదగమెట్లభోజ!

నారసింహార్చనతుష్ట్ర! నవ్యగాత్ర!

గీతగుణసాంద్ర! రమణపృథ్వీతలేంద్ర!

సీ. దురములో రామారుదుర్గాపహరణాఖ్య

బిరుద మేమన్నభూవనఁడు చెందె

రణములో నేమన్నరాజన్యఁ డింపొందఁ

గొవనునాయంకరవిదితుఁడయ్యె

బజరాన నేమన్నభార్గవుం డెక్కుఁడై

గగ్గోలురాయాంకఘనతఁ దనరె

కదనాన నేమన్నకంఠీరవుఁడు హెచ్చి

కోటలగొంగాఖ్యగురుతుమితై

గీ. నిన్నిబిరుదులు నీయంద యెన్నఁగలిగె

మిహిరనిశ్చతేజ మేదగమెట్లభోజ

నారసింహంక సత్పుత్ర! నవ్యగాత్ర

పూతగుణసాంద్ర! రమణ పృథ్వీతలేంద్ర

సీ. సిరిమించుసురుమాయిబిరుదుమన్నెకుమార

భీమప్రతాప సంగ్రామవిజయ

గజపతిసామ్రాజ్యగజమన్నెసింహమ

కేశాదిరాయ గాంగేయశౌర్య

కమ్మకులాధ్యక్ష ఘనకీర్తివిస్తార

తమ్మలూరిసుగోత్ర దానకర్ణ!

సత్యహరిచ్ఛంద్ర నిత్యాన్నవదాన

భటకవిసంస్తుత్య బంధుమిత్ర

గీ. మిత్రజనసహృద మేనక మెట్లవంశ
 నలభిసారంగ! లోభిజేక్వాభుజంగ!
 మల్లభూపాలసత్పుత్ర మంజుగాత్ర!
 భవ్యగుణగణ్య! కొండపప్రభువరేణ్య!

మాణిక్యరావువారు.

సీ. సుమమాక్షికాకల్ప సుప్రతీకంబుతో
 కంబుతోఁ బుండరీకంబుతోడ
 పల్లవకుసుమ సంపాదనై కాంతుతోఁ
 గంతుతో రోహిణీకాంతుతోడ
 ఆధిగగతపరమోగ్రుండైన స్వరాభినుతో
 భాసుతో సలచిత్రభానుతోడ
 పండిగాండీప కోదండాభిరాముతో
 రాముతో నందనారాముతోడ

గీ. విద్యసత్కిర్తి నీమూర్తి నిప్రతాప
 దీప్తి నీదోగ్ధుల నూర్తి దీటుమిగిలి
 యలరె మాణిక్యరాయనంశాబ్ధిసోమ
 భాసురగుణాళి భావభూపాలమాళి.

సీ. ఒకతాత కుతుముకా ప్రకటదక్షిణభుజా
 దండుండై కోవెలకొండ యేలె
 నెలమి రెండవతాత యిభరాముపాదుకా
 పంపునఁ బెదకొండపల్లె యేలె
 మహిమించు ముమ్మడిమాణిక్యరాయఁడు
 వినుతి కెక్కినకొండవీటి నేలె
 రాణించురఘుపతి మాణిక్యరాయఁడు
 పరభయంకరవృత్తిఁ బరభవిల్లె

గీ. తండ్రికంటెను పెద్దతండ్రి తండ్రికంటె

తాతముత్తాతలకు నెల్ల ఖ్యాతిదనర

వన్నెగంటి కృష్ణానేనివంఁచునను

నిర్మలఁపాయ బళిర మాణిక్యరాయ.

సీ. దురములోఁ గదిసిన దొరలశిరంబులు

భేదింప బలుదిట్ట నీడుపట్ట

కపనరంగమునందుఁ గదిసిన పరరాజ

నిచయంబులను దాడు నీడుబాప

జన్యసంతోషులై చనుదెంచువైరుల

నియుసంబులో మ్రింగు నీడుచాంగు

గీ. సారిదినీడాలు నైరులచుక్కవ్రాలు

బళిర నీ పొరుగుం దెన్నఁ దిరము గాదు

అని మాణిక్యరాజునంశాన్ధిచంద్ర

రాజవేంకటగోపాలరాయభూప!

సీ. గ్రీకసవిజయతీర్థవిరాజితపైభ

చేంద్రుండు సద్గుణసాంద్రమూర్తి

మాణిక్యరాష్ట్రలతమందారభూజంబు

సద్గుణాయకమనఃపద్మమేళి

మన్నెపలలోద్భాసమధుమాసపైకంబు

కామినీమన్మథాకావేషుఁ

సతిఘ్నవిరగోత్రవితత్థాచంద్రుండు

పరిచాతకవాన్మకాంబుదంబు

గీ. అని జనుల మెచ్చఁ గీర్తిచే నలఁ తహమా

చరితచేశాంత సత్కవిత్యరనితాంత

వణితస్వాంత! రేపల్లెపూర్నికాంత
దీపితాటోప! వేంకటగోపభూప!

అట్లూరి వేంగళన్న.

పీ. పరగధర్మాధర్మపథతుల్ దిగనాడు
దుండగీడగుకమ్మ గుండ్లకమ్మ
అగణితవిఖ్యాతి నెగడ నేర్చినయర్థి
మన నెఱుంగనికమ్మ మాచకమ్మ
కడంగివైరులమద మడచిపుచ్చంగలేక
యడంగియుండెడుకమ్మ యాకుకమ్మ

గీ. కమ్మలందఱుఁ గమ్మలా! కమ్మ లరయఁ
గమ్మలకుఁ గీర్తిఁ దెచ్చినకమ్మ పీఠె
ప్రథితగుణహార! నారమాంబాకుమార
విక్రమాపేంద్ర! అట్లూరివేంగళేంద్ర!
జల్లి అంకభూపతి.

ఉ. జల్లికులావతంస బలశాసనవైభవ యంకభూప నీ,
సల్లలితైకకీర్తిరుచిజాలము మిక్కిలివన్నెవెట్లు జా
బిల్లికిఁ బాలవెల్లికిని భీష్మునితల్లికి నాణిముత్రైపుం
జిల్లికిఁ కల్పవల్లికిని సాగరగర్భనధూమతల్లికి
కాళభూపతి.

ఉ. ఏమిదరిద్రమా! సుకవి యేమి? పొమ్మిఁకఁ; బోకయుండినకొ
నీమైన లేమిచేయు; నది నీవె యెఱుంగుతు వైనఁ జూడుమా
సామజకాళభూపతి కృపాంబుధిచే విలసిల్లుదానము
క్రమితహేమధారయనుఖడ్గముచే నణకింతు ధీరతక.

జగ్గరాజు.

ఉ. కొంచులనెంబడికొ మునుపు కొన్నిదినంబులు సంచరించి నీ
యంచును వారి రోసి మహదాశ్రయ మంచును మిమ్ముఁజేరితికొ
సంచకులై నదుప్రభుల వాకిటికికొ మగుడకొ జనంగ నా
కించుక బాధి పుట్ట దింక నేమియుపాయము జగ్గరాజ్యాచీ!

వేజెళ్ల — వేంకటకృష్ణరాజు.

మ. చెలఁగెకొ వేజెళ్లసార్వభౌముఁడు జయశ్రీశాలి సింహాసన
స్థు లహో నేడవరాజు దిగ్విజయకీర్తుల్ వానివే వానితోఁ
గలహంబెప్పడువద్దరా రిపునృపుల్ గర్వించి మార్కొంటిరా
పులితో లేళ్లు విహంగపుంగవునితోఁ బూరేళ్లు పోరాడుటల్.

నూజివీటి — యప్పారావు.

చ. వెలమకులంబునందు నిలునెళ్లరు కాంత లటంచుఁ బల్కున
ప్పలును లబద్ధమయ్యెఁ గులపావనుఁ డీఘనుఁ డప్పరాయరా
డ్కులభము కీర్తికాంత కృతీకాంత మహిజయకాంత యిప్పడి
కలిజగమంతటకొ దిరుగఁగాఁ గనుఁగొంటిమి చిత్ర మారయకొ

వాసిరెడ్డి — వేంకటాద్రినాయఁడు.

వీ. లోకప్రసిద్ధి తోల్లుటనామకగోత్ర
పద్మపంకేరుహ బాంధవుండు

వాసిరెడ్డాఖ్యా న్వవాయపారాపార

శారదరాకా నిశాకరుండు

చణరంగఘ్న రాజజగన్నాథ

భూజానిసింహ తనూజవిభుఁడు

బక్ష్మిసతీతుల్య లక్ష్మీసతీగర్భ

శుక్తికానర్హు మూక్తికంబు

గీ. కొండపిఠాది వినుకొండ కొండపల్లి
బందరు నిజాముపట్టణ ప్రముఖరాజ్య
విభుడు జగదేకపీరుడు వేంకటాద్రి
నాయుడు బహద్దరు ధరాధినాయకుండు.

పీ. శశిలోనిన్ముగము పచ్చలభి త్రికాంతులు
దూర్వాంకురము లని దుముకఁ జూచు
మలచినకెంపుపట్టెలఁ జూచి మదనుండు
తనమానికపుదొన తఱచు వెదకుఁ
బవడంపుఁ జూరు కల్పకకాళి చిగు రని
కామధేనువు మేయఁగా యతించు
వజ్రసీల స్తంభవృక్షముల్ శివవిష్ణు
తనువులంచు నగాబ్ధితనయ లెంతు

గీ. చార నవరత్నబద్ధానుకారి ముకుర
నికరరుచి వేంకటాద్రింద్ర నిరుపమాన
లలితకలిత సౌభాగ్యవిలాసనామ
సౌధవైభవ మగణితసరణి వొప్పు.

పీ. ఏవంకఁ జూచిన హేమరౌప్యాంచిత
స్తంభంబులకడింది తళుకులెసఁగు
ఎచ్చోటఁ జూచిన హెచ్చైనమృదుహేమ
ఁటచిత్రశయనోప బర్హణములు
ఏచెంతఁ గనుఁగొన్న నెంచి చెప్పఁగరాని
నిలుపుటద్దపు నిగన్నిగలుగ్రమ్ము
ఏకడఁ గనుఁగొన్న నెంతోవింతఘటించు
చిత్రవస్తుసమృద్ధి చెలువుఁజూపు

గీ. ఏదరినిఁ జెయ్యిసాచిన నెనసి చుక్క
లందుకొనవచ్చు శ్రీవేంకటాద్రిమరుజ
రాణ్మహేంద్ర విలాసహర్మ్యంబు మహిమ
వర్ణనమునేయఁ దరమి యెవ్వారికైన.

క. ఇలఁగలనృపతులు నీతోఁ
దులదూఁగకయున్న నీవు తులదూఁగితివో
బళిబళి బంగారముతో
బలసాంద్రా! వేంకటాద్రి పార్థినచంద్రా!

మ. మురుగుల్ గొల్పులు చంద్రహారములు సమ్మోదోక్తినిద్దంపుటం
గరముల్ పోగులు పల్లకీలు హయసంఘం బగ్రహారంబులున్
మెఱయం జాలిననేలువుల్ ధనము నెమ్మిక్ వేంకటాద్రింద్రుచే
తఱచున్ గొన్న బహుసితుల్ గలిగి విద్వాంసుల్ సుఖంబందరే.

గీ. వైభవోపేంద్రుఁ డైనట్టివాసిరెడ్డి
వేంకటాద్రింద్రుఁ డొకపండ్లివేళయందుఁ
బిన్నదొరలకు నత్తరుకొన్నకర్పు
పృథ్విఁ గలరాచవారికిఁ బెండ్లికర్పు.

కా. తేజఃకాంతివిత్తిర్లిభోగకరుణా ధీసారతక్ బద్ధిసి
రాజున్ రాజును రాజరాజ సుమనోరాజున్ సదీరాజు వా
గ్రాజున్ బర్వతరాజు మీఱితివి నీకా సాటి భూరాజు లో
రాజశ్రీయుతవాసిరెడ్డికులచంద్రా! వేంకటాద్దీశ్వరా!

క. వెన్నెలవలెఁ గర్పూరపుఁ
దిన్నెలవలె నీదుకీర్తి దిగ్దేశములం
దొన్నత్యంబున వెలసెను
విన్నావా వాసిరెడ్డివేంకటనృపతి!

సీ. దేవరకోటాఖ్య దేశాధిపాంబు

గర్జిమించిన యేర్లగడ్డవారు

నేనాధిపత్యంబుచేతను మెప్పించు

హుళహుళలు శాకమూరివారు

అరయగఁ దమవాసి ననుసరించెడుమంచి

చేసచే మించెడు చేసవారు

కులగోత్రసంపద గలిగి రాజప్రీతి

మెలగినట్టి చిటుమామిళ్లవారు

గీ. మొదలుగాఁగల బంధువుల్ మోద మలర

మన్నెనుట్టొ బహద్దరు మంచిన్యపుడు

మతియు బంధుసముద్రుండు మానఘనుఁ డ

టంచువర్ణింతు రెపుడు నాయనిపతిని.

సీ. దీపాలమిసిరవల్ తాఁపినబంగారు

టోపీ శిరంబందు నేపునూప

రంగై ననీమస్త రంగీజరీచెట్ల

బుంగీ హూయల్ మీతి చెంగలింప

గుజరాతికెంపులకూర్పు తిన్ననయొప్పు

వల్వర్నపై నవ్వుచెల్వు దనర

మేచారమునఁ బచ్చపోచీ కరంబదు

మేల్మిజీఱుముద్దు లిల్ముకొనఁగ

గీ. అరసిచిగురాకుఁ దరవారు మరువజీరు

... ..

శ్రీవేంకటాద్రినాయనివా రొకదివమున “నందన” మనెడి యమరా
వతియందలి వాణివ్వెయోద్యానంబున విహరించుచుండ ములుగు పాపయారా
భ్యులవారు దర్శించి యీక్రిందిపద్యము చెప్పిరట.

సీ. సురసరిధరిణయగ్నిరదభిర్ద్రుకభృ
 ధ్రువశరచ్చరదర సుఖరితక్షీర్తి,
 హరిసఖస్వరుహరి ధరికరోద్ధురభయం
 కరశరోత్కరముఖ త్నరదరాతి
 సురభికిన్నరకులే శ్వరసుప్తస్మరమరు
 ద్వరజసుస్సురుచిసుందరతనుండు
 తపణిభూశరదనిర్జరకురుత్సురగపి
 హరసఖామరమణీ వరవిత్తిర్ణి

గీ. సృపతిమాత్రుండె యాశ్రితనివహపద్మ
 భానుండై భూరిధీరతానూనరత్న
 సానుండగు వానిరెడ్డివంశప్రసిద్ధ
 వేంకటాద్రిప్రభుండు రవిప్రభుండు.

: నాయని గారు, “తాతా! యిట్టియొద్దానవన నున్నందులకుఁ దగిన ఫలము లభింపదయ్యెను. ఇది మీ బోఁటిక విశేషములకే యనుభవయోగ్యము గాఁదయ్యెను. సౌరభభరిత పుష్పగుచ్ఛము లెన్నియున్న నేమి ఫలము? మీ బోఁటి కవివ రేణ్యులచే గండోపలప్రహరంబుల ననుభవింపవలసె” ననిరట. అంత పాపయా రాధ్యులవా రీక్రిందిపద్యముఁ జదివెరట.

సీ. భములతో సురపాదపములతో గంగోప
 కములతో నీహరకములతోఁడ
 హేతితో నమరేంద్రప్రీతితో నైలింప
 వీతితో పరమేష్ఠినూతితోఁడ
 సవ్యుతో విరిమల్లెపువ్వుతో జేజేల
 బువ్వతో పలుకులయవ్వతోడ
 కూలితో గూఢపాత్యాలిలో మాక్తిక
 పాలిలో సారంగపాలిలోడ

- గీ. మొల్లమున నల్లి బిల్గియై యెల్ల జగము
నల్లకొని నీయశోవల్లి యుల్లసిల్లు
శ్రీవిభాసితజగభూభృతనూజ
వెంకటాద్రింద్ర నృపచంద్ర విజయసాంద్ర.
- క. జలజారికళలయందును
గలకాంబుధియందుఁ బన్నగప్రభునందున్
నెలయై యలయై తలయై
యలరెన్ నీకీర్తి వేంకటాద్రిమహేశా !
- నీ. ధరణి నేవిభుఁ డద్యతనభోజరా జంచు
విష్వద్గణంబుచే వినుతిగాంచె
నెరయ నేఘునుఁ డిదానీంతనరాధేయుఁ
డని రాజసభలఁ బ్రఖ్యాతిఁ గాంచె
నేసృపుం డైదంయుగీ యార్జునుండని
శూరులచేతఁ బ్రస్తుతివహించె
నేమహాప్రభువర్యుఁ డిల నభునాతన
రుక్మాంగదుండని యాధిమించె
- గీ. సఖిలవిద్యాపరిక్రమా త్యంతదాన
కౌర్యహరివాసరవ్రత చర్యలందు
నట్టిశ్రీవాసిరెడ్డిసం శాబ్ధిపూర్ణ
చంద్రుడగువేంకటాద్రిభా శ్రీంద్రుఁ డలరు.
- మ. సురభూమిరుహపంచకంబున చమా నూనుండు నొక్కొక్కశా
ఖ రహిన్ గైకొని వాసిరెడ్డికులరాకాచంద్రుడౌ వేంకటా
ద్రిరసాధీకుని పంచశాఖముగఁ గూర్చె న్నేడు మాకు నృహ
త్వరపూజాతిశయం బటంచు సురభూచజంబుల్ ముడంబంచెడిన్.

ఉ. సోముఁడు లేనిరాత్రివలె నూర్పుఁడులేనిదిసంబురీతి శ్రీ
రాముఁడులే నయోధ్యవలె రాజకులేంద్రుఁడు వాసిరెడ్డి సు
త్రాముఁడు గానరాని యమరావతిపెంపఁజెల గాలమానమున్
గామవిరోధికిం గడవఁగాదుగదా మది శంక లేటికిన్.

ఈక్రిందిసీసము పాపయారాధ్యులవారు శ్రీవేంకటాద్రినాయనింగాతి పిన
:శండ్రికుమారులైననాయఁడమ్మగారిపైఁ జెప్పినది:—

సీ. ఘనసారశరశృంగ ధ్వజసారసేశాప
ఘనసార మైయొప్పుఘనయశంబు
విక్రమాద్భునితోడ విక్రమింపగఁజాలు
శక్రాభనిర్వక్రవిక్రమంబు
కల్పభూమిజనం కల్పభూశతజన్మ
కల్పభూరిత్యాగ కాంతతాపి
రాజరాజనిలిప రాజరాజత్సదీ
భాజనంబై నట్టి భాగ్యగరిమ

గీ. స్థిరతవలసిల్ల వలెఁ బార్వతీసమేత
రామలింగేశ్వరకృపాభ రంబువలనఁ
బ్రకటతరరంహ వానిరెడ్డి కులసింహ
నరులకల్పద్రుమపుఁ గొమ్మ! నాయఁడమ్మ.

వాసిరెడ్డిరామనాథ బాబు.

ఈయనవేంకటాద్రినాయనికుమారుఁడు. వీరికాలముననే వేంకటాద్రినా
యనింగార్జించిన ప్రాజ్యమగురాజ్యము యథాయథ లయినది.

సీ. సుల్తానుబహదరీచూపించినలఖాబు
ఇచ్చవచ్చినలచ్చులిచ్చు జేబు
కయివారములుసేయు వికిచ్చుతసితరీబు
కాన్కుషీతోఁగూడు... కాబు

అలకాధిపతికైన నష్ట బిచ్చుచరీటు
చలపట్టి సేయకై రులఖరాబు
వాసిరెడ్డికులాబ్ధి పరిలుమహతాబు
సర్కారు సారిందునరిజబాబు

గీ. జబరదస్తులకెల్ల దుప్రాసనబాబు

కన్ను వేసిందిచూ తమ్మికంటిబూబు
నవనీవోట్లాసి మారామనాథపాబు.

శ్రీధనంజయధాట్రాజు.

ఈతడు విశాఖపట్టణమండలమందలి పార్వతీపురపుఁ బ్రభువు. పంతుల.
బ్రహ్మయ శాస్త్రియను కవి యీతనిగూర్చి చెప్పిన పద్యములు:—

సీ. భటులకోలాహలాన్ధటల గుండెలుబువ్రిల
పుండరీకంబులు బెండుపడఁగ
బలువేఁటకుక్కల భౌభౌరవముల
నడవిపండులు గుండెలవిసిపడఁగ
తమతుపాకీవేట్ల ధనుధనంధనముల
క్షణములో మృగములగములుగూల
కెలఁకుల జనులెల్లఁ గేరి కేకలువేయ
జయజయధ్వని వందిజనము నేయ

గీ. వేలు గావించితిరి వనవీధియందు
వర్జనపరాక్రమంబుచే నతిశయించి
మహితశ్రీవీరముతోడ మల్బీరుడున
శ్రీధనంజయధాట్రాజ! క్షీతివిశాజ.

సీ. సొగసైనరత్నాల జిగిగుల్కుమేల్తాజా
పశాసుగా నాడలవాసినింప

ముఖచంద్రు నిరుక్తే వ మొనయు కీర్తలపోల్కి

వజ్రాలచాకట్లు వన్నె లూలుక

సకలసకలంద్ర రక్షణవిచక్షణనేత్ర

రాజీవముల దయాసముగుల్మ

సకలననీ షకశ్రవణంబు లింపొంద

శుచిధామ మధురవాగ్రచన లెసంగ

గీ. నటుత హురుమంజిముత్యాలనరులు దనర

గంతుని జయంతు నలమహీకాంతు గెలిచి

వెలయుమిముఁ గన్నఁ గనులకు విందుగాదె

శ్రీధనంజయధాత్రాజ! క్షీతివిశౌఙ్.

పీ. నుదుటఁ బాపటబొట్టు పనసుకస్తరిచుక్కు

మెడను గందపురేక మేల్పుసుంగు

సొగసుచెక్కులనింపు జనపాలబలుసొంపు

మోవియందు బులాకిముత్తయంబు

పైతిణీరైక క్రొంబట్టు కుచ్చులజడ

తళుకుతాబేదు జల్తారువాణి

మొలనూలుగంటలు జిలుంగు పావంజీలు

మోమందుఁ జిటునవ్వు మొలకలెత్త

గీ. రంగుమీఱంగ మదనసామ్రాజ్యలక్ష్మి

విధముగా వచ్చి కప్పరవిడియ మిచ్చి

కాంగిటను గ్రుచ్చి బావిలీ ల్గదలమెచ్చి

మచ్చుకిచ్చిన ముగ్గును మఱునందు,

గీ. కంతులనంశ బ్రహ్మకవి పార్థివ లోకలలామ! దేవిడీ

చెంతకుఁజేరి దర్శవముఁజేయఁ బ్రతీక్షయొనర్చుచుండెన

త్యంతదయా రసార్ద్ర హృదయంబు సన్నిధిజేర్చునాజ్ఞద్వా
రాంతరవర్తి కిమ్ము సముదారధనంజయధాటరాజ్యణి.

క. ననవలె ననవలె చెఱుకుం

గనవలెఁ గనవలె మృదుత్వగరిమ మధురిమకొ

ఘనమగు భవత్కవిత్వం

ఐనుపమతేజా! ధనంజయనృపబిడౌజా!

మంత్రులు.

శీ. వ్రాయను జదువను ఐరుసతోమాటాడ

నావలీనలిపల్కు లాలకింప

పరదేశభాషలు ప్రభువుకు వినిపింప

సభదుర్దణంబులు సర్దుచేయఁ

మనవులుగదియింప మనసులేకముచేయ

గపటనిష్కృపటముల్ కలయనెఱప

కలిపింప విడిపింపఁ గరుణింప మన్నింపఁ

బరనృపాళికిరాజ్యపదవిఁదీర్ప

శీ. సభలఁగూర్చుండి చిత్రప్రసంగ మాడ

సరససంగీతసాహిత్యసరణి నెఱప

వినయగాంభీర్యచాతుర్యవితరణముల

సేర్పుగల్గినమంత్రులునీతిపరులు.

దేవనారాయణామాత్యుఁడు.

శా. ఓత్యాకాశదిశావకాశముల ముంచెక దేవనారాయణా

మాత్యగ్రామణికి ర్తిచంద్రికలు యుంపాతాళమాసక్రియా

నృత్యధూర్జటిజాటకోటరకుటీ ప్రేంఖద్వియద్వాహినీ

ప్రత్యగ్బుద్ధవిశుద్ధఫేనపటలీపాటచ్చరప్రపాధిమకా.

రాయని భాస్కరుడు.

చ. కరములు వేయునుం గలుగఁగా ఫల మేమిటానర్చు భాస్కరుం
దరులను నేడుకొంచుఁ దిరుగాడును బంగరుకొండచుట్టు శ్రీ
కరుడగు భాస్కరేంద్రులగణ్యుఁడు రాయనిభాస్కరన్నవే
కరములు యాచకాంబుజవికాసకరంబులు శ్రీకరంబులు.

ఉ. ఆకులవ్రాలువ్రాయ సచివాగ్రణిబాచనకే ఘటిల్లులు
ల్లాకిమంత్రినందనులు గంటముచుట్టి లిఖించినట్టి వ్రా
లాకులు రాటపాకులు చెవాకులు బ్రహ్మణవీధిలోనిపు
ల్లాకులు లంజెలిండ్ల పలుగాకులు గాక నిజాన కాకులే!

ఉ. వ్రాముఁ బసిండిగంటమున రాజహితై కరహస్య కార్యముల్
వ్రాయు ధనార్థికోటినిటలంబున శోధనభాగ్యసంపదల్
వ్రాముఁ జకోరలోచనల నట్రువచన్నుల మన్మథాంకముల్
రాయనిమంత్రి భాస్కరుఁడు వ్రాసినవ్రాతె లసంఖ్యముల్లదా.

కోట సింగమంత్రి.

ఉ. భానుజుడర్థముం గుముదబాంధవుఁ డాయమృతంబు మేఘుఁడు
దానజలంబు నన్న మదిధర్మజుఁడుగ్ గలవేళ నిత్తురా
వానిని వానివానిమఱివానినిఁ జెప్పకు క్కోటసింగఁడే
మానక కాంచనామృతసమానజలాన్నము లిచ్చు నెప్పుడుగ్.

గుంటుపల్లి — ముత్తయమంత్రి.

చ. ఎలమినిమించి బంధుజనులెల్లను మాత్తైఁ బ్రభుత్తులైనరా
జులు సభలక మహామహిమ సూచుచు మ్రొక్కుచుఁ జేతులెత్త మా.
ర్పలయు ప్రమత్తకృత్తరిపుమంత్రులు పాదయు లొత్త తీవిమై
వెలసితివార గుంటుపల్లివరముత్త వదాన్యశేఖరా!

కా. ముత్తామాత్య పరాకు! నందనగరీమూర్ధన్య! మత్తారిరా
హుత్తోన్మత్తన జీరవారపరివారోదాసాహాసమ
ద్దత్తోపాయనదానలోల యిదిగో దండంబు లర్పించెదన్
ఁత భార హాపీకశోభితమహాచేతోభవారాతికిన్.

మ. శతమన్యం దమరావతేలంగ సురభీసత్తొలిపాలైరి సం
గతిఁ బాతాళము శేషుండేలంగ ఘణుల్ గాలావటించుండె నీ
క్షీతి నీవేలంగ వీరము త్త! మనుజుల్ శ్రీగంధమున్ బుష్పముల్
హితరాజాన్నము గల్గి యుండి సుఖులై రెల్లప్పు డుల్లాసులై

కా. నావిద్యత్కవితావిశ్మంభులనవోనైపుణ్య సారాళ భా
రావప్తంభవిజ్ఞంభణంబునకు నారా వీరము త్తప్రభా
నామిర్భూతవితీర్ణ కల్గనలె లేదా యన్యల స్వేదనా
చీ వాచాచ్ఛటి! చీ కవిత్వమ! చిచీచీ!! యర్థకాంక్షారతుల్!

చ. కమలభవాంశభాంశమునఁగల్గిన! నందవరంపు టిండ్లలోఁ
బ్రయుఖుండు రాయనప్రభుని భాస్కరుండే నెఱదాత; సిన్హటన్
విమలగుణోఘగుంటునలీవీరయము త్తండె దాత భట్టసం
భ్రమఘనదాఁదూఢినొక పాటినదాన్యుం నెన్న నేటికిన్

క. నాలుగుద్దుంబులు వసు
నాలుగుదేశములప్రజల నయమామునన్
లాలించునుఁ జిరకాలము
పాలించెను ముత్తమంత్రి ప్రభుమాత్రుండే

క. పొందుగ శరణలనిధిహరి S. 1545
చందనతరుచంద్రసంఖ్యశకవర్షంబుల్
దుందుభి నాపాశంబున
నందముగా వీరము త్తఁ దరిగెన్ దివికిన్

సాశ్వతిమ్మరుసు.

క. ఏలెంతురు తముఁ దామే
దాతలసన్నిధికి నర్థితతు లుర్వి కుక
వ్రాతమునకుఁ జూతమహి
జాత మ్మంపించె కిమ్మ! సాళువతిమ్మా!
కోనమరుసు.

క. చేపట్టిన ధ్రువులపుదురు
కోవించిన రంగుగూడుకొందురు జగతికొ
స్థాపింపఁ బొడుననేరని
యాపందలు సాశ్వతికోనమరుసు న కెనయే
మహిమలూరి పెమ్మయసింగన.

క. సంపదలు జలతరంగము
లింపలరంగ ముప్పఁ బోవు నిమ్మహిలో మేల్
సంపాదింపఁగనరా
పెంపలరంగ మహిమలూరి పెమ్మయసింగా!
సింగయరామన.

క. చేతికి గంటమువస్తే
క్రోధికి నివ మెత్తినట్టు కొందఱుమంత్రుల్
వీరియెఱుంగక బిగుతురు
నీతారామాభిరామ సింగయరామా!
భట్టిప్రోలు మల్లయమంత్రి.

ఉ. నీనలెనిచ్చుదాత ధరణీస్థలిలో మును కర్ణుఁ డొక్కఁడే
నీనలె మాటలాడుతరి నేర్పరియౌ నిల కేఱుఁ డొక్కఁడే

నీవలెసుందరాంగకమనీయతరుండు జయంతుఁడొక్కడే

భావితుబట్టిప్రోలు కులపావనమ్లయమంత్రి ధీమణి. !

మాదిరాజు వేంకటమంత్రి,

క. అన్నా మంత్రిశిఖామణి

నిన్నెప్పుడుఁగోననీమనియ్యగులలో

నెన్నికదాతవటంచును

విన్నాగముమాదిరాజువేంకటమంత్రీ!

డొక్కానీతమ్మగారు.

ఈమె నిరతాన్నప్రదాత్రిగాఁ గొలది కాలముక్రింద రాజోల్లూ
తొల్లూకాలో నున్నదట! ఈమెభర్తవేరు జోగయ.

పీ. శ్రీగల్లురాముఁ డీజోగాభిధేయుండు

ధరణీతనూజ నీతమ్మగారు

కాశివిశ్వేశుఁ డీఘనుండు జోగయగారు

తగునన్నపూర్ణ నీతమ్మగారు

మొరకులాధీశుఁ డీజోగాభిధేయుండు

నభిరవవాణి నీతమ్మగారు

దానచంద్రుండు జోగమానవక్రేష్టుండు

నెమ్మిరోహిణియు నీతమ్మగారు

గీ. అనుచు మిము యాచకులుకొనియాడుచుంఁగెను

అమాహ తమభాగ్య మేమని యభిమతింతు

అతులగుణధామ డొక్కాన్య యాభిసోమ!

అవుర! జోగయనామ! నీతాభిరామ!

లోభి.

క. యాచకుండు లోభివాసకి

రామూరిఫిరంగి దానరాధేయనకుక

నూచించ దేవరాయలు

నీచపుచగిడిల నెన్న నేటికిఁ బుడమిన్.

గీ. దాతగానివాని ఖ్యాతిగా నెన్నిన

దాతయానె వాఁడు ధరణిలోన

గడ్డిపరకపీఁకి గంగ నల్లార్చిన

దర్భయగు నె యజ్ఞ తంత్రమునకు.

ఉ. తిట్టిన రోసముంబడఁడు దీవనయిచ్చిన సంతసింపఁ దా

కట్టిఁడిలోభి కెంతయధికారముగల్గిన నేమి? లేకయే

బెట్టుగనున్న నేమి? నడపీనుగుకున్ మణిభూషణంబులన్

బెట్టిన మొట్టినన్ సరియె మెచ్చునొ నొచ్చునొ కాళికేశ్వరీ!

ఉ. ఎవ్వరిసాము సెంతదిన నెవ్వరి కున్నదొ ప్రాప్తికల్గినన్

దవ్వలనున్నఁ బిల్చి తముదార యొసంగుదు రంతయంత పై

నవ్వల సెంతవేఁడినను నాప్రభు వెంతయొసంగఁజూచినన్

గవ్వయు నివ్వనీదు తనకర్మము పెమ్మయనింగధీమణి!

గ. అంటేవేళకు నంటును

నంటనితటి నంట దెంతయలమటపడినన్

అంటే భాగ్యఁబుంటే

నింటికిఁ దా నడచివచ్చు నిమ్మపీలోనిన్.

ఉ. క్రూరగణంబు మందు విషగుంభితవాక్యము గుండు పద్యమా

ఘోరపుబల్ ఫిరంగి కవికోపము వహ్నియు నంటి నూటిగాఁ

గూరిక బారుసాగి కొనగుండు దదాదడిదూఁకి తాఁకినన్

సారెకు లోభి తూలఁబడు సాలమహీజము కూలునట్లుగన్.

ఉ. ముండిశిఖండిలో భులను ముఖ్యజనావళి వేడఁబోయి లే

దండమనేది, రెడ్డెలలు తాళు మనేది, మఱింతనొక్కి లే

నుండు మనేది, యాదివస మోర్పుమనేది, సహించిమాచితే
మండిపడేది ముండిచెయి మాటుకొనేది వివాదపద్ధతీ.

కా. ఇచ్చే దెన్నెడులేదయిత్తు ససేనా యీప్రాద్దురా శేపురా
వచ్చేయేటికిరా యమాసపయిరా ఇడ్లమ్మగారా ధరల్
హెచ్చేటప్పడురా మటొక్కపుడురా యీమధ్యతంటాలచే
జచ్చేనన్నను గవ్వలేదుగదరా చాగంబు లోభిప్రభూ!

ఉ. ఇంతుల కిచ్చినట్లు సుకవీంద్రుల కియ్య రచేమిచోద్యమో
యింతులు చెంతజేరి యెలయింతురు పైకొనువేళ మోవి నా
కింతురు గాఢబంధరతికేళిసుఖంబున నోరెత్తమ్మతి
నిప్పింతురుచెక్కునొక్కి మరపింతురుమే నికనేమిచోద్యమో!

గీ. విత్తమొకని కిచ్చి విత్తభరణంపుఁ
జిత్త మొకని కిచ్చి చెటిచినాఁడు
బ్రహ్మయాలిత్రాడు బండితేవునఁడెంచ
రెండు నొకని కీక బండుచేసె.

తంగెడకొండఁడు.

ఉ. పింగళ యేకచక్రపురి పెంపుగ నందు వసించియున్నయా
తంగెడకొండఁడే బతుండు తధ్యము మానవులార! వానిభా
ధంగడముట్టఁ జేసె మును ధర్మజా తమ్ముండు భీముఁ డివ్వు డా
యెంగిలిముచ్చుఁ జంపుటకు నీశ్వరు వేఁడుండి భీముఁ డయ్యెడుక.

వనమయగారిత్తుక్కన.

చ. మును పొకకేల రావణుండు మోదమునకై రజతాద్రి యొత్తిసరి
తనె హరుఁ డోషుడే తనపదంబునఁ ద్రొక్కి మదంబు జేతఁగూ
వనమయగారిత్తుక్కనచివా యల్లకిగిరి గడ్డపాటలకై
గనలంచుఁ ద్రవ్వి నవ్వుమాను నై కొనుసొకిపుఁ డాతఁ డోషుడే!

బాచమరుసు.

[పలుకలూరి గోపన చెప్పినది]

గీ. గోంకొండమలక గోవులభక్షించుఁ

గొండపిటి విప్రకులమునెల్ల

బాచమరుసు చేరి భక్షించుచున్నాఁడు

సులక మేలూ బాచమరుసు మేలూ.

బెహరాదారన.

ఒకానొక బాటనార బేచిరా కయిన దని యెఱుంగక క్రింది యగ్రహ
రము పేరువిని వెల్లివెదకి కానక విసిగి చెప్పినపద్యమట !

ఉ. కానరకూసరై మిగులగందరగోళపుమూలమై రసా

భాసపుహేతువై వికటపద్ధతియై సిగపట్లగోత్రమై

దాసరిపాటయై బెహరాదారన చేసిన యగ్రహచ మా

కాశముముట్టి తోకతెగి గాడిదవాలకమయ్యెఁ జూడఁగాక

పుత్రేపు--వేంకట్రాయఁడు

క. పుత్రేపునంశభవ వెం

కట్రావా! దుస్స్వభావ! గాఢ(!)గ్రీవా

నిట్రాచట్రావిభవా

భట్రాజాలకియ్యరేపు బడవా! చెడవా!

పేరు లేనివాడు.

సీ. వేడ్క నిద్రఱతోడ వీధిలో నిలుచుండి

జోడుగా ముచ్చటలాడ భయము

కొంప సాయగఁ గట్టుకొని కాపురంబుండి

తెల్లనిబట్టతోఁ దిరుగ భయము

గంధాక్షతలు పెట్టి కడుపాగ భుజియించి

నిండాద వీధిలో నిలువ భయము

శుభతో భనములందు సొంపుగా స్త్రీలతో
 రాగిల్లి యూరనూరేగ భయము
 గీ. నెట్ట నంగీతొడిగి పాగచుట్ట భయము
 బ్రాహ్మణులపాలిమృత్యువు పాపజాతి
 కఠినచిత్తుడు పీడమృకడుపుగాల

...

...

మఱికొందఱు.

ఉ. బానెడుజొనంవంటకము పంపెడుపాలును మేటిచారు లెం
 తేనియుం బుల్లంగూర కడుదేరినమజ్జిగ పెద్దచేబెడుకొ
 బూనిచి కమ్మచాదరులు బొట్టలు పెంచుకొ కొండపీటిలో
 గానరు కుంభకర్ణ గజకర్ణ హిడింబ బకాసురారులకొ.

ఉ. తిండికి గుంజరంబులు విప్పికికి గంటకిఘూరుహంబులుకొ
 దండ ... గృహంబులకు దండగరుల్ రణరంగఘామికికొ
 ముండలు కుండగోకరులు ముచ్చటకుం గొఱగానినార లి
 మ్మండలమందు గొంక ఉధమాధమకమ్మబికారిత్రిమ్మరుల్.

క. పిండెంత రొట్టెయంతే
 మండలపతిమయ నచెంత మానుష మంతే
 గుండెంత తూనికంతే
 మిండనియీ వెంత లంజెమేలము నంతే.

చౌకదనము.

సీ. అత్తవారింటిలో నల్లుడు తఱచుగా
 జనవున మెలంగుట చౌకదనము
 పరమాత్ములయినను బాంధవులిండ్లకు
 సారెకు బోవుట చౌకదనము

ప్రజకు సమ్మతిలేని పారుపత్తెము చేసి
చాలించుకొనియుంట చాకదనము
తనభూమిఁ గోల్పోయి తా నెంతరాజైన
పరివారిఁ జేరుట చాకదనము

గీ. గాన యభిమానవంతుఁడు గౌరవమున
చూరమున నుండి మర్యాద తొలగకుండ
సంచితం బగుయశము దక్కించుకొనును
వేంకటాధ్యక్ష వికసితపంకజాక్ష!

తీర్పరి.

సీ. తగవునఁ గూర్చుండి ధర్మంబుదప్పెనా
తప్ప కాతనికశత్రుముకుఁ దాఁకు
అర్థంబు నేపాటియాసింది చెప్పెనా
యభయనశంబులు నుడిగిసోను
పక్షపాతము చేసి పాప మార్జించెనా
తొలగక యతనిపుత్తులకుఁ దాఁకు
కపటియై తగ నెఱుంగక తప్పఁజెప్పెనా
కాలునిపురికిఁ దాఁ గదియనేఁగు

గీ. వాదిప్రతివాదిమాటలవరుస నెఱిగి
యభయసాక్షుల పల్కుల నుచిత మెఱిగి
సత్యమైనట్టిమాటలజాడ యెఱిగి
తగవుతీర్చినయతఁడెవో ధర్మరాజు.

క. ధర్మముచెడి రండాడిన
దుర్మార్గుఁడుగృహముపట్టు తుడిచివధూక్షై
నిర్ముఖులొన్ములంబై
ధర్మజు పురికేఁగి మలముద్రావునునుండున్

చ. పువమని సత్యగుంధుడగు పుణ్యునినోరు పవిత్ర మెప్పుడున్
 మడియతనాన నూడి కొకమాటయినన్ నిజమాడనేర నా
 గడుసునోరు నోరె యతికష్టపుంగంపిడిబేజలారినీ
 ద్వేషబెడిక్రంత తుంకెరపుచేహనుమంత నితాంతక్షమా.

తూర్పునాడు.

సీ. శ్రీరామ? పతిపేళ్లు చొరలు రాచకొమాళ్లు
 వెలమనాయళ్లు చేవెళ్లు గోళ్లు
 కాళ్లును బాంకొళ్లు కడునోరసేగముళ్లు
 వింతకట్టురుమాళ్లు బంతిపూళ్లు
 చెవులపోగులబోళ్లు చేయిఁటెపడిమూళ్లు
 మాటవ్యక్తపునోళ్లు వేటకాళ్లు
 కెలిరారుమగనాళ్లు పెనుబాలకావళ్లు
 గొల్లబోయళ్లు పైఁడెల్లబోళ్లు
 గీ. చాటుమామిళ్లు తాళ్లు వజ్రాలరాళ్లు
 సీళ్లు గలమూళ్లు నడివిపందేళ్లు లేళ్లు
 మహాలకట్టళ్లు పాతళ్లు మానుబోళ్లు
 మెప్పు నడవళ్లు తూర్పున నుప్పుమళ్లు.

కర్ణాట దేశము.

సీ. బిలుగువన్నెరుమాళ్లు చెవులముత్యపుబోళ్లు
 వెగఁటైనవడదోళ్లు వేటకాళ్లు
 వారకాంతలయిళ్లు వచ్చురాచకొమాళ్లు
 నారీమణులపెళ్లు నారికెళ్లు
 వాసిండుపటిపేళ్లు వారిజాక్షి నగళ్లు
 దాసరిదేవళ్లు తఱచుగుళ్లు

శృంగారసావధానము బంగారు మెడనూలు

నిగోనమనము సేర్పకాదు

సీ. ఎట్టివారికిఁ గలరయా యిద్దతాదు
సంతతంబును దనుయొద్ద బంతిహాదు
మాటనిలుకాదు మతిమంచినీటుకాదు
పొందుకగ్గొటదోపుఁ బొందుకాదు.

సీ. కాసుపుట్టనియూదు కఱపు మట్టగనీదు
పడిపొన్నపేదలు పాడుగుదు
నిరసేసిపానదు మొలులు పెట్టువఱదు
పరుగులెట్టిదిలేదు పలుఁగఱాదు
చౌటవాఁగులనీదు సరసు లేనంగదు
పెనులోభులనగదు పిచ్చపదు
గాలపముండలబోదు మడ్డిచెక్కలపోదు
బేరసా[?]కినపాదు తెల్లనూదు

సీ. చివికిపోయినపందిళ్లు చింపిదదు
సేపరాచకచూదు తబ్బిబ్బుపేదు
తోడుఁబోతులవడసుదు తుమ్మచీదు
పోయమామిళ్లనడసదు పూటహదు.

కొండపీటిసీమ సముత్తులు.

సీ. కొండపీటిసీమకోర్కులు దీర్పంగ
దండిసముత్తులు పండ్రెండు రెండు
ఎలమిలోఁ జెప్పెను, ఏదేదియంటివా
పాలధు పులివఱు ప్రతిపాడు
సంతసరాహు సరసను నూతక్కి
కొంతను చేబోలు పొన్నునూరు

మంగళగిరియును మఱి మంచిమునుగోడు

రంగై సనానెంట్ల రాయపూడి

గీ. దాచినభనంబునంటిది కూచిపూడి

పంట లధికంబు గుంటూరు ప్రజలకెల్ల

పాడిబానలు గలిగుండు తాడికొండ

పరమమల్లేశ శివలింగ! పార్వతీశ.

మార్తెల్లనీమ.

సీ. సిరిమించుమార్తెల్ల నీమడేశంబునఁ

దుదముట్టజూచినఁ దువ్వభూమి

ఆభూమిపంటలు నారికె కందులు

చామలు నులువలు సజ్జలు మఱి

చరుసతోఁ గొట్టలు దరిగ లచ్చందలు

ననుములు పెసరును నామదాలు

ప్రత్తియు రాగులు పాశేపుజొన్నలు

పడునాల్గు వన్నెలపంట గలదు.

గీ. అందుఁగూరగాయ లనువైనగోలలు

పుచ్చకాయ తుమ్మిపులుసుగూర

పాలుపెరుగు నెయ్యి పరిపాటిగాఁ గద్దు

ఇంతకన్నలేద యెంచిచూడ.

వీరనకనువూరు, కొల్లుకుదురు.

ఈరెండుగ్రామములును నెల్లూరిదగ్గఱనున్నవి..

ఆ. వె. ఊరిచుట్టుముండ్లు నుదకంబు మధ్యంబు

పాడిపంట సున్న ఫలము నాస్తి

తీరు దినుసు లేనివీరనకనుపూరు

పాడుకొంప దీనిత్రాడు తెంచ

ఆ. నె. ఒక్కపా లేగేసి యొక్కపాలు దిగేసి

ఉన్నయూరిమీద మన్నుబోసి

పాపరాజుపోయె బారుప త్తియుఁబోయె

కొల్లుకుదురుమీదఁ గొఱవిపెట్టి.

ఉదయగిరి రాజ్యలక్ష్మి.

క. ఉదయగిరి రాజ్యలక్ష్మికి

సదనము నెల్లూరు, అట్టిసాధ్వీమణికిన్

వదనంబు కందుకూరున్

బదయుగళం బాత్మకూరు బట్టెపాడుక.

కొప్పోలువృత్తాంతము.

“శ్రీకృష్ణదేవరాయలచే గొప్పొలుగ్రామమును బొడ్డుచెల్లెమ్మన య
గ్రహారముగాఁబడెను (ప్రభుమభాగముచూచునది.) ఆతిమ్మనమంత్రీకుమారుడు
వెంగన్న, యాకొప్పొలుగ్రామమునకుఁ బాపఘోషి నదినుండి కాలువత్రవ్వించి
నాగులఁబంపి యనుపేర నొకచెర్వునిర్మించి యానీటిచేతఁ దనయగ్రహారమును
నదీమాతృకము చేసికొని యుపపన్నుఁ డగుచుండెనట! దానికోర్వక తమకేదో
నష్టము కలుగుచున్నదని లెంబొకనాగిరెడ్డియనునాతఁడు తద్దామాధికారిగా
నున్నపోనిరాజు ఓవన్నతోఁద్పాటుచు వెంగన్నమీదఁ దగవు సాగించెనట! ఆవ్వు
డు దేశాధీశ్వరుడుగానున్నవట్ల-కుమారసంతరాజుగారికడ కేఁగి బొడ్డుచెల్లెమ్మ
గన్న విన్నవించుకొన్న విధము:—

సీ. కొప్పొలుకవి దిశాకుంజరంబులమీఁదఁ

గోలాహలంబొడఁ గోలకట్టె

తగఁగృష్ణరాయేంద్రదత్తగ్రహారంబు

నాశంబుగాఁ బూనె నాగిరెడ్డి

యారాజ(?) సరనాధకృతమైనెనుగాల్వ
 కూలద్రొబ్బంగఁ బుట్టెఁ గుంటకట్ట
 నెలయ వామనమహోత్పలకాసంబులు(?)
 తల్లడంబులు చేసె నల్లఁ డహహ

గీ. విని శరామరిసించు మావిన్నపంబు

చి త్తమున నుంచు పోషితాశ్రితకలాప
 మట్లమలదీప! మత్తరినంతహరద
 సర్గభద్రతాప! కుమారనంతభూప!

దీనిపై ససంతరాజుగారు చెంగన్న కనుమాలముగాఁచగవు పీఠ్వినిట!
 పోచిరాజు - ఓరునమీఁద బొడ్డుపెద్దకొంగన్న చెసినగోయలు.

నీ. మహియేలుపుట్లకుమారసంతాన్వయ
 మూర్ధాభిషిక్తునియలలేక

అ.....నాథ

మంత్రశేఖరునిసమ్మతము లేక
 కడుఁదెట్ట దీవింపఁగాఁగలకొప్పోలు
 నాకక్షేపేఁగుయెటుక లేక

అలయంబుగా పుండియున్నపన్నులపైటి

మనుమేటికాశ్రలమాట లేక

గీ. కాలనష్టంబుగాఁగుంటకట్టు చునుచు

నిచ్చె లేదాకనారికి సుచ్చుకమ్మ

... ..

గీ. గొడుగు కాలి నోయె గుచ్చంబు చనినోయె

నాబు తొలఁగిపోయె నల్లఁ డలగ

మారు మాటిపోయె నూరికి రాకురా!

ఓరి పోచిరాజు నోబ! చూబ!

బాలకుల పద్యాలు.

శ్రీ. శేషేశునుబుష్ప ! శివుని యాచిలప్రవృత్తి !

జాబిల్లి రాగదే చందమామ

సంఘటితగోంగ! మెఱయుచుక్క బాజంగ!

జాబిల్లి రాగదే చందమామ

చుగురుగైదువుకామఁ జెలఁగురావుశుమామ!

జాబిల్లి రాగదే చందమామ

సచ్చిగన్వియతోడ! యచ్చనెన్నెలవాడ!

జాబిల్లి రాగదే చందమామ

గీ. చిన్నయన్నకు శ్రీరఘుశేఖరునకు

సంఘటిగిన్నయలోపల నెన్నవెట్టి

సమిడిగిన్నయలోపల బాలుసోసి

చూచి దినిసింది సోగదే చందమామ.

గీ. పండిగిన్నెలోన నెన్నయు నెయి సోసి

సమిడిగిన్నెలోన పాలుసోసి

చందమామ రావ! జాబిల్లి రావ! మా

చిన్నబిడ్డతో భుజింతుగాని.

వినాయకుని చవుతి.

శ్రీ. సిద్ధివిస్మయ! ప్రసిద్ధిగాఁ బూజింతు

నొసరంగ నిరుపదియొక్కపత్రి

దానినొక్క మరునమ్మ దగ్గ విష్ణుక్రాంత

యున్నెత్తే దూర్వయు నుత్తరేను

కలగను మానెడు గన్నేరు బిడ్డేడు

సేవకాలవని రేగు పనదాని

జాజి బల్ రక్కసి జమ్మియు దాసాని

మాచిపత్తిరి యారె మంచిములక

- గీ. భాద్రపదశుద్ధమునఁజౌతిఁ బగటివేళఁ
బప్పు పాయసమును నానుఁబ్రాలు తేనె
నేయి యుండ్రాళ్లు కుడుము లుసాయసముగఁ
గోరియర్పింతు నీకునేఁ గోర్కీతీఱ.

క. మగిళ్లు పచ్చినప్పుడె

గుగిళ్లును పెగపప్పు గుండ్రుండ్రముల్

నెనెన నేతిలెప్పులు

సగముగా నీకుఁదెత్తు నయ్య గజేశా.

- గీ. పెల్లయేనుఁగుపై నెక్కి బిరుదుపడగ
లడర ముత్యాలజగజంపుగొడుగునీడఁ
జన్మినగవుల రఘువీరశేఖరుండు
ప్రేమనేతేరఁ గోరుచున్నాము మేము.

బోగిపండుగ.

సీ. బోగిపండుగవచ్చెఁ బొండుగా మనయిండ్ల

తలయంట్లు సాగింపవలయు నేఁడు

ఎల్లి సంత్రాంతియు నెల్లుండి కను మాన

లెల్లుండి ముక్కను మేఁగుచంచు

గిండిగానిన్నాళ్లు పిండివంటలతోడ

నిష్టమృష్టాన్నంబు లింపుమీఱ

బావలు మఱుదలు బందుగు ల్లుండ్రు

వదినలు మఱుదండ్రు బంతిగుడిచి

- గీ. త్రొత్తుపుట్టముల్ ఛరియించుకొని ముదమునఁ
నూడి కిలకిలలాడుచు వేడుకలర

పాడుదముపాట లాటలనాడుకొండ
మోలి మనమెల్లరముగూడి బాలురార.

కన్యాదానము.

క. శ్రీయును గులమునురూపును

బ్రాహ్మము శుభలక్షణంబు బాంధవవిద్యా

శ్రేయములు గలుగువరుఁ గ

న్యాయుతుఁగాఁ జేయవలయు సధికప్రీతికై.

సీ. పెండ్లికూతురి కేము పెట్టెటిసొమ్ములు

సరిగపచ్చలు బన్ననము తీగె

బేరెలు, పిల్లాండ్లు బెబ్బలికాయలు

వీరమదైలు పణిహారములును

గంటలమొలనూలు దంటయొడ్డాంబు

రంగాప్రధానంపు టుంగరంబు

సిరిగడ్డె లండెలు చేర్చుక్క బంగారు

నేవళంబగు కొల్లిబాలిపీలు

గీ. అన్నియును దెచ్చి యిచ్చెద మాదరించి

ఘనుడ వోమామ! గంధానఁ గాళ్లకడిగి

పిన్నవరుడను నాకు మీకన్నె నిమ్ము

శ్రీకరంబుగ నాశీర్వచింపు మమ్ము.

క. పున్నమచందరు నేలెడి

చిన్నది మీయింటఁగలదు; సిరితోఁజెలువై

యూన్నాడఁ బిన్నవరుడను

గన్నియ నా కిచ్చి శుభముగైకొను మామా!

సీ. అరణంబు తగుమాత్ర మడిగితి నోమామ!

జాళువా నొకట్ల సరిపిణీలు

శచ్చలకడియాలు పదివేళ్లయింపులు
 పటువుమాణిక్యాల పతక మొకటి
 బిరుదుచెక్కడపుది బిల్లలమొలత్రాడు
 జమిలిపె యుత్తరజంఘములును
 తగటుఁగోఁతులు నుంచినగురెండుసేలులు
 చస్తుతురాయి జల్తారుపాగ
 బంగారుపాలకి బాలీసు గొడుగులు
 జూమనీ తేజీలు నూర్యపుతము

గీ. కడువిలువగల్గు బంగారుకలముదారు
 పనితరముమీఱు చంతంపుఁ బావుకోళ్లు
 మామ యివియిచ్చి ముద్దుకుమార్త నిమ్ము
 శ్రీకర్ణుగ నాశీర్వచింపు మమ్ము

శ్రీకారములు.

గీ. ఒకటిసుతునకుఁ జెలికాని కొనరరెండు
 మూడు సమునకు వైరికి మూడునొకటి
 యేను భూపాలునకును శ్రీ లెలమి నిడుడి
 సరసు లుత్తరములు వ్రాయుసమయములును.

భోజనము.

[ఈక్రింది పద్యములందుఁ గొన్ని శ్రీనాథునివి.]

ఉ. మాతనిముట్టఁగావెఱుముద్దకు ముద్దనుఁ గూటిలోపలక
 బాతికిపాలుసైకతిము పచ్చడి కొంచెమయాది యంత్యముకొ
 జాతమటన్నలేదు మఱి సున్నముకన్నను మెత్తనన్నమీ
 రాతిఁబోలె భోజన మరాతికినైనను వద్దు దైవమా!

గీ. పూర్వమందు విషము పుచ్చుకొన్నానని
 గర్వపడెద పేల కాటకం!

కొండపటిసీను పండు జొన్నలకూడు
తిన్ననీరుబయిసి తేటపడును.

క. నాలుబ్బజొన్నయన్నము

తొలించిననంగవరుగుతైలపు ధారల్
శేలం బరామర్శంబున
బొలుంతోగుడువఁబెట్టుభార్తులపెద్దా!

క. నడినూకలేనియన్నము

వడఁబోసిననెయ్యి బుడమవరుగున్ బెరుగున్
గడి మాడనేయఁ బెట్టిన
నడగూడెపునంబిపడుచు నడిగితి ననుమి!

సీ. క తినఁచుజొన్నల కటుకుకుడ్ములునూచి

న క్తమా! భయపడవద్దునుమ్ము
నానాచుల్ గోరు నాలుకా నీవేమి
సందేహపడవద్దు చప్పరించు
ఎన్నఁడుఁగడిచేయ నెఱుంగ నెట్లో యని
కుడిపాస్తమా! నీవు జడియఁబోకు
కమ్మనివాసనల్ గ్రక్కునత్రేస్పెడి
గగ్గమా! కుటకుటకాయుండు.

గీ. [గీతికొంతచేకూటకున్నది.]

వచ్చుబహుధాన్య నామసంవత్సరంబు
కాయగూరలు మనకునిక్కముగఁ గల్లు.

సాపాటుబాపలు.

సీ. ఆహూనూప సప్తాంగభంజనులార

ఆజ్యసాగరబడబాగులార
శ్రాద్ధాన్నభుక్తివిచారతత్పరులార
పచ్చశరచ్చులకు మెచ్చులార

పాయగూఁతిండికి బొడుపుఁజుక్కల్లార
 వేటొక్కచో వాయువేగులార
 పానకవాహినీమానభంజనులార
 బొబ్బట్లదొంతుల కుబ్బులార

గీ. తక్రసాగర వాతాపిదమసులారి
 జజ్జుపాటిన వ్రేలుడుబొజ్జలార
 దినదినయు తద్దినముకోరుధీరులార
 పాటుతేరయ్య! సాపాటుబాపలార.
 నీరుమజ్జిగ.

క. గొప్పై విన నిమ్మపండ్లును
 గప్పరమును సొంటిపాడియు గతివేఁపాకుకొ
 ఉప్పును నేలకు లింగువు
 నొప్పుగ నీచల్లరుచికి నొసగుర్పఁ దగుకొ.
 చలి.

శ్రీ. అగరుకురంగ నాభాత్యుష్ణతరసుగం
 ధాంగరాగము తెన్నియలఁదుకొనిన
 నికటస్ఫుటాంగార కకటప్రకటకేలి
 గర్భగేహము తెన్నికలిగియున్న
 కార్పాసతూలికా ఘటితకూర్పాసక
 స్తోమంబులవి యెన్నితొడిగికొనిన
 అతులితోదయ రాగహారిద్రమాంజిష్ఠ
 కలితాంశుకము తెన్నికప్పుకొనిన

శ్రీ. మాను నేచలి నవవయోమ త్తమస్తే
 కాశినీనవ్యకస్తూరి కాను లేప
 ఘుమఘుమామోద గురుకుచకుంభగాఢ
 తరపరీరంభ సంభారసరణిఁగాక.

వేసంగి.

ఉ. ఎండెగొలంకులెల్లను మహీధరపంక్తుల నహ్నికీలచే
మండె ధరాతలం బినుపమంగలముంబలె గాఢియిండె నా
యెండల నేమిచెప్పఁ బరమేశ్వరి యావరణాంబురాలి లే
కుండిన నాఁడె పొక్కిపడకుండునె పద్మభిన్నాండభాండముల్

ఉ. ఆతపవిహ్నిచేఁబధికు లార్చుచు బారిని స్రుక్కిదాహసం
జాతతనెండమావులకుఁ జయ్యననేఁగుచుఁ దక్తపాదసం
భూతములైనగుల్లలను బొక్కుచుదిక్కులు నూచుచున్ వెనక
ధాతను దూఱుచున్ మఱియుఁదల్లడమందచు నుండురెయ్యడన్.

అనావృష్టి దోషము.

సీ. తలనున్న జల మింత తొలకిపోయిన యంతఁ
జిన్నివైదలి మై కృశించు ననియె
బడఁచున్న మొగులింత జారి పోయినయంత
సిగచక్కఁడనము కొంఁపెమగు ననియె
పొదినున్నరసమింత పొంగిపోయినయంత
క్రొత్తమామబలంబు క్రుంగుననియె
గింనున్నమంచింత కరగిపోయినయంత
పట్టంపుఁజెలితఁడ్రీ బడలుననియె

గీ. భర ననావృష్టిబాధ పొల్పఱిచెడని
నీరధపు సొచ్చు ఇమ్మగు, దీమఱింది
వజ్రచేఁబడు, నీవిల్లువహ్ని గలయు
నీసశుభతిత్వమును జెడు నీలకంఠ.

నల్లి.

క. శివుడప్రదిని శయనించుట
రవిచంద్రులు విరామముట రాజీవావధం

సీ. ధరణీజనులకల్లు:-గురిగింజమాధవుం

డిది నవ్యమని కరం బెనయఁ జూపె
ఈనశ్యదళవృక్ష మిటు గలదంచును
శేషాచలేశుండు క్షీణిని జూపె
ఈనశ్యదళవృక్ష మింతయొత్తంచును
ఘనజగన్నాథుండు కటిని జూపె
ఈనశ్యదళ మని యింతకడల్పంచు
వినతబిడ్డెడు కరం బెనయఁ జూపె

గీ. దేవతావళి వర్ణించితెలుపునట్టి

యిట్టిమహిమంబు గలదీని నెవ్వరేని
యెఱుక లేక నిందించెద రేమొ యనుచుఁ
తెలఁగి వీరాంజనేయుండు చేయియొత్తె.

రంగులపద్యాలు.

సీ. పార్వతీపతి తెల్పు పాలసంద్రము తెల్పు

కామధేనువు తెల్పు కంచు తెల్పు
నారదముని తెల్పు శారదాభ్రము తెల్పు
శారదాంబిక తెల్పు సంకుతెల్పు
విరావతంబు తెల్పుచ్యుతపూరము తెల్పు
పాదిశేషుండు తెల్పు హంస తెల్పు
కల్పకృక్షము తెల్పు కైలాసగిరి తెల్పు
మత్తెపూవులు తెల్పు మంచు తెల్పు.

గీ తెలుపుచెప్ప నేల వెలఁనికి మేలైన

గుణముగల్గినేని కోటిసేయు.

సీ. ఇంద్రనీలము నలు పింద్రానుజుడు నల్లు
యమునానెదియు నల్పుయముడునల్లు
సామజంబులు నల్లు రామచంద్రుడు నల్లు
రతివల్లభుడు నల్లు రాత్రి నల్లు
అకాశ మద్దినల్లు హరునికంఠము నల్లు
తుమ్మిదల్ నల్లు కస్తూరి నల్లు
నీరబాడులకొప్పు నెఱవెండ్రుకలు నల్లు
బలరామదేవునివలుగు నల్లు

గీ. నలుపు చేప్ప నేల నాతికి మేలైన
గుణము గల్గె నేని కోటిసేయు.

సీ. అరుణోదయం బెఱు పరుణాచలు బెఱు
పర్కమండల మెఱు పగ్గి యెఱుపు
బ్రహ్మదేవుం డెర్పు బంధూకసుమ మెర్పు
పద్మరాగం బెర్పు పద్మమెఱుపు
మలనానపూ వెర్పు మణిదొండనం బెర్పు
నింద్రగోపం బెఱు నింద్రుం డెఱుపు
నవదంబుందే గెర్పు జవరాతిమో బెర్పు
గుండనం బదియెర్పు కుంకు నెర్పు

గీ. ఎఱుపుచేప్పనేల యింతికి మేలైన
గుణము గల్గె నేని కోటిసేయు.

సీ. శ్రీరఘదీవిభుషీతాంబరము పచ్చ
కమలమిత్త్రునితురంగంబు పచ్చ
దేనగాచార్యునిదేహకాంతులు పచ్చ
పరిపక్వజంబీరఫలము పచ్చ
పదియాలువన్నెలబంగార మది పచ్చ

తంకేడుపువుప్పు తమ్మియకరు పచ్చ

చాలఁ బూసినయట్టిరేల పచ్చ

గీ. పచ్చచెప్పనేల పడఁతికి మేలైన

గుణము గల్గెనేని కోటిసేయు.

[ప్రపద్యములందు గీతి కగ్ధమేమో, కడపటిరెండు పాదములైతే,
తెలియలేదు. వీనిఁగూర్చి యాభాసకమేవో కలవట]

గాలివాన.

సీ. శ్రీరాసు నీపాదసేవామృతంబుగా

నీసమాలిక యొందు చెప్పినాఁడ

జగతిలో నుత్పాతజం ఝాసమీరంబు

విసరినవిధ మెల్ల విన్నవించు

రుద్రసంబంధియా రౌద్రసంవత్సర

కార్తికశుద్ధపక్షాదశతిథి

ఏపార స్వాతిమూఁడోపాదమందున

వాయవ్యమున గాలివాన విసరె

చిటపాటచినుకులు చెలఁగి యడన మాయె

ఘనమేఘములు మింటఁగప్పి నిలిచె

ప్రళయసముదృభితభయదజంఝానిల

మవని గంపింపంగ నడరసాఁగె

మేడలు గోవురాల్ మిదెలు కోటలు

నేలపైఁ గూలెను నీళ్లఁ గలసె

పరువులు మృగములు పక్షిజాలంబులు

నెల్లభూములయందుఁ గొల్ల లయ్యె

అప్రదిగ్ధజములు నటింపు తిరిగెను

గడుశేషునకు శిరఃకంఠ మొదలె

రవిసోమమండలరథములు గతిదాష్ట్ర
 నక్షత్రములు పూర్వపక్షమయ్యె
 అవులు దూడలు సంభారవములతోఁ
 జెట్లను గట్లను జేరఁబడియె
 అన్నలు తమ్ములు నతివలు పురుషులు
 కొడుకులు కోడండ్లు గురుజనంబు
 శిష్యులు బిడ్డలు తగఁ గొగిలించుక
 చలిచేత నలసట చాలఁ బడిరి
 బండరు బాపట్ల పరగ నిజాంపట్ను
 గ్రామముల్ జలధిలోఁ గలసిపోయె
 పాలేరు మాచేరు ప్రబలించి కొన్నూళ్లు
 పరదను గడువడి వార్ధి జేరె
 అద్దంకివినుకొండ యాప్రాంతములయూళ్లు
 గుండ్లకమ్మను బడి కూలిపోయె
 కందనూ లాదోవి గండిగోటయు గుప్తి
 కడప సిద్ధోటముల్ కలనరించె
 నల్లమలంతయు హల్లకల్లోలమై
 కూఁకటివేళ్లతోఁ గూలె భరను
 పెరిగొండవృక్షాలు వెల్లిపా లయ్యెను
 పొదిలెకొండను గుండ్లు పొర్లిపడియె
 చిమకుర్తికొండయు ఛిన్నభిన్నఁబయ్యెఁ
 గొండపి డెంతయు బెండుపడియె
 సిరిగిరిమల్లయ్య చెక్కిటఁ జెయిచేర్చె
 భ్రమరాంబ చింతచేఁ బవ్వళించె
 వేంకటాచలపతి విపరీత మనిపల్కె
 నలమేలుమంగమ్మ యడలసాగె

ప్రతికెక్కుచేపట్లు పరితాపపడఁ జూచి
 యూల్లదేవల్లెల వెల్లఁ బడిరి
 ఎసగొని విషవాయు వీశాన్యమునఁ బుట్టెఁ
 బైరులు పంటలు పాడుపడియె
 పాఁతల్లధాన్యముల్ నూతులవిధమాయెఁ
 గలనర్తకులకోర్కి ఘనతగాంచె
 కఱపుదీతినవెన్నఁ గడువేడ్కభూమికి
 నెలమూఁడు వానలు నిండికురిసె
 పెండుగా దండిగాఁ బండెను బంటలు
 పరహాకుఁ బుట్టెఁడు పనున సమ్మ
 అంతట భూజను లానందమందిరి
 సర్వత్ర సౌఖ్యముల్ సంఘటిల్లె

గీ. ఆహాహ నీమాయ యేమనియభినుతించు
 బాసఁగ నీపాదమునఁ బుట్టి పుడమి ముంచె
 మేలుగా నాల మంచెఁ బాతాళగంగ
 నెమలిగుండము క్రిరంగ.నిర్మలాంగ!
 ఖేచరములు.

నీ. కలహండ కోయిల కనకాక్షి కాకియు
 కాఁజు కొక్కెర కొంగ కారుకోడి
 కాకి బెల్వయు మఱి కనుపెంటి శంకరాం
 కణిశిరి నల్లేరు కత్తిపిట్ట
 కణుదురు కలకలం కావేరుగాడును
 కనకపక్షికరంజికలుకజీఱ
 గరుడఁడుగిజిగాడుఁ గరుడజీసుగగువ్వ
 గుడ్డలుగాడునుగోయనంక
 గడ్డిగాడును గద్ద గండభేరుండంబు
 గొఱవంక కనుమింట గూడపులుగు

గడ్డంగి నొగ్గడి గగ్గ గజ్జలపిట్ట
 గొల్లకోవెలగువ్వగుబ్బపిట్ట
 గరిడి గుబిలిగాడు గజ్జిబోవయు ఖండ
 చక్రనాకిచిలుక చాకిమోడ
 చిటిబెళ్ళచెందోవ చింతచకోగంబు
 చిత్తువచికబిందు చిందనగ్గు
 సరసచిరాయువు జముడుకాకియుచిల్వ
 చింత నివ్వరికాడు చెఱుపపిట్ట
 లట్రెచంద చిటిల లకుముకిచి.....
 చడలుకోడియుచార్ల చంగగాడి
 చీడుసు చిటిగడ్డ చిత్రాంగిమఱియును
 చల్లపిడతనూర్ల సాలెగాడు
 జగుజటాయువు జగ్గజవపిట్ట లావుక
 జెలగటి జలకపై జిబ్బటాయి
 జాలెడేగనుపెట్ట జావడంబనుపక్కి
 జక్కెయ్యజుటుపిట్ట జిఱ్ఱగడ్డ
 డబ్బుడాసరిగాడు డాగుడాగులపిట్ట
 తంగెడుబండారు తళుకుతిరవు
 తెల్లయేటలనారి తెల్లచిల్కతురంగి
 తురతపిక్కిలితూరి తూనెగాడు
 డోగడి డోరువ డొంతరంబుతురాయి

 నీరుకోడియునేల నెమలియు నమలియు
 మచ్చికాడు మరాళిమబ్బుజీడ
 మడియొల్పే మడియాళి మబ్బుకాడి ముసుంగు
 నెరకాలిపిట్టయు నెన్నడాయి

యెగుబాడ యిల్లాయి యిలక త్తి యిట్టియె
 ఆసకప్పరకాడు ఆకుముక్కు
 అడేలుతావలి హస్తపిట్టయుమేటి
 రమ్యమై విలసిల్లు లగుడులిక్కు
 వాసకోవెలయును వారణముల్లంగి
 వ్రాసుగి త్తరిగాడు వోయగొరికె
 వనభోజనమువగ్గు వగ్గోలు వచనిక
 వసపిట్ట వసపుల్కువన్నెలాడ
 వంగపండును వక్కువనజీపిపయువారి
 సంకు బెన్నంగియు స్వాతికొంగ
 సమ్మతి రణగద్ద సరసరామయుచెల్వ
 పరగిగోడియు మతిబహుళలీల
 గీ. సకలగిరిదుర్గములయందుఁ బ్రకటముగను
 పక్షిజాతంబు లీరీతి బహువిధముల
 నుండునేవేళఁ దందోపతండములుగ
 భూచరములు.

సీ. శరభంబునేనుఁగు కాఘామృగంబును
 మనుబోతు దుప్పియు మాగుబిల్లి
 కార్పోతు నెనుమును కణితిమృగంబును
 సరసచతుర్దంతి చమరిమృగము
 ఖడ్గమృగంబును కస్తూరిమృగమును
 గురుబోతు గొటియయఁ గొండగొటియ
 జల్లిపోతుముసలి జవ్వాజిసిల్లియు
 పునుగుఁబిల్లి యెలుక పొసఁగలేడి
 జింక కొర్లయుతేచు చిరతలపందియు
 గండకంబును నిట్టికత్తిగొడక

గుఱ్ఱము లోడేలు కుందేలు గురుబోతు
 కొంక నక్కయు మెడగోవు వుడుము
 బెబ్బులి యుడుతయు బెట్టుడ్డ నక్కయు
 కంచిమేక గొఱియ కాణులెనుము
 జీనుపంది బెసిడి సివ్వంగి కోతియు
 నలరభద్రమృగంబునాశునంబు
 దెగిలిపోతమ్మిడి వేసడంబు మఱియు
 పంది పరంగియు పందికొక్కు
 జగ్గుబిల్లిముసువు చన్నంగినక్కయు
 రుద్రాక్షమృగమును లాట్టి పిట్ట
 ముచ్చంగితాబేలు ముంగి కుక్క వరడు
 గరిమెడికొక్కును గార్దభంబు
 తొండయునలికిరి చుండెల్కదువ్వెన
 మండయుగరిడియు మఱియుబల్లి

గీ. ఆదిగాగల భూచరాలతి శయిల్లు

జలచరములు.

సీ. తిమియు వాలుగలంబ తిరికియు నెత్తాము
 పొసంగజారగుడెయు బొమ్మడాయి
 మారువచందాము మలుగుమీనును చాఱ
 ముచ్చంగి కాంభోజమొల్లమీను
 కనుగు చిత్రపుమీను కారు మీనును గచ్చ
 తేలుమీనును మొయ్యతేకుగండె
 మానకండె గొరక మట్టగుడిసెబెల్క
 పారాయి పాపర పండుమీను
 వాఱెరు బొజ్జయు వల్లెక తట్టయు
 వుల్లాము బేడిసవులసచేప

కోలువానముగొయ్య కొఱ్ఱమీనును దోమ్మ
 నారజల్లయు మోరసట్టు వక్కి
 ములుమొమ్మ డాయియు ముసుకును దూవెను
 పందిబోరయు పళ్ళుపారమీను
 పెద్దజల్లయుచక్క పెనుచేపమంగళం
 కన్నెమీన్మదురును కాకి గండె
 కొనచారకోపెయు కూనరొయ్యమెడుపు
 యెగుమీను మఱి పచ్చ యెగుపుచేప
 రాతికోకయు చొటరాణంగి మిణుగురు
 యిల్లాయిపూమేను నిసుక దొందు
 ముక్కుచేపయుకోలు కక్కుపల్కి నెఱుసు
 ఆకుజల్లనరుజానణుజామీను
 కుచ్చుపిత్తలికాసు కుంటముక్కును తిక్క
 చేపలాదిగంగల్లు జలచరములు.

శ్రీచెన్నరాయాధిపా.

శా. ఏకాంతంబున నీవు నేను మదిలో నింపైనమార్గంబురక
 జోకక గూడెననుద్దులెల్ల నలఁపక జోవ్యంబు లైయిండురా
 నీకు న్నన్నెడఁబాయ న్యాయమటరా! నీ కింత కంటేలరా
 చేకోరా చల మేల? మారకపురీశ్రీచెన్నరాయాధిపా!

శా. పోరా దగ్గఱ రాకురా నగకురా పూబంతి నే నొల్లరా
 కోరా దుండమేలరా విడువరా కొం గేలపట్టెవురా
 యేరా న్యాయము కాదురా చొలఁగరా యిల్లాండ్ర నీరితిగాఁ
 జేరక జేల్లదు నీకు మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. నీవు స్నేహును దూఁగుఁడుయ్యలలపై నిద్రింపఁగా నెవ్వతో
నీనంచు న్నను లేపి ముద్దుఁగొనెరా నీపెరనేపిల్చెరా
ఆవేశపు డడేలనచ్చెఁ జెప్పురా ఆయింతిపేరమిరా
శ్రీనైకుంఠనివాస! మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. పలుకుంజిల్కలవట్టెమంచములపై బాసెనపూఁబొన్నపై
శైలవొండొక బసశించి నాతోడలపై శ్రీవాదము ల్పూఁచుగాఁ
గలిగేనా యింక నొక్కనాటికయినకొ గంజాక్ష! సంభోగముల్
జలుగు న్నెన్నెలబైట మానకనీశ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. పునుకం బగ్గల మాయెఁ నలగురా తాపంబు నెట్లొప్పురా
నిముసంబై ను నిన్నుఁ బొసి యిచ్చటకొ నేనెట్లు వేగింతురా
మమతికొ బిల్చినఁ బల్కు వేమిటికిరా మన్నించరా కాఁగిటకొ
చెమటల్ జాఱఁగఁ గృష్ణ మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. ఎంతై నకొ నలపింప నేచఁదగునా? యేరా నినుకొ బాయరా
కొంతై నకొ దయయింపి యేలఁగదరా కోపంబుఁ జాలింపరా
కంతుం డమ్ముల నేసెరా నిలువరా కాకేల చేసెవురా
చింతంబెట్టక రాన మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. ఏనారీమణియింటనుండితివిరా యిందాఁక రావేమిరా
నానేరం బొకటైనఁ గావు మనుచుకొ నా కేల మ్రొక్కేపురా
కానీ యిందుల కేమి తాగుకొనరా గర్వింపఁగానేలరా
శ్రీనారాయణ కృష్ణ మారకపురీ శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. ఏరా నామన వాంకింపఁగదరా యేమంటి రమ్మంటిరా
రారాకష్టరహిడె మందుకొనరా రింజిల్లఁగా జేయరా
కొరా బంగరుబంతు లందుకొనరా కోపంబుఁ జాలింపరా
శ్రీరామా యింక నిన్ను నేరకొనరా శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. స్రావుం దా పని సమ్మియుంటిఁగదరా పంతులుఁ బాలింపరా
యేప్రాద్దుం దలపోత లాయెఁ గదరా యాహారుతాపాలచే
రావుకొరట్టుకు లోనునైతిఁ గదరా రాకున్పు నెట్లొద్దురా
శ్రీసాదంబులనేవఁ జేతుఁగదరా శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. నీకన్నకొ నెఱజూణ లేదుగదరా నీయాన నకబ్రోవరా
యేకాంతంబున బుజ్జగింతుఁ గదరా యీవేళ నన్నేలరా
నాకు న్నీకును నొక్కయీడుగదరా నాముచ్చటలో దీర్చురా
శ్రీకాంతాప్రియ నన్ను నేలుకొనరా శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

కా. చెంతకొ జేర వదేమిరా తగదురా చేపట్టి నన్నేలరా
యెత్తెనకొ నినుఁ బాయలేనుగదరా యిందేమిచోద్యంబురా
కంతుం డేయఁ దొడంగరా కటకటా కాకేల చేసేవురా
చింతలో మానిపి నన్ను నేలుకొనరా శ్రీచెన్నరాయాధిపా!

భ్రమరాంబామల్లి శ్వరనంవాదము.

శివాలయములలో నీపద్యముల సుత్రవవిగ్రహములకుఁ బవ్యళింపు సేవ.
వేళద్వారముములోన నొకరు వెలినిొకరు నుండి చెఱుసగముగా నీపద్యములఁ
బాడుదురు.

కా. శ్రీమద్భూమిధరాధిరాజతనయా శృంగారగాత్రోజ్జ్వలా
నామీందకొ దయలేక నీవును వృథా నన్నేల పీఠీంపవేః—
ప్రేమకొ వేట నెపంబునం జని పరస్త్రీఁ గూడినా విష్వదుకొ
శ్రీమిందకొ ననుఁ గూడనేల పదరా శ్రీశైలమల్లి శ్వరా!

కా. భామారత్నమ! యెన్నతో మఱుఁగుగాఁ బాటించి చెప్పంగఁబో
నేమైకొ గుఱు తిందుకుం గలదటే యీగుండియఁజేలనే!—
యామోదంబున నీవు వచ్చినవిధం బాతీరు గన్పించెరా
శ్రీమిందకొ గురు లేటికిం జెవరెరా శ్రీశైలమల్లిశ్వరా

మ. మృగసందోహముకెంబడికొ బాడల దూరేపోవఁగాఁ గొమ్మలకొ
దగులంగఁ గురు లన్నియుం జెడరెనే తథ్యంబుగాఁ జూడవే:—
మిగులం బొంకితి వింగుతుం బహురతకొ నీమోవిపై నేటికికొ
జిగిమించం బలు బలు గెంపు లెక్కడివిరా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా.

మ. చిలుకం దెచ్చిన ముద్దు నేయులఱిఁ జూచెం బింబభావంబునకొ
జెలియొ గ్రక్కున నాచు పూవిగఱచెకొ సిద్ధంబుగాఁ జూడవే:—
బలిరా! నేర్పునబొంకిచెప్పితివిగా బాగాయె నీకోకలకొ
జిలిమించకొ బస పేటి కంటెఁ జెపురా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా!

మ. నరపద్మాకరమధ్యమస్థలములకొ వ ర్తింపఁ బద్మంబులం
దొరయకొ గోకలనంటెఁ బుష్పాదు లివే యుచ్చంబు చేసేవఱే:—
సరసత్వంబున బొంకి చెపితివి నీస్వాభావమే చెక్కులకొ
స్థిరపీఠీరస మేటి కంటెఁ జెపురా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా.

శా. సింగం బున్నగుహంతముల్ వెనుకనోఁ జేగురై డిగ్గము
డంగం జెక్కుల జేగురంజె సెలయకొ నానీరోరత్నమూ!—
అంగీకారముచేసికొంటి నన నీయంగంబుపైఁ గ్రొ స్పెల్ల
సింగారించినభామమేరు చెపురా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా!

మ. తరుణీరత్నమ! దేగ వీవ్వడి మహాదర్పంబునం బోవఁగాఁ
దిరుగం బట్టఁగ దేగగోదలు పయికొ దీప్రంబుగా నాటెనే :—
సరవి న్నన్నిటి కన్ని బొంకితివిగా సర్వజ్ఞ నీకమ్మలకొ
సిరిమించ న్నెలు పేటికంటెఁ జెపురా శ్రీశైలమల్లీశ్వరా!

శా. వేమాటుకొ నను నేరముల్ పలుకఁగా వ్రీడాంతరంగుండ నై
నీమీదకొ గతివోగ్రహస్థి నిలువకొ నేత్రంబు లిట్లాయెనే
నీమాటె యొకటైన సత్యమటరా నే విశ్వసించం జూచి
శ్రీమల్కొంచన శైలకాన్మకధరా! శ్రీశైలమల్లీశ్వరా!

శా. ఏమింజెప్పిన నమ్మజూలపువే యేస్త్రోద్ధున స్నేచకే
పాదుం దెచ్చెదవ బట్టెదన్ వినవే నీవంతంబు లీడేరంగాఁ
బామే సొమ్ముగఁ జేసినావుగదరా పట్టేది నీకెంతరా
క్రీణసమ్భధరరాజకార్యకథరా క్రీడైలమల్లిశ్వరా.

మ. అది గామన్నను బాసచెనెదను నీ వట్టైన నమ్మదదే
రుది నాజహ్నును మడ్డు దాల్చెద నిదె తుచ్చుయిగఁ జూడకే:-
అది నీకెంత యుగాంత కాగరళం బస్సంబుగాఁ జేయంగా
ద్రువశేంద్రదామ్యత పూజరాంఘ్రకమలా క్రీడైలమల్లిశ్వరా!

మ. చెలియా! యేమనివిన్నవించిన మదిన్ జేట్ట వింటైన నా
వలన స్నేరము లెన్నియుంగలిగినన్ వామాక్షి కానంగదే
పలుమా రిట్టు హాహూహుల్ పలుకఁగాఁ బొండిత్యమాహోరినీ
చెలువం బిక్కడఁ జూపవచ్చితటరా! క్రీడైలమల్లిశ్వరా.

శా. ఏమే! పూర్ణశకాంకబింబనదనా యేమే జగన్మోహిని
నీమీఁదాన మఱిక్కడన్ నినువినా నేనెక్కడన్ దొక్కను
నామీఁదం గరుణించి యేలగదవే నన్నుంగటాక్షింపదే
క్రీమించక భ్రమరాంబికా గుణమాణి స్త్రీలోకమాదామణి!

శృంగారము.

శా. విడముతెత్తునో పసిడివీణియమీటంచుఁ బ్రోద్దాపుత్తునో
కూడినకుంకుమంబు చనుగుబ్బలకొత్తుగఁగాఁగిలింతునో
నేనుకజంఘ్రకాంత మయవేదికమీఁదికిఁబండపత్తునో
యూడిగమేమిరా యనుచు నూటట పుత్తుగదే కళాపతి!

శా. ఆమవ్వంపు ట నంటిసొన్నగుమిలో నామూలపూఁదోటలో
నామాణిక్య పురత్నమందిరములో నాతూఁగుటలుయ్యాబసై
పెమ్మై నిద్రఱమొక్క నాఁథు నుఖ సామ్రాజ్యంబు పాలించుటల్
స్వామేసాక్షిగ నెవ్వఁడొకదలఁతు వాలాయంబు బింబాధరా!

ఉ. నాడొకనాడు నిన్ను నెలనాగరొ యాదిననాటసుండియున్
వేడుకపుట్టి మన్మథుండు వేదనేయగ నోర్వలేక నీ
వాడకు వచ్చిమాడెదలవాకిటరాచెట్టు తొంగిచూచినన్
వాడినచేని మీదికినివానలు వచ్చునటే కదావతీ!

చ. సరసిజనేత్ర! యోవినులచంద్రనిభానన! రాజహంసి! యో
మరునిరరంబ! పుష్పలత! మానిని! రత్నమ! కీరవాణి! యే
విరహముచేతఁ జిక్కికడువేదనఁ బొందితిఁ గౌఁగిలెనదే
శరణుశరణ్యమే మెఱుంగుఁ జక్కనినెక్కులముద్దులీగడే.
శ్రీనాథుండు పద్మసాలెమిటారిపైఁ జెప్పినవద్యము.

సీ. పరుగేవోఁ జూచుఁగుడియెడమల యందు
సంచరించెడివిట సముదయములఁ
బోగులు గట్టువో బొరుగిండ్లచిన్నసా
యపుటింతులకు నుపాయములు గలవఁ
గండెలుచుట్టువో గన్నొమ్మపైఁగతో
సొగసుకాండ్రకుఁ జెంకివోలుఁజూపు
ఆచ్చువేయదుకువో హాస్యరసంబుఁ
జెలికత్తెలను మాటుపలుకరించు

గీ. నానోవలి సతులతోహాస్యమాడు
మోహబిగియించువోఁ బతిమోసపుచ్చుఁ
గుంచెపిడి పట్టియాడ్పుచుఁ గొమరు ముగులుఁ
బద్మసాలెది వగదేత బలుమిటారి

జంగమురాలిమీఁదఁ జెప్పినది.

క. చెలినివి నీలపురాలా
యువిదరొ నిను రతులచనుప నొకనితరాలా
యివి రుద్రాక్షసరాలా
జవరాల మహాత్మ్యరాల జంగమురాలా

మఱికొన్ని.

శ్రీ. శృంగారజలధిరా బంగారుబొమ్మరా
 సంగీతలోలరా సరసిజాక్షి
 ఆరవిందపాణిరా యలికులవేణిరా
 కోకిలవాణిరా కోమలాంగి
 కలియుగరంభరా కరిరాజగమనరా
 నటనప్రవీణరా కుటులకేశి
 కలికిరాచిలుకరా కమ్మపూమొలకరా
 యిందుబింబాస్యరా కుందరదన

గీ. విగువుకంచెలచెలిగూడఁ బ్రేమతోడ
 భోగసామ్రాజ్యమునఁదేలి వరాదేలి
 చారుతరమూర్తి! దేవతాచక్రవర్తి
 రమ్యగుణభామ! కావేటిరంగభామ;

శ్రీ. వీణై చక్కఁగఁబట్టి వింతగా రాగంబు
 వాయింపనేర్చిన వనితగాదు
 సంగీతసాహిత్య సరసవిద్యలచేత
 మెప్పింప నేర్చిన మెలుతగాదు
 ఆటపాటలచేత నభినయంబులచేతఁ
 గరఁగింపనేర్చిన కాంతగాదు
 సవితచక్కఁగాజిక్కి కసుగందకుండంగ
 రహిఁగొల్పనేర్చిన రమణిగాదు

గీ. ఏమివగ మెచ్చితో చాలు నింకనీవు
 తలఁగిరావయ్య యీజాణతనముమాని
 రత్నములమూలు సిరికోట రాజుపేట
 బొలగోపాల! రాధికాప్రాణలాల!

క. సతి కై ధ్రుముల్లు గల వటు.
పతి విప్లవను రెండుముల్లు బలవంతమునకా.
హితమున నొకముడి వీడును
తతిఁ దక్కినరెండుముల్లు తామే వీడుకా.

గీ. త్రిమూర్తిఁ డొక్కబంగారునిమ్మపండు
కేలఁ గీలించి మెల్ల నె గిల్లిమాచు
మేడపైనున్నచి త్తరు గోడమీఁద
ప్రాద్దుపై వాణిజాతాక్షి బొట్టుపొడిచె.
చిత్రపశ్చోత్తర పద్యములు.

క. ఎద్దీకున కశ్యంబగు
గ్రద్దన నేదడవిఁ దిరుగు ఖరకంటకియై
హద్దుగ నేవాఁడుఘనుఁడు
పద్దుగ ను త్తరము లిందె పడయంగా నా.

గీ. హూసనికరమేదురమును జూచి మెచ్చు
రహిఁ గలువయలరేఁతేని రాకఁ గోరు
బూవు లేమావిగున్నకుఁ బొడమకుండు
నరయ ను త్తరములు నిందె యమరియిండు.

గీ. దాన మేదానియందగుఁ దలచిమాడ
జారుఁ డేకాంతకాంతాప్తిఁ గోరుమండు
గాంత యేరాఁడ్రథతోఁ గడుఁ గయ్యమాడు
నరయ ను త్తరములు నిందె యమరియిండు.

గీ. పుడమిఁ బగఁజేసిఁ జెందాడి పాలుపుగాంత్రు
కనఁగ నేమియిండును బండికంటికి నను
జనము లేమికిరంగను జాలకుండు
రరయ ను త్తరములు నిందె యమరియిండు.

కలగిలుపుపద్యాలు.

నైజామురాష్ట్రమున నొకయాగ్రహారికుఁడు తమయాగ్రహరపుష్టితిగతుల
ను దురకసంస్కృతాంధ్రములతో శ్లోకముచెప్పి ప్రభువునకు నివేదించినాఁడట!

శ్లో. ఫలంలేదు మజ్జూర్ కలంబందు హాల్ సాల్

అలం మోదుగాకుల్ క్వచిత్ లేకుమాకుల్

అవుర్ కోయకొంపల్ మరీ మాలకొంపల్

హయే ముళ్లకంపల్ హమాశే గ్రహశే!

శ్లో. తుమారాజవాసుల్ హమాశేగ్రహశే

కదాపీహదంగా సజానేయకుండకా!

హుకుం దీయతాం నో హకాంచాపి పద్యా

భూదాతే ముదేస్తా త్సదా జంగతీశ!

ఇట్టి దిట్టఁడే వేటొక్కఁడు:—

శ్లో. తిండి కైతె పదిమంది వసంతి

తండులాలు గృహమందు నసంతి

కుండబాచ్చెలు పరం విలసంతి

కండనాకొడుకు లెల్ల హసంతి.

రామాయణచాటువులు

సీ. క్రిమత్సకల గుణశ్రేయోర్థ సంపన్న

లయిన క్రిరాజ్యా భ్యుదయసమృద్ధి

మన్మహామేరుసమానధీరు లయిన

చశర ధేక్వరులకుఁ దాల్మితోడ

జనక మహారాజు సాష్టాంగములు చేసి

వేడ్కఁ జేయంగలవిన్నపములు—:

ఇక్కడ శుభముమీయొక్క సంతోషంబు

ప్రాయించిపంపించవలయునుండి

శరువాతః—శ్రీరామధాత్రీశునకుఁ జైత్ర
శుద్ధపంచమినాఁడు సొంపుమీఱ
మాపటిలగ్నాన మాపట్టిసౌభాగ్య
వతి నీత నిచ్చి వివాహమహాము
ఇక్కడ మిథిలలో నే చేయఁబెద్దలు
నిశ్చయించిరి గాన నిండువేడ్క

గీ. సహకుటుంబము పరివారసహితముగను
విభవమున వచ్చి మీర లీ కుభముహూర్త
మెలమిఁ జేయించి ప్రమదంబుకొలుపవలయు
వెలయఁగా నివె పదివేలవిన్నపములు.

శీ. ఎవరయా మీరు చక్కని [?]రాజు లిద్దఱు
నర్కవంశ్యుల మయోధ్యాపురంబు
మీపేరు లెవరయా? ఓపుణ్యనిధులార
రాఘవుం డతఁడు నే లక్ష్మణుండ
దండంబుదండంబు దశరథసుతులార
వర్ధిల్లు వర్ధిల్లు వానకేంద్ర
ఎందు వేంచేస్తారో యినకులొత్తములార
యిచ్చోటఁ గార్యంబు నెఱుంగవ న్ని

గీ. వాయుపుత్తుండ హనుమను వచ్చినాను
భానుపుత్తుండు సుగ్రీవు బంటనేను
చెలిమిమీకును మీకును జేయఁగాను
అతఁడు మీరున్నచోటికి నంపగాను.

భారతకథ

శీ. గర్వితద్విక్రొంచ గాంగేయుగాంగే
ఘనవైరిభేదకృష్ణుఁ గర్ణు

నిష్ఠురశాత్రవానీకనిష్క్రు పుఁ గృపుఁ
 త్రుటితారి తనుకృతద్రోణు ద్రోణు
 భయరహితారాతి భయదత్తు భగదత్తుఁ
 జండపూమిష శకుని శకుని

లక్షజితేంద్రజిల్లు తుణు లక్షణు
 సకుటిలఃపుమనశ్శల్కు శల్కు

గీ. అహితధూనుకేతు సహికేతు నాశ్చీయ
 విశిఖవృష్టిచేత బెగడుపటిచి
 పసులఁగ్రమ్మఱించెఁ బ్రతిభసహస్రబా
 హార్జునుండు నైన యర్జునుండు.

సీ. ఖండితవైరి శిఖండి ఖండించెను
 రిపుజీవజీవసగ్రీష్ము భీష్ము
 పాంచాలతనయుండు మించిమర్దించెను
 శత్రుపురాసురస్థాణు ద్రోణు
 చండమదోద్యుత్తిఁ జెండాడె గాండీవి
 పరరాజస్వసుపర్ణఁ గర్ణ
 విమతాగహాహీతి యమనూతి శిక్షించె

సమదరాజన్య దృక్పల్కు శల్కు

గీ. పాడిచి గల్చిరి మాద్రేయు లడరికదిసి
 సమదగర్విత శత్రునాశకుని శకుని
 భీమబలంఁడైన భీముఁడు పీఁచమడఁచె
 రాజ్యబలగర్వితుల ధృతరాష్ట్రసుతుల.

కా. ఎట్రాశేషుఁడు పోసరించె సభ ని న్నెగ్గాడఁ గా రత్న మీ
 డట్రావాసుకితక్షకాహి ధృతరాష్ట్ర మాత్యకర్కటకుత

మట్రా నిల్వరు గాక నిన్ను సమరక్షోణిక్ విజృంభించి యా
గట్రామాలివిభుండె దిర్చిన నహంకారంబు వారించెడన్.

భాగవత చాటువులు.

శ్రీ. భావింపదేవకీదేవిమాయ తమ్ము

మామూఁపువసుదేవ మాన్యుడమ్ము!

బలభద్రమూర్తి మాబావ గావలెనమ్ము

కొమ్మరేవతి తోడికోడలమ్ము

సకియరుక్మిణి మాకు సవతియేర్పడెనమ్ము

తగబంచరరుడె మాతనయడమ్ము

మగువరో సాత్యకి మఱుది గావలెనమ్ము

యలసుభద్రయు మాకు నాఁడుబిడ్డ

గీ. ఇంద ఱున్నాఁడు నున్నందుకేమి ఫలము?

కలిమిబలగము సకలభోగ్యములు గలవు;

ఎన్నియున్నను నింతుల కెందుకమ్ము?

ప్రాణనాథుండు త న్నెడఁబాయుచున్న!

శ్రీ. నల్లనిక్షస్తూరి నామంబుక్రిందను

దిలకంబు కొనగోర దిద్దిన్వాడు

రంగై నపదివన్నె బంగారుతొయ్యెత్తుల్

పట్టునన్నెల సిగం జాటిన్వాడు

మెఱుగుదేరెడి నీలమేఘవర్ణపు మేన

మంఛిగంధ మలంకరించినాఁడు

ఘననవరత్న సంఘటిత మైవెలెగడు

కడియముల్ సందిటంగట్టిన్వాడు

శ్రీ. తొడరి దంతపు బావలు తొడిగినాఁడు

వెలది చెంగల్లు పూచండవేసినాఁడు

సుందరాంగుండు దేవకీసందనుండు
చెలంగి మేనత్తతో బొందుచేసినాడు.

సమస్యలు.

“తోచు నడంగు వెండియును దోచు నడంగు మెఱుంగుచాడ్పునన్”

ఉ. మాచితి భూతలేంద్ర యొకవోద్యమ్యగం బని నీత పల్కెగా
లేచి శరాసనాంబకము లీలగఁజేకొని ప్రేయభోన మా
రీచుఁ డరణ్యవాటిని జరించెడు మాయలు రాముకంటికిన్
దోచు నడంగు వెండియును దోచు నడంగు మెఱుంగుచాడ్పునన్.

ఉ. పాచికలాడి సోలి పిదపన్ గురరాజును గెల్చిమిక్కిలిన్
యాచకతోట్ల కిచ్చి బహుయాగముల స్నెఱవేర్చినట్టి యా
కీచకవైరిసోదరుండు గెల్చినరుద్రజడన్ శకాంకుండున్
దోచు నడంగు వెండియును దోచు నడంగు మెఱుంగు చాడ్పునన్

ఉ. కాచిఫలించు నోషభులుగల్గుగిరిన్ ధరియించి బాహువుల్
పీచుచు నట్టిదాఁటి కపివీరబలంబులఁబ్రోవఁ గ్రక్కునన్
భేచరమార్గమందుఁ జనుకేసరినందనుఁ డ్రభ్రమం దిలన్
దోచు నడంగు వెండియును దోచు నడంగు మెఱుంగుచాడ్పునన్.

తామసి తా మసి గాకపోవునే.

చ. పురములఁ గాల్చిపొల్చె ఫణి భూషణుడై నుతి గాంచి మించెఁ గం
ధర గరళంబు దాల్చె నెగకంటను మంటలు రాల్చె నట్టి యీ
శ్వరునెదిరింపఁ జాల ననఁజాలక యింద్రుండు పంప బేలయై
తఱిమి యెదిర్చి మన్మథుండు తామసి తా మసి గాకపోవునే.

చ. హరునిజయించినాడు హరి నర్మిలి పారథిఁ జేసినాడు తన్
జెఱవిడపించినాడు తననేనలతోఁ గోనిపోవు గోవులన్
మఱిచినాడు క్రీడి యని మాటదలంపక రాజరాజు తా
దఱిమి యెదిర్చి పాండవులఁ దామసి తా మసిగాకపోవునే.

చ. హరునిశరాసనంబు తెగటార్చిన చందము పార్థ భంగమున్
దురమున వాలిచావు ఖరదూషణు లాదిగదైత్యుల్లిట్లుటల్
అరయగ దైత్యులుకొగపులు నైనవిధంబు నెఱింగిరాముతో
దఱిమి యెదిర్చి రావణుడు తామసి తా మసి గాకపోవునే!

శంఖంబుల్ దివినుండి జాఱిపడియెన్ జంబూధలప్రక్రియన్.

కా. ప్రేంభిల్నే మను సత్యభామకొఱకై కృష్ణుండు నీడేజరా
ట్రంఖాణస్థితిఁ బారిజాత మిల వేడ్కందేగఁ దద్వాసనా
రింఖాయు క్తము లై మిళిందములు పేర్మిన్ బద్మ సంఖ్యల్ మహా
శంఖంబుల్ దివినుండి జాఱిపడియెన్ జంబూధలప్రక్రియన్.

రాధేయుడు నందినెక్కిరావణుగలిచెన్.

క. యోధన్వండు కురుబలముకు
మాధవసఖుడేమి యెక్కిమఱి తిరుగాడున్
సాధించె రాముడెవ్వని
రాధేయుడు నందినెక్కి రావణుగలిచెన్

గుఱ్ఱమునకు నైదుకాళ్లుకోడికి వలెనే.

క. కఱ్ఱచెలి యెక్కితిరిగడి

గుఱ్ఱమునకు నగతనూజకొమరుండెక్కి

గుఱ్ఱమునకుఁ బదోద్భవు

గుఱ్ఱమునకు నైదు[?] కాళ్లు కోడికి వలెనే

అర్భ, దర్భ, నిర్భ, వచ్చునట్లు సమస్య [రామలింగకవియట
పూరించినది.]

క. అర్భకులు లేకకూచన

దర్భల పాపన్నకిచ్చె దన యాలిని నా .

నిర్భాగ్యుడు తనచే మఱి

గర్భముగాకున్న బోతు గాడైలకొసంగెన్.

[రాయలుకోపింపఁగా రామాయణకథాని పరముగా మరలఁజేప్పెనట.]

క. ఆర్భకులు లేక యాజియు

దర్భలశయనమునఁ బండి తపసి వసిష్ఠుఁ
నిగ్భయతవేడి సతులకు
గర్భంబగు నట్టి క్రతువు గావించె నొగిన్.

క. ఆర్భకులు గల్లుటకు సు

దర్భముగా నున్న మదిని దపియించుపతిన్
నిగ్భరత వేడి యునుచే.
గర్భముధరియించి కుంతి గాంచెనుమారున్.

తిలకాష్టమహిమ బంధము.

క. తిలకాష్ట మహిమబంధము

ఫలములు భోజ్యములు యజ్ఞపశువుల నేనే
యిలఁగూర్చు కొంటి రాముని.
బిలువఁగ వచ్చితిని బంధభీతులఁ బ్రోవన్.

క. వలలుండు ప్రాయ్యమిడను

గలకలమని కాఁగుచిందె గంజికి దిగిపన్
దిలకాష్టమహిమబంధమా
సులభతఁడెమ్మనుచుఁ దోడి నూదునిబంపెన్.

క్షుశ్రుశ్శ్రు యల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి పూరించినదట.

ఉ. వట్టువహార రత్నములు వన్నెనగల్ పులిమిఁడ వచ్చునా
పుట్రయటన్నరీతి జిగి బొల్పుగు మాచుకలీలఁ జూచుచున్
దొడ్డిల నేల కేలఁ గొని గోరులనొక్కుము నాధయంచుఁ దా
గుట్రయొనర్చి లేమ తనగుబ్బలయొబ్బు సహింపలేమిచేన్.

విద్యా సభిసవరాయ బిరుదాంకితుడగు మాడభూషి వేంకటాచార్యకవి
శీతికా పురాధీశ్వరు నాస్థానికి శతావధానము చేయ నరుదేరగా “ఇంక” నని
యారంభించి కంపపద్యముతోఁ బ్రభుగుణకీర్తనముచేయ నీయన కోరెనట!
అశువుగా వేంకటాచార్య కవి చెప్పినపద్యము:—

క. ఇంక నెవ్వరి కీగుట నీ

ప్రకటగుణుండైన రామరాయత్మాభ్యు

స్సుకృతి జనసోపమని కీ

ర్తికి సరిగా రావు సుమ్ము పృథ్వీస్థలిలోక.

అరసున్న ప్రాసము రారేదని యాచార్యులుగారి నాక్షేపించి సుబ్ర
హ్మణ్యకివి యీక్రింది పద్యమును జెప్పెనట:—

క. ఇంక విను నీయశమునకుఁ ద

లఁకి శశి కృశుడయ్యను మఱలఁ బెరుగ వేర్వ

ల్లఁకియుఁ గొనునో తొలిమలక

లఁకులను శ్రీరామరాయ లలితశ్రేయా!

సభాపతి.

క. శ్రీరమ్యుండు సంతతశృం

గారుండు రాజాన్వయప్రకారుండు సుతదా

నారూఢుండు సకలకళా

పారంగతుఁ డనఁగ నాసభాపతి యొప్పుక.

క. తరుణుండై నవరత్నా

భరణుండై గంధపుష్ప పరిమళయుతుండై

పరనారీ సోదరుండై

పరగినవాఁ డమరు నాసభాపతియనఁగక.

క. తనయుల మంత్రుల మిత్రుల

నునిచి సమీపమునఁ దగు నియోగుల విద్య

జ్ఞులను మన్ననఁ గొందఱు

కునుఁ దగునాసనము లిచ్చి కూర్చుండంగఁ.

క. సరపతియై ధనియై సు

స్థిరమతియై సకలవిబుధ సేవితవిద్యా

పరిణతుడై చతురుడై

పరగినవాఁ డమరు నాసభాపతి యనంగఁ.

క. భావజ్ఞుల రసికుల సు

భావసగలవారి రాయబారులఁ గవులఁ

రావించి యధాసనమున

భావనతో నునుపనలె సభాస్థలి నడుమఁ.

క. వీరాహవమున విజయియు

ధీరోదానండు సుగుణతేజోనిధియై

యారయ సింహాసనమున

నాయాధుం డగుచు నొప్పు నాసభ నడుమఁ.

వ. ఇట్లు కొలువున్న సభాపతిలక్షణం బెట్టి దనిన బ్రహ్మదేవుని వామ దక్షిణ భుజంబులం బ్రభవించిన సోమసూర్యవంశంబులం దుదితుండై రాజన తామస సాత్త్వికంబులనియెడు గుణత్రయంబు తెలిసి దానధర్మ పరోపకారం బులు సేయుచు స్వర్గమర్త్య పాతాళంబు లనియెడు లోకత్రయంబు నెఱింగి భూత భవిష్య ద్వర్తమానంబు లనియెడు కాలత్రయంబును బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను మూర్తిత్రయంబు నెఱింగి ప్రభు మంత్రోత్సాహంబులను శక్తిత్రయంబు గలిగి శత్రు మిత్రోదాసీనుల గుఱిఁజింగి ప్రాప్తాపరాప్తా మధ్యా ప్నాంబులను త్రికాలంబుల వార్చి యాహవనీయ దక్షిణాగ్ని గార్హ పత్యంబు

లను త్రేతాగ్నుల ప్రభావంబులం బెలిసి దారేషణ పుత్రేషణ ధనేషణంబులను
 సీషణత్రయము నర్జించుకాలంబెఱింగి కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగంబులను
 చతుర్వ్యగంబుల ధర్మంబు లెఱింగి ధర్మార్థకామమోక్షంబులను చతుర్విధ
 పురుషార్థంబులం దత్పరుండై, యాస్వీతుకీ త్రయీవార్తా దండసీతులను విద్యా
 చతుష్టయంబుం గని ఋగ్యజు స్సామాధర్వణంబులను చతుర్వేదంబులం బ్రస
 త్తుండై వేదశాస్త్ర పురాణేతిహాసంబులం దాదరంబు గలిగి సామభేదదాన దం
 డంబులను చతురుపాయపరుండై బ్రహ్మచర్య గార్హస్థ్య వానప్రస్థ ఖైత్యుకంబు
 లనియెడు చతురాశ్రమంబు లరసి రక్షింపుచు రథగజాశ్వ పదాతులను చతు
 రంగబలంబులం గలిగి మనోబుద్ధ్యహంకార మమకారంబులను చతుర్విధ తత్త్వ
 పరిజ్ఞానుండై, క్షౌరాభ్యంగ దంతధావన నిర్మల వస్త్రంబులను నలుతెఱంగుల
 గజగజికలుగలిగి వస్త్రాభరణ గంధపుష్పంబులను చతుర్విధకృంగారవంతుండై,
 ఉన్మదన మదన వశికరణ సంతాపనంబులను చతుర్విధ మదనమార్గణంబులు
 తెలిసి, భద్ర దత్త కూచిమాచ పాంచాలురంజోలి, విటవిదూషక నాగరక
 షీతమర్దకులయు, చిత్తని హస్తని శంఖని పద్మని యను చతుర్విధజాతి
 స్త్రీలయు లక్షణంబుల నెఱింగి బాలాయువతీప్రాధాలోలలను స్త్రీలనయః
 పరిపాకంబు నెఱింగి యనుభవించు నేర్పుచు, చతురీకాచారికా సంచారికా
 దూతికాలక్షణంబులనెఱింగి పృథివ్యక్షేజోవాయ్వాకాశంబు లను పంచభూ
 తంబులను శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబుల నెడుపంచభూతతత్త్వంబులను త్వచ్ఛ్చతు
 శ్శ్రోత్రజిహ్వస్థూణంబులను పంచేంద్రియంబులను వాక్పాణిపాయూపస్థ
 లను పంచకర్మేంద్రియంబులను ప్రాణాపానవ్యానోదాన సూనంబులను పంచ
 ప్రాణంబులను నెఱింగి ప్రారంభోపాయపురుషసంప ద్దేశకాలవినివిభాగపాతప్రతి
 కారసిద్ధినిశ్చయంబు లను పంచాంగతంత్రంబుల నెఱింగి, ఊడుట, వ్రేయుట,
 మీటుట, వాయించుట, కంచుగీచుటలను పంచమహాశబ్దంబుల నెఱింగి స్త్రీ
 రత్నాశ్వరత్నవిద్యద్రత్రాన్నదానపుత్ర రత్నంబులనియెడు పంచరత్నంబులం

చెలిసి, బ్రహ్మయజ్ఞ దేవయజ్ఞ పితృయజ్ఞ ఋషియజ్ఞ భూతయజ్ఞంబులను
 జేయుచు, గోమూత్ర గోమయ దధి ఘృత తీరంబులను పంచగవ్యంబుల
 నెఱింగి, మిశ్రభేద సుహృత్సాధ సంది విగ్రహ లబ్ధప్రణాళి సంప్రేక్షకారి
 త్వంబులను పంచతంత్రంబుల నడలోకించి అరవిందా శోక చూత మల్లికా
 నీలోత్పలంబులను పంచబాణంబులకు లోనుగాక భక్త్యభోజ్య లేహ్యచోష్య
 పానీయంబులను పంచవిధాహారంబులను కటుతి క్తలవణ మధురామ్ల కషాయంబు
 లను పశ్చాదుల ననుభవించుచు, సందివిగ్రహ యా నాసన ద్వైధీభావ సమా
 శ్రయంబులను రాజ పద్మణంబుల నెఱింగి కామక్రోధ లోభి మోహ మద
 మాత్సర్యంబులను నరిషడ్వర్గంబు వివర్జించి, హిమ శిశిర వసుధ గ్రీష్మవర్ష శర
 త్తులనియెడు విద్యతువుల ధర్మంబుల నెఱింగి నడచుచు, హరిశ్చంద్ర నల పురు
 కుత్స పురురాల సుగర కార్తవీర్యులను నాధురుచక్రవర్తుల చరిత్రంబులనుచు
 జేనవైష్ణవ శాక్తగౌణావత్య చార్వాక బౌద్ధంబులను పడ్డప్పుసంబులకు సముండై
 వేదాంత వైశేషిక భాట్ట ప్రాభాకర పూర్వోత్తర మీమాంసలను పట్టాత్మ్యం
 బులను పరిక్షించుచు యజన యాజనాధ్యయనాధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహ
 పట్కూర్మ నిరతులైన బ్రాహ్మణుల నరసి రక్షించుచు, జంబూషువు కుశక్రాంచ
 శాక కాల్యూరీ పుష్కరంబు లనియెడు సప్తద్వీపంబులం గీర్తివెలయ, నాందోళి
 కాంబరభరణవాహన రాజ్య సతీ కర్పూర తాంబూలంబులను నుచిత షష్టాం
 గంబులు గలిగి సామృద్ధాన భేద దండ మాయోపేక్షేంద్ర జాలంబులను సహో
 పాయంబుల నెఱింగి స్త్రీ ద్యూతపాన మృగయా వాగ్దోషదండదోష నిరర్థక
 వ్యయంబులను సప్త వ్యసంబులు వర్జించి సుతనిధి దేవగేహ వసత్కటాక సత్కృ
 తులు నల్లులను సప్త శ్లోతానంబులం బడసి, కవి విద్య త్వరాణి కైతిహాసిక
 భట పరిహాసక గాయకులను సభా సహంగంబులం బరివేషితుండై లనకేతు
 మ్మహా సర్వ రుధి తీర శుద్ధోదంబు లనియెడు సప్తసముద్రంబుల నెఱింగి
 మహేంద్రమలయ సహ్యా కు కిమ గంధమాదన వింధ్య పారియాత్రంబు లను

సప్తకులపర్వతంబుల నెఱింగి, బ్రాహ్మి మాహేశ్వరీ కామరీ వైష్ణవీనారాహిం
ద్రాణీ చాముండలను సప్త మాతృకల నర్చించుచు, స్వామ్యమాత్య సుహృ
తోశ రాష్ట్ర దుర్గ బలంబులను సప్తాంగబులు గలిగి, కళ్యపాత్రి భరద్వాజ
విశ్వమిత్ర గౌతమ జనుదగ్గి వసీష్టలను సప్త మహర్షుల నెఱింగి, అయోధ్యా
మధురా మాయా కాశీ కాంచ్యవంతికా ద్వారావతు లనియెడు సప్తపట్టణం
బులంజూచి, యమ నియమ ప్రాణాయామ ప్రత్యాహరణ్యాన ధారణ సమాధి
యోగంబు లనియెడు యోగాష్టాంగంబుల నెఱింగి, దాసశ్వము దారి
ద్ర్యము, దారహౌన్యము స్వయంకృషి యాథ బుణము, మార్గము నడచుట
యనియెడు నష్టకష్టంబులంబొందక, ఐరుణండు, ధ్రువుండు ఆగ్నేయండు
ఉపరిచరుండు ప్రత్యూషండు ప్రభాసుండునను నష్టవసువుల నెఱింగి యన్న
వస్త్ర గంధ పుష్ప తాంబూల వనితాశయన సంగీతంబులను నష్టభోగంబుల నను
భవింపుచు దానీ బంధు సుత భృత్య వస్తు వాహన ధన ధాన్యంబులను నష్టైశ్వ
ర్యంబులు గలిగి, కులరూపగుణ విద్యా ధన యావన బల రాజ్యైతపంబులను నష్ట
మదంబుల నహంకరింపక, కస్తూరి కర్పూరము చాఁడు జవాది, అగరు పన్నీరు
తట్టువునుగను గంధమునను నష్టసుగంధ పరిమళ లేపనుండై, - శృంగార మీ
కరుణాద్భుత హాస్యబీభత్స రాద్ర శాంతభయానకంబులను నవరసంబుల నాజే
శంబుగలిగి, ముక్తామాణిక్య వజ్ర వైడూర్యగోమేధికపుష్కరాగమరకత నీల
ప్రవాళంబులను నవరత్నగుణవిశేషంబులం బరిజ్ఞాతుండై పద్మమహాపద్మ
శంఖ మకర కచ్ఛప ముకుంద కుంద నీల వరములను నవనిధానంబులం గలిగి
మకరీ అత్రి ఆంగిరసుండు పులస్త్యుండు పులహుండు క్రతుండు భరతుండు
దత్తుండు వసిష్ఠుండు నను నవబ్రహ్మల నెఱింగి, సూర్య సోమ కుజ బుధగురు
శుక్ర శని రాహు కేతువులను నవగ్రహంబుల విమర్శంబు గలిగి, యింద్రఖండ
తరు ఖండ తామ్ర ఖండ చక్రఖండ నాగఖండ సౌమ్యఖండ బ్రహ్మ
ఖండ గభస్తిఖండ భరతిఖండంబులను నవఖండంబుల నెఱింగి మఱియు

మథ జననయర తంబులను నష్టగణంబులను, స్వరప్లతోభయ వృద్ధ్యను స్వార
వికల్పప్రాదిభేద బిందుసంయుక్త భిన్నప్రత్యేకవిభాగ కాక్వాదేశ నిత్యాఖండ
వర్ణచక్కటై కక్కిటి పోలికసరసంబులను నిరుపది నాల్గువర్ణభేదంబులనెఱింగి,
ఋతు నాయక నవరతి జలకేశీ ప్రయాణ రణ మధుపానాశ్శోదయ చంద్రో
దయమహిపతి పురగిరి మంత్రదూత పరిణయవారాశ్వగజ వన వర్ణనలను నష్టాదశ
వర్ణనలండెలిసి, సంస్కృత ప్రాకృతకౌరనేనీ మాగధీవైశాచికామాలికా
పద్ధంత తెలుంగులను నష్టభాషలం బ్రహ్మణండై ఛందోభంగయతిభంగ విసంధిక
పునరుక్తి సంకయాపక్రమవ్యర్థ మహావర్దంబు విరూపిత శబ్దవిరోధంబులను దశ
దోషవివర్ణితుండై, కుసుధి, దుస్సుంధి, చుట్టుప్రాస, వైరివర్ణంబు దేశవిరో
ధంబు కుఱుచకాకు, నిడుదకాకు, తెలుంగులకుఁ జోఱరాని సంస్కృతక్రియ
లు, దుష్ప్రియోగంబులను దశవిధాపశబ్దంబులుఁ చోఱనీయక, నవరసాలం
కారంబై ఛందోబద్ధంబై మృదువర్ణవాక్యంబులు గలిగి వాక్యదశదీపితార్థ
వైభవంబుల నెఱింగి లక్షణలక్ష్యంబులు కావ్యనాటకాలంకారంబులు చెప్ప
నేర్చిన సుకవివరులకు నిధి నిక్షేపజలపాపాణాక్షీణాగామి నిర్ధనాధ్యంబులను
నష్టభోగ తేజస్వామ్యసహితంబుగా గృహారామతేత్రంబుల నిచ్చి యరసి
రక్షించుచు, మాతునని చింతించుట, వగచుట, యుస్సురనుట, కొనియాడుట,
సిగ్గెఱుంగకుండుట, అన్తంబరుచికంబగుట, జ్వరమువచ్చుట నాబుకతోట్రువడి
యుండుట, జీవంబు తొలంగఁజూచుట ప్రాణపరిత్యేగంబు సేయుట యను
పశావనలమర్మంబులుచెలిసి, వణియుట, తలనొప్పివచ్చుట గణగణికలు విడు
చుట ఆత్మమఱుచుట తలపోయుట చింతనొందుట, కృశించుట, వైన్యంబు
నొందుట దుఃఖియగుట, ఊర్పులంబొరలుట, ఉన్నచోటెఱుంగకుండుట,
నిరాహారియగుట, క్రాంగుట మోనంబుఁదాల్చుట, అరజీవి తొలంగుట, సంహ
రియగుట, యనహడకావళులభేదంబులెఱింగి అంగుష్ఠము, ఆరకాలు, మండ,
మైకాలు, ఊరు, జఘనము. నాభి, కుక్షి, కచము, వక్షుము, గళము, అధ

శ్రమ, కపోలములు నేత్రములు, ఫాలము మస్తకంబు నను షాడకకళాస్థాన. మర్మవిభేదంబుల నరసి, తెల్లదమ్మి, కలునమ్మెల్ల, రిసె, మావి, జాజి, పొన్న ఆశోకంబు, విరవాది, మల్లె, పొగడ, గేదంగి, పాదిరి, కలిగొట్టు, సురపొన్న. కదళికా పుష్పంబులను షాడక బాణంబులను, చిగురువిల్లు, తీగవిల్లు, తీపువిల్లు, పూవిల్లు నను నాలుగు విండ్ల సుధించి యేయుమవన బాణంబులకు లోసుగాక హావభావ హేలా మాధుర్య ధైర్యలీలా విలాస విచ్ఛిత్తి విభ్రమ కిలికించిత మోట్టయిత కుట్టమిత బిబ్బిక లలిత కుతూహల చకిత విమృత హాసంబులను పదునెనిమిది శృంగార చేష్టలు గల స్త్రీల చిత్తంబుల నెఱింగి, స్తంభప్రళయ రోమాంచ నేద వైస్వర్య కం పాశ్రు వైస్వర్యంబులను సాత్త్విక భావంబు లెనిమిది నెఱింగి, నిర్వేదద్వానిశంకా నూయా మద్రమాలస్య దైన్య చింతా మోహ స్మృతి ధృతి వ్రీడా చాపల్య హర్షా వేగ జాడ్యగర్వ విషాదాత్సుక్య నిద్రా వస్మారసుప్తి ప్రబోధామర్షా విహితాచందమతివ్యాధ్యున్మాద చరమ త్రాసవితర్కంబులను ముప్పదిమూడు సంచారి భావంబుల నెఱింగి, రతిహాసో క్రోధోత్సాహ భయజాగుపా విస్మయశమంబులను స్థాయిభావంబుల నెఱింగి జాజి మల్లె మొల్ల విరవాది సంపంగ నేనంతి తామర చెంగలువ కలుగొట్టు గేదంగి గురువింద పొగడ, బొన్న పాదిరి కరవీరము, ఆశోకము మంకెన. సురపొన్నలా దిగాఁగల పుష్పంబులు, కురువేరు, పచ్చ, సమ్మేళనంబు ధరియించి చాసీతి బంధంబు రతితంత్రంబులఁ బ్రమదాజనంబులఁ దృప్తిచేయుచు మఱియు బ్రహ్మక్షత్రియువైశ్యహూద్ర వ్యావహారిక గోరక్షక పాంచాల (పంచాహణ). కుంభకార తంతువాయుక్షరకరజకవస్త్రచ్చేదక చర్మకర్మక పతితకతిలఘాతక లుబ్ధక సంకీర్తక చాండాలమాతంగులను నష్టదశజాతులు సంకరంబులుగాకుండ నరసి. రక్షించుచుబ్రహ్మవసిష్టాశ్రేయమునుపాల స్త్యరోమశమరీచ నారదశౌనక భృగుచ్యవనగార్ద్య పారాశరంబులను జ్యోతిష సుహితలక్షణంబును, సారజ, రోమకవసిష్ట సోమనూర్య సిద్ధాంతంబులను పంచసిద్ధాంతజ్యోతిషకాస్త్రరహస్యం

బుల, నెటింగిన మహాకౌత్తితిషి కులనరసిరక్షించుచు, ససి ముసల ముద్గర రోహణ, కణయ కంపణ శిల్లు భిల్లాతక, భండివాల కలవాల కుంత కోదండ కతారతో మర పంశు త్రిశూల వజ్రముష్టి గదా తొడిలొంగూలంబులు నతశయు వంకిణి, చక్రము సుబళయ్యఁజె యమవకోల సెలకట్టె పట్టెనము, ప్రకూర్మము, నఖనయూరము, దండనానంబులను, బత్తి సాయుధంబులనుం బ్రవీణుండై, లారి ప్లువ లక్షణ శుద్ధ చిత్ర దృఢత్వ దూరాపాతంబులు మెఱయ నేర్పి మఱియు మంజరి పదమంజరి భూపాల క్షిరాగ బంగాళ హిందోళ వైరపి గొళలను పురుషరాగంబు లెసిమిదియును గుజ్జరినారాయణి గుండక్రియ లలిత దేసితోఁడి మలహరి, బవులి, వేసానతి, ఆంవోలి, ఆహరి, భల్లాతకి కన్నడగాళ ధన్యాసి ఛాయాగాళ రామక్రియ, వరాళి మంగళకాళక, నరప్రియ, ఖురంజి దేవగాంధారి సాళంగ నాట దేశాక్షి పూర్వగాళయు నను నిరువరినాల్తు స్త్రీరాగం బులనెటింగి మాళవి గొళరితి గొళనారాయణ గొళబేతాళ గొళస్త్రీ వరాళి వసంతవరాళి శోకవరాళి నాగవరాళి పంతువరాళి తోటవరాళి బవులి రామ క్రియ, మేళరామక్రియ, నాదరామక్రియ, సామంతమలహరి చెంచుమలహరి కాంభోది గుమ్మకాంభోది మధ్యమావతిగుజ్జరి సామంత వసంత. శుద్ధవసంత. మేఘరంజి, దేశాలనాట, హంపీరనాట ముఖారి శంకరాభరణ హేజిజి పాతికు రంజి నీలాంబరియనియెడుముప్పదిరెండు నపుంసక రాగంబుల నెటింగి, మాళవి శ్రీ దేవగుప్తి సావేరి కొండమలహరి కొనమలహరి శ్వేతకాంభోది దీప కంబు పంతులాదిగాఁగల మిశ్రంబులను, వేళలు, మైత్రియు, శ్రుతి జాతివర్ణం బులును శుద్ధసాళగసంక్లిష్టంబులను స్థావప్రపంచ విస్తారంబులును, తతా వనద్ధ ఘన, సుషీరంబులను గీతవాద్యంబులను మంద్ర మధ్యమతారంబులను స్వర భేదంబులను సకల మోహన సంగీత విద్యా విశేషంబుల నెటింగి చరచ్చరి, చారణి బహు రూపలక్షణ చాగుడంబు శుద్ధపద్ధతి ప్రేంఖణపద్ధతి, కుండలి నృత్యంబు బొండలసకంబు బాడికంబు రోసకాఖ్యంబు పాపరాళికంబు కందుక కోలాట

కంబులను, పోడక వీధి సృత్య ప్రకారంబుల నెఱింగి భవస్సదేశభాషాప్రవీ
ణుండై యక్షరలక్షణ వేద శాస్త్ర పురాణోతిహాస శిక్షావ్యాకరణ నిరుక్త
చ్చందో జ్యోతిషాలంకార వశ్యా కర్షణ స్తంభసోచ్ఛాటనమారణ విద్యేషణా
దృశ్య సంచ పరకాయ ప్రవేశగణిత లిఖిత గాంధర్వ వీణావేణుమృదంగతాళ
సృత్యకవిత్వశూరత్వో దారత్వ సంగ్రామలక్షణ మల్లయుద్ధ బేతాళమత చిత్ర
కర్మముష్టిమోహసేంద్రజాల మహేంద్రజాల రథగజాశ్వ జనరత్న భూషణో
యోగశాస్త్ర మంత్రశాస్త్ర శకునశాస్త్ర శిల్పిశాస్త్ర వైద్యశాస్త్ర మదన
శాస్త్రాగ్ని స్తంభన జల స్తంభన ఖగ్గ స్తంభన దృష్టి స్తంభన జిహ్వ స్తంభన శుక్ల
స్తంభన రసవాద పీలువాద కాష్ఠవాద ధాతువాద గారుడంబు లనియెడు
చాపస్త్రవిద్య లందుఁ బ్రవీణుండై, మఱియు మహాప్రధాన మాండలిక సామంత
సేనాధిపతి ద్వారపాలకావసర ఘటికార పణిహరి రాయభార గణక విజర
పురోహిత, పారాణిక, జ్యోతిషిక, కావ్యక విద్య ద్వేవార్చక మాల్యకార పరి
మళకరండాధికార గోమేధికారగజాధికా రాశ్వాధికార ఎస్త్రాధికారధాన్యాధి
కారోగ్రాణి కాంగరత్నక నూన సువ్వారిక చాణూరవేతాళ తాంబూలికాల
ఎట్టిక సరవాహన ఛత్రక చామరక కాశాంజిక కఠారిక పాపుడక నాట్టిక
హింకారిక కట్టిక భట్ట పాళక పరిహాసక క్షేరక రజక వస్త్రచ్చేదక చర్మకర్మ
కాడియాళక పురపాలక వనపాలక నరవైద్య గజవైద్యశ్య వైద్య పశువైద్య
కాహళక, భేరిక, మృతాపక కారుక, సువర్ణకారక మంథకారక చిత్రక వ్యావ
హారికకొట్టికమృగయాత్రక కక్షీయాత్రమలనియెడు (కొన్నితప్పులు?) బాహ
త్తరినియోగంబులంగలిగి వ్రీహి యువమూషిల ముద్గకుశుత్త గోధూమ ప్రియంగు
మసూరక్యామక నీవార వైణవము లను ద్వాదశభాన్యసంగ్రహణుండై, తులా
పురుషహిరణ్యగర్భ బ్రహ్మాండకల్పవృక్ష సహస్రశ్శేనుహిరణ్యకామాభేను సువర్ణ
రథ హేమహస్తీ కనకలాంగూల పంచమహాగ్రహ విశ్వచక్ర రక్తభేను భూత
ఖటదానబులను(?) పోడకమహాదానధరంధరుండై ధ్యానావానానాసనార్హతి
సాధ్యావసునియ స్నానవస్త్ర యజ్ఞోపవీత గంధాక్షత పుష్పధూపదీప నైవే

ద్యతాంబూలంబులను పోడోహచాపూజావిధానందై యార్యధర్మంబు దష్టు
క వర్తించుచువాడు సభాపతి యనంబరగు.

ప రి శి ప్త ము.

హరిహర రాయలు.

చ. హఃహరదేవ నీ పవిత్రతారల నమ్మితలీలద్రుంపఁగా
గరికః వాజి వాజి నవఖండవిఖండవిఖండ ధారలై
యరుదుగ నీదు హేతిజతరాగ్నులఁ బర్వమ నెప్పుడుండురా
ధరధర ధారధర ధరధర ధరాధర ధారధారలక. [?]

తిరువ శ్లేంద్రుఁడు.

లయ. నిగనిగని చమ్మలును నగుమొగములున్ నకన
కగు నడుములు స్మైలయ జిగి నమరకాంతల్
నగధరుఁడు మెచ్చ భవదగణితగుణాఘముల
నొగి థిమికి థింధిమికి దిగుడధిమి ధిమి తొం
దిగుడధిగి దిగుడగణ తగుడ తతతొం తగణ
జగుధగిణ తత్తిగణ తగుడ తత తత్త
జగుడగిణ తాతిగణ తగుడతతతాయనుచు
మిగుల నటియింపుదురు తగఁదిరువశ్లేంద్రా!

నాగిబై చరాజు.

ప్రీతిహారత వైరిరాజులఁ గాని జమ్మన
ప్రేయపు మాన గోపందరాయ
అది లావు నిదిఘనం బనుదళంబులఁగానీ
చొచ్చి నక్కపు దివిమాటకార

ప్రసనడత్తుడు మహాబలుడగు నృపుగాని

యొఱయపు రాయరాహు త్తమిండ

పటఖానుఖానాది బలుద్దుర్ములుగాని

కొన విలఁ బురియమార్కొలు గండ

గీ. గండభేరుండ యు త్తమ గండవిరుడ

పీఠకేచార రణరంగ పీఠభద్ర

నవ్యగుణహార సాగిగన్నయకుమార

బలిర లైచామహాపాత్ర బహుచరిత్ర.

సీ. బహుముఖ బ్రహ్మాండ భాండంబు దివెగుడు

సంపూర్ణపీఠంసంబు చమరు

భీమప్రతాపార్క చింబంబు తీరుపత్తి

విజయసంగరధూమి వేటసాలము

సంచమహాశబ్ద బంధంబు గంటలు

కరవాలత్తైరవాకార మంబు

మేటివైరుల పాలిన్యత్యువు చొప్పరి

సహజసన్నాహంబు శక్తిగాఁగ

గీ. రాత్రిపగ లన కేప్రొద్దు రాజసమున

గంటవేటాఁడె దహితమృగములు సమయ

కాంతి హిమధామగండరగండ నామ

శక్రమనారాచ గన్నయ సాగిలైచ.

సీ. నెరవుగాఁ బేరిన నెత్తురుదబ్బలు

గుఱుతుగా నంటిన క్రొవ్వుపొరలు

మేపుపొట్టలమీఁద మెదలాడు ప్రేవులు

చెదరి చించినగుండ చేరుగుదులు

మాటైనకుప్పలు మాంసఖండంబులు
 చరణముల్ కరములు శల్భములును
 మొసలికినూడిన మూలుగుకొడుపులు
 పవనంబు వోవనిపచ్చిథలలు

గీ. కందుకూ లొద్ద భూతాలు కలసిమెనఁగ
 ఘాసమల్కల గెల్చు శేఘనము నీకు
 బల్ల సురధాణ బిరుద సంపాదవాద
 శత్రునారాచ గన్నయసాగిబైన.

నీ. పులితలాటంబుకై కలహించుదామెల్ల
 మలయకుసని [?] రేకుమడఁగొట్టి
 నెఱిగండభేరుండ బిరుదుకై పట్టిన
 జెల్లంకులను నాజి విరుగఁద్రోలి
 మునుక రక్తక్షేత్రమునకునై యొరసిన
 యినుగంటితిమ్మని నేపణంచి
 బల్లెసురత్రాణవట్టు బిరుదముకై
 సెట్టిపల్ రాఘవుచేత చెఱించి

గీ. మఱియుఁ దక్కినమన్నీలనురముచేసి
 మించె నీకీర్తి దిక్కుల మేది నందు
 బల్ల సురధాణ బిరుదసంపాదవాద
 శత్రునారాచ ! గన్నయసాగిబైన.

క. ఈసాగి బై చభూవరుఁ
 డీసాగిన మొదలు నర్థలేచిరి ఫిరులక్క
 రా సాగి బల్లెమందిన
 బోసాగిరి వైరు లింద్రపురికిని న్నమరుక్క

మ. సరసాగ్రేసర సాగిగన్నయయకుమారా బైచిభూపాల యి
 ధరణిన్ నీ కరిగోరు చెల్లునట చిత్రంబూ తలభంగ ని
 ర్భరతారుణ్యవయోవిజృంభ యగురంభానావిఫాలిండ్ల నీ
 యరిగో రెంతయుఁ జెల్లుచుండునట జంభారాతి లోకంబునన్.

వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయఁడు

సీ. అంగుగా నపరంజి యంచుచీరె ధరించి

రంగై మెఱుంగారు రవికందోడిగి

రమణులందియ్యఁగా రహి రత్న ఖచితమా

సొమ్ము లందంబుగ సారిడిదాల్చి

చెలికత్తెపై నొక్క చెయివైచుకొని, స్వామి

యింతప్రా ద్దాయె రాఁ డేమటంచు

నెల్లిపూదండచే నల్లిన చల్లని

సురటిచేఁ బూని యచ్చోటనలచి

గీ. రాకపోకల నిస్సె పరాకుమాని

యరయచున్నది యదిగొ మాయమ్మ సాధ్య

పరమదనకోటిలావణ్య వాసిరెడ్డి

వేంకటాద్రింద్ర మస్నేహం వీరచంద్ర!

రాజనితి

ఉ. మానమె భూషణంబు చనుమానమె సౌఖ్యకరంబు నిర్మల

జ్ఞానమె ముక్తికాస్పదము గానమె విద్యలకెల్లరాజా సం

తానమెపో ఫలంబు మహిధర్మమె తోడు తలంపఁగా నుదా

శినమె వీడుకోలు గుణశేఖర పెమ్మయసింగధీమణి!

సీ. మగనాలి మీఁదను మమత యుంచుచున్నాడు

పగవనితో మింఁడు నగఁగరాడు

నగరివాకిలి నంటు మగువలఁ బిలరాదు

పతికావుఁ గోపించి పలుకరాదు

చలపట్టి దొరతోడ నరిపడదనరాదు

చనవరితోఁ గంటు కనఁగరాదు

ప్రభువు చేప్పకఁబోయె తాఁ బనులు చేయగరాదు

పిలక దగ్గఱఁ బోయి నిలువరాదు

గీ. పరులు రా రాజుమొనమాపి పలుక రాదు

పగఱ యధికత స్వామితోఁ బొగడరాదు

నరులకల్ల ను నీనీతి నడవ వలయుఁ

బ్రకట గుణసాంద్ర ! కంభము రామచంద్ర!

నీ. తలవరితోమించి కలహింపఁ గా రాదు

స్త్రీలస్వతంత్రలఁ జేయరాదు

జాతిదప్పినయట్టి నాతిఁజేకొన రాదు

నీతిమాలిన యెడనిలువ రాదు

ప్రభువు సమ్ముఖమునఁ బకపకనగరాదు

చనవునగర్వంబు గనఁగరాదు

కులమెఱుంగక యతికూతుఁ గైకొనరాదు

పరునికల్మి కనూయపడఁగరాదు

గీ. పదిరియాసల ధర్మంబు వదలరాదు

చలము బొంకుము. సుజనుతోఁ జలుపరాదు

నరులకల్ల ను నీనీతి నడవవలయుఁ

బ్రకటగుణ సాంద్ర ! కంభము రామచంద్ర.

నీ. అక్కఱకొదవనియర్థంబు వ్యర్థంబు

బంటుతనము లేని భటుఁడు, నటుఁడు

శనికుండేలనియట్టి రాజ్యంబు త్యాజ్యంబు
 శిలంబుదలఁపనియాలు లేలు
 మాటలేప్పఁగనాడుమనుజుండు దనుజుండు
 గౌరవంబెఱుంగని యూరుసోరు
 ధర్మంబుమానిన దానంబు హీనంబు
 నయము పీడిన వానినంటు కంటు

గీ. పాదలు తమిఁ బూసనిలతొగి పొందుమందు
 చెలఁగి సజ్జనులొమెచ్చని చేతఁజోత
 యిష్టబంధులు నిండని యిల్లుపొల్లు
 ప్రకటగుణసాంద్ర ! కంభము రామచంద్ర.

ప్రార్థనము.

శ్రీ. నిశిఘాధరదరీ నిమ్నస్థతస్థలీ
 విహరణాగతమైవ సెనుశబ్దబుకు
 యమిక్ష్మాగ్ధమై యమహృత్సృష్టంబు
 యగుదన్నిననాఁటి ప్రాతఁనొప్పి
 బ్రహ్మాదిసకల నిష్టకృతార్చనకాల
 మన నిల్పి బట్టిన మొనయుగుదులు
 సేకాంఘ్రిపైనిల్చి స్మృతమత్యంతంబు
 విరచించునాఁటిత్తిరియుఁదీర్తి
 తోమి గ్రుద్దెదఁ బిసికెద భూదుడిచి
 ప్రవేళ్లువిఱిచెదఁ జూపవే కాళ్లు పడి
 నిగమనుతకీర్తి యెలమి నగరవర్తి
 యీశమల్లేశలింగ శుమాశతాంగ.

సమాప్తి.

మ. తలకు ట్టిత్వము కొమ్మ నెత్వమును నై త్వం చాత్వముం బొట్టుటకు
 బలుసంఘ క్తపుటకునంబులు విరామప్రాసాదాని లిరి
 బలం జేతప్పనదప్ప నల్లాడను నెకా దూషింప కాతప్ప భా
 ప్పలుగాఁజేయుఁడు పెద్దాచి! మిము నేప్రాద్దుకా ప్రకరించెదకా.

శ్లో. విసర్గబిందు మాత్రాది
 సదపాదాక్షరాది ఘ
 న్యూన మ ప్యతిరిక్తం నా
 క్షమన్య పురుషోత్తమ !

